

PISANII SÂNGEORZENE

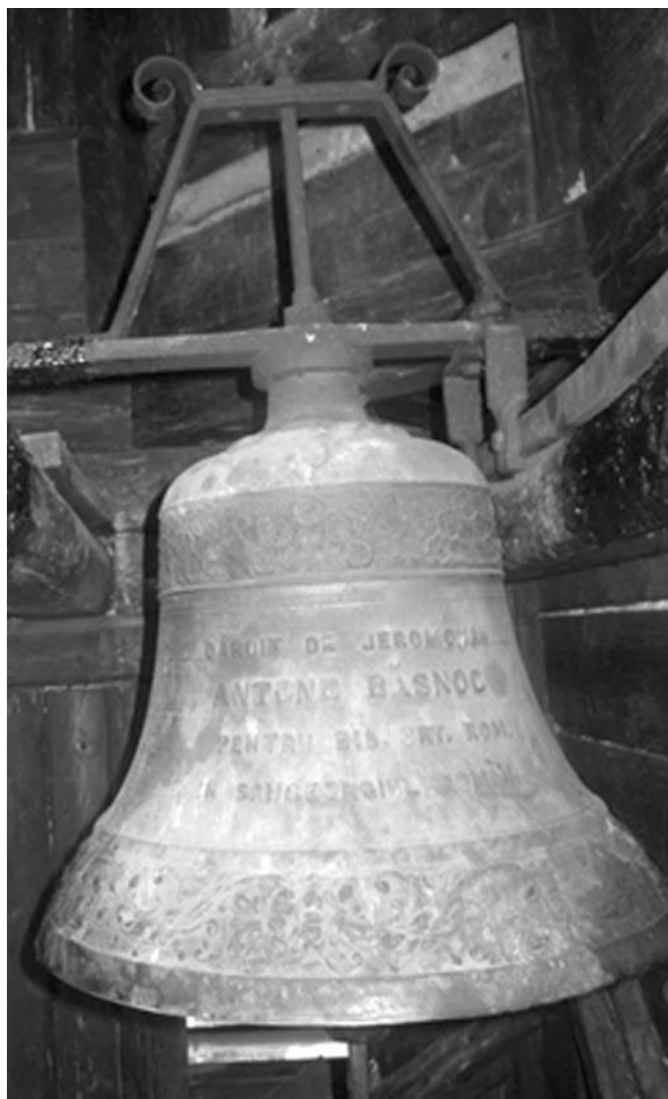
- Spiritualitate, istorie și tradiție locală -

ANUL XII, NR. 7(131), IULIE 2023

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

**Clopotul donat de ieromonahul Antonie Bâznog consătenilor săi din
Sângeorz-Băi
(astăzi se află la Biserica „Schimbarea la Față” din stațiunea Sângeorz-Băi**

ANUL XII, NR. 7(131), IULIE 2023

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

Consultant științific: Dr. Mirela Popa-Andrei, cercetător științific II, Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române

Colaboratori permanenți: Dr. Elisabeta Scurtu,
Preot Dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu,
Dr. Dorin Dologa, Icu Crăciun, Florin Hodoroga

Editor și redactor responsabil: Alexandru Dărăban
Tehnoredactare: Alexandru Dărăban

REDAȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj
aldaraban57@gmail.com

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<http://pisaniisangeorzene.assbn.ro/ps2019.html>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

COPERTA 1: Biserica ortodoxă din Pădureni după restaurare (2023)

COPERTA 2: Biserica ortodoxă din Pădureni și o vedere panoramică a zonei bisericii

COPERTA 3: Casa parohială a parohiei ortodoxe din Pădureni ridicată de ieromonahul
Antonie Bâznog

Casa în care a locuit părintele Antonie Bâznog și care a servit ca și casă de rugăciune la venirea
lui în Feiurd-Pădureni

COPERTA 4: Biserica ortodoxă din Pădureni ridicată de ieromonahul Antonie Bâznog
(vedere din față)

Fotografiile provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Vicariatul greco-catolic Năsăud, Leon Prădan, Cornel Rusan, Iosif Ciunterei, Liceul „Solomon Haliță” Sângeorz-Băi), Centrul Cultural „Iustin Sohorca” Sângeorz-Băi.

Cuprins

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

ALEXANDRU DĂRĂBAN <i>Biserica ortodoxă din Pădureni-Cluj ridicată de ieromonahul Antonie Bâznog resfințită după 100 de ani.....</i>	6
DORIN DOLOGA <i>Locuitorii din Sângeorz-Băi – apărători ai graniței.....</i>	12
ALEXANDRU DĂRĂBAN <i>Activitatea lui Solomon Haliță oglindită în ziarul ieșean „Opinia”</i>	18
*** <i>Mari dezbinări în organizația liberală de Năsăud. Debarcarea d-lui Laurențiu Oanea.....</i>	24
*** <i>„Rebeliunea” din Sângeorz-Băi (Năsăud).....</i>	26
*** <i>Băile „Hebe” Sângeorz-Băi, județul Năsăud.....</i>	27

RESTITUIRI

MAXIM POP <i>Maria Antoinette – schiță biografică.....</i>	29
---	----

DIN GRANIȚĂ

*** <i>Frământări în cadrul Comitetului fondurilor năsăudene.....</i>	38
*** <i>Țăranii din Nepos își caută dreptatea.....</i>	50
ALEXANDRU DĂRĂBAN <i>Tablou nominal cu locuitorii români din comuna Mureșenii Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial.....</i>	53
*** <i>Atitudinile unor ardeleni privind intrarea României în Primul Război Mondial.....</i>	63

**BISERICĂ
ȘCOALĂ
SOCIETATE**

**Biserica ortodoxă din Pădureni-Cluj ridicată de
ieromonahul Antonie Bâznog resfințită după 100 de ani**

ALEXANDRU DĂRĂBAN

„Ziua de 2 iulie 2023 va rămâne emblematic prag al istoriei comunității noastre, iar în sufletul meu adevărată piatră de aducere aminte pentru veșnicie. În această zi, Biserica din Pădureni, construită între anii 1922-1923, cea în care Dumnezeu m-a învrednicit să slujesc, prin ocrotirea puterilor cerești, a ajuns să fie resfințită” spunea cu atâta emoție în glas părintele paroh Ioan Marius Gherghel.

Biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, ocrotitorii cerești ai acestei biserici care, vreme de 100 de ani, au ocrotit nu doar biserica, ci și întreaga comunitate.

În rândurile ce urmează vom face a prezentare istorică a acestei biserici, dar și a celui care s-a ostenit pentru ridicarea ei, activitatea sa misionar-pastorală desfășurată în parohia Pădureni.

Antonie, pe numele de botez Alexandru, s-a născut în 14 august 1866 în Sângeorzul Român (azi Sângeorz-Băi, județul Bistrița-Năsăud), din părinții Roman Bâznog, plugar, în vârstă de 24 de ani și Maria Gagea, de 26 de ani, femeie de plugar. Locuința lor figura „Peste Apă” la numărul 199¹.

În statul de serviciu al evidențelor Episcopiei Ortodoxe din Cluj din anul 1929 reiese faptul că în anul 1902 era monah plecând la Muntele Athos unde a stat opt luni, perioadă în care la 17 martie 1902 este hirotonit preot de către arhiereul Ilarion la Mănăstirea Stavronechita, apoi se reîntoarce în țară ca ieromonah. Până la 15 octombrie 1919 a stat fără funcțiune la casa proprie din Sângeorz-Băi.

Arhivele păstrează o adresă a acestuia către Mitropolia din Sibiu, încă din anul 1919, în care părintele Antonie Bâznog trimite un proces verbal cu numele și iscăliturile unor locuitori din Sângeorzul Român, în care s-a decis înființarea unei parohii ortodoxe în localitatea natală. Toate acestea au rămas în stadiu de proiect până la reîntoarcerea acasă a celui alt frate, ieromonahul Ioachim².

¹ Serviciul Județean Bistrița-Năsăud a Arhivelor Naționale (S.J.B.N.A.N.), Fond *Vicariatul Rodnei (1812 – 1948). Matricula botezaților din Sângeorzul Român*, poz. 65,

² Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului (A. A. V. F. C.), Documente 1-8/1919 și 83/III.12/1924.

Alexandru DĂRĂBAN

A funcționat ca paroh în Săcel (Maramureș) aparținând de Protopopiatul Dej, de la 15 octombrie 1919 până la 28 decembrie 1922. Începând cu această dată slujește în parohia Pădureni până pe la 1929, după care se mută în Chinteni unde a slujit până la trecerea la cele veșnice¹.

Spre sfârșitul anului 1922 îl găsim pe ieromonahul Antonie Bâznog în apropierea Clujului, în Pădureni, unde nu exista decât o casă de rugăciune. Datorită trecerii a unor credincioși de la greco-catolici la greco-orientali, serviciul religios se săvârșea alternativ de către preotul greco-catolic și cel ortodox. Credincioșii trecuți la ortodocși și-au exprimat dorința ca să se facă serviciul separat în altă casă, rugând pe ieromonahul Antonie să intervină la Episcopie pentru o rezolvare favorabilă².

Cert este că la data de 12/25 noiembrie 1923 părintele dr. Sebastian Stanca anunța Episcopia că a îndeplinit încredințarea „de a săvârși sfințirea bisericii din Feiurd-Coada Teleacului (o altă denumire a cătunului, folosită mai rar), fiind de față părintele Bâznog și poporul din amândouă cătunele”³.

Până în anul 1925 au continuat lucrările de pictură, când la 18 octombrie a avut loc „sfințirea bisericii celei noi. A fost o zi de rară sărbătoare. Parohia aceasta formată abia de trei ani din credincioși uniți întorși la biserica noastră, a făcut sforțări demne de toată lauda ca să-și ridice o biserică modestă, dar frumoasă și încăpătoare. Deși li s-au pus piedici nenumărate din partea uniților din comuna centrală, însuflețirea și abnegațiunea credincioșilor noștri săraci, dar cinstiți, a biruit toate greutățile și în scurtă vreme de doi ani au săvârșit o adevărată minune ridicând o biserică impunătoare, care ar putea face față oricărei alte parohii similare. Jertfele de bani și material, cu lucrul palmelor și cărăușitul le-am văzut răsplătite în Duminica trecută, când a descins în parohie P.S. Sa Episcopul nostru Nicolae, cu membrii Consistoriului, preoții din jur și corul teologilor noștri, ca să sfințească locașul de închinare. P.S. Sa, însoțit de prim-pretorul plasei d-l I. Moceanu, a fost întâmpinat la marginea satului de tinerimea din parohie cu cântarea >>Împărate ceresc”<<, la biserică, de popor în frunte cu preotul locului ieromonahul Antonie Bâznog, care binecuvântează cu multă căldură pe P.S. Sa. După actul sfințirii se săvârșește Sfânta Liturghie, la sfârșitul căreia P.S. Sa rostește o înălțătoare cuvântare, în care aduce mulțumiri preotului, comitetului parohial și credincioșilor care au jertfit cu trudă și osteneală ca să desăvârșească lucrul început, iar poporului îi dă sfaturi înțelepte de pace, bună înțelegere și dragoste frățească, ferindu-se de toate relele care caută să-i tulbure sufletul. La acest act a luat parte intelectuali și popor mult și din comunele greco-catolice din jur care a rămas adânc impresionat de frumoasa serbare a acestei zile. După serviciul divin poporul a fost stropit cu apă sfințită și i s-a împărțit anaforă, iar oaspeții s-a întrunit la o masă comună, după care P. S. Sa, cu suita, s-a întors la Cluj. Laudă și cinste se cuvine bravilor noștri credincioși din Feiurd-Pădureni pentru marea însuflețire cu care au știut să înfăptuiască acest locaș de închinare lui Dumnezeu, fapta lor o punem ca pildă vrednică de urmat tuturor preoților și parohiilor acelora a căror biserici dărăpănate de vreme așteaptă înnoire pentru învierea cuvântului Evangheliei. Biserica din Feiurd-Pădureni dă dovadă că acolo unde este zel apostolic și voință de fier, nu lipsește nici puțința de a săvârși fapte mărețe și plăcute lui Dumnezeu”⁴.

¹ Idem, Stat de serviciu certificat la 1 noiembrie 1929.

² Idem, Proces-verbal întocmit de ieromonahul Antonie Bâznog la 28. VI.1923.

³ Idem, Actul nr. I /141 din 27 noiembrie 1923 din 27; Vezi Simona VLASA, „Icoanele împușcate” - interviu realizat cu părintele Simeon Cristurean, în *Renașterea*, Cluj-Napoca, Anul XXI, 2010, nr. 3(239), p. 8.

⁴ *Renașterea*, Cluj, Anul III, 1925, nr. 43, p. 5.

*Biserica ortodoxă din Pădureni-Cluj ridicată de ieromonahul Antonie Bâznog
resfințită după 100 de ani*

În perioada 1927-1929 părintele a fost subiectul unei instigări din partea a trei oameni din sat, Augustin, Aurel și Gheorghe Pop (aceștia trei erau veri). Aceștia (erijându-se în numele tuturor locuitorilor?) au formulat o plângere către Episcopie în care părintele Antonie că: „face serviciul noaptea, fără cantor. În acest interval s-a furat din biserică actul comemorativ, că în biserică se țin obiecte străine într-o ladă...”. În continuare îl acuzau pe părinte că „în loc să dea sfaturi bune de mângâiere ca un părinte sufletesc și să fie între popor, își face datoria după cum îi taie capul...”. Cei trei rugau Episcopia ca „acest părinte să fie schimbat în cel mai scurt timp...”¹.

Totuși au fost creștini din sat care au dat de veste de intenția celor trei privind reclamarea părintelui. Aceștia au trimis un memoriu (înaintea celor trei) către Episcopie luându-i apărarea, acuzându-l pe Augustin Pop că era beat, acesta repezindu-se iute la părinte spunându-i să se dezbrace de straiele cu care a slujit. Augustin Pop s-a certat în fața bisericii cu poporul afirmând că nu mai este nevoie de acest „popă”. Poporul, tot, a strigat: „Ție nu ți-a fi, dar ni-a fi nouă popă”. Credincioși care-l apărau pe părinte rugau forurile superioare bisericești să-i excludă pe cei trei din comitetul parohial și să fie aleși alții în locul lor deoarece numai cei trei sunt împotriva părintelui².

Protopopul VasIU al Clujului, conform dispozițiilor date de Episcopie, s-a deplasat la Pădureni făcând o inspecție amănunțită datorită intrigilor contra părintelui Bâznog care mocneau de multă vreme. „În Sfântul Altar – menționa părintele protopop – totul era în bună regulă... Nici nu-ți aduce vreo învinuire altcineva decât cei trei veri: Augustin, Aurel și Gheorghe Pop... Pentru a-i prezenta în lumină adevărată prezint deci două rapoarte ale oficiului parohial, iar în detaliu îmi iau voie a arăta următoarele: Pop Augustin a manipulat până în 1927 toate averile parohiei (50 iugăre), dar în așa chip încât în fiecare moment l-aș fi putut da pe mâna Parchetului, folosind banii parohiei ca pe ai săi... I-am luat dreptul oricărui amestec în administrare și de aici necazul, creând felurite neajunsuri, încât a scandalizat toată parohia. De un an de zile cer mereu credincioșilor să fie scos Augustin Pop din consiliul parohial, trăind în concubinaj, dar am căutat să potolesc indignarea unanimă. Când a început însă zidirea casei parohiale, credincioșii au văzut sabotarea lucrărilor din partea celor ce se cheamă Pop... Ce au făcut apoi acești oameni cu preotul lor se vede din rapoarte. Au pretins deci, credincioșii, schimbarea consiliului parohial vechi și au ales la 27 ianuarie a.c. un alt consiliu... Cantorul Câmpeanu, vinovat de tovărășia cu cei odioși, a fost și el înlocuit, căci el a funcționat până acum numai ca tolerat, dar nu numit. Nou alesul Șutea Vasile e un bun cântăreț și a avut slujba de cantor în mai multe parohii. Schimbările făcute la 27 ianuarie a.c. fiind legale și mai ales în interesul urmării oricărei neliniști din parohie le propun spre aprobare”³.

În 14 mai 1929 părintele Antonie era mutat în parohia Chinteni, acest lucru reieșind dintr-o adresă a Protopopiatului Clujului în care învățătorul Mihai Sabău și-a depus cererea de hirotonire pe cale extraordinară și numirea de administrator parohial în această parohie⁴.

În 4 septembrie 1929, printr-o adresă către Episcopie, „întreaga parohie Pădureni a adus cele mai călduroase mulțumiri părintelui Bâznog pentru ajutorul dat parohiei” propunând Episcopiei „recompensarea activității”⁵.

¹ A.A.V.F.C., Actul din 17 decembrie 1928.

² Idem, Actul nr. 40/7 decembrie 1928.

³ Idem, Actul din 7 februarie 1929.

⁴ Idem, Actul nr. 583/1929.

⁵ Idem, Actul nr. 995/1929.

Alexandru DĂRĂBAN

După aceea parohia Pădureni a fost administrată tot de părintele Antonie până la numirea unui preot titular pentru această parohie, după care a fost transferat la parohia Chinteni cu începere de la 1 ianuarie 1930¹.

Ca o completare a activității părintelui Antonie în această parohie, s-a găsit în evidențele Protopopiatului Cluj un tablou din care reieșea că în anul 1926 administra și parohia Câmpenești (Câmpenești - Coadă Teleacului?)².

În ceea ce privește biserica, în anul 2010, prin stăruința părintelui paroh Simeon Cristorean, care a primit o finanțare de la Ministerul Cultelor, au început lucrările de restaurare și refacere a bisericii. Când au început lucrările – mărturisește părintele Simeon – a găsit ceva ce l-a șocat: „găuri pe icoanele de pe tâmplă, de pe iconostas și de pe boltă”. Acestea purtau stigmatul războiului din 1944, când pe dealul Pădurenilor a avut loc o bătălie³.

Râvna ieromonahului Antonie Bâznog, n-a trecut neobservată de presa vremii, atât de cea bisericească (mai ales cea greco-catolică), precum și de presa centrală laică.

Începând din toamna anului 1922 încep atacurile la adresa ieromonahului Antonie Bâznog când la rubrica amintită mai sus, era reclamat de un anume „C” din Feiurd, fiindu-i dat și răspunsul, după cum urmează: „mulțumim pentru informațiile trimise referitor la mișcările religioase de la D-voastră, provocate, pentru a-și justifica, se vede, existența, din partea agenților eparhiei ortodoxe din Clujul apropiat. Le vom utiliza în curând, dar vă rugăm să nu uitați, că în scopul acesta trebuie să fim cât mai amănunțit informați asupra mersului acestei mișcări condamnabile. Cu deosebire vă rugăm, și pe dumneavoastră și pe alții în parohiile cărora s-ar încerca atari dezbinări, să ne puneți la curent cu numele funcționarilor de orice natură, care ar îndrăzni să abuzeze de slujba ce dețin pentru a face din ea o armă de prozelitism meschin și nerușinat. Noi, puteți fi siguri, ne vom face pe deplin datoria”⁴.

Atacurile se vor îndrepta și asupra ierarhiei ortodoxe din Cluj, împotriva P.S. Episcop Nicolae Ivan. Astfel, „ridicarea părintelui Nicolae Ivan în scaunul de episcop ortodox al Clujului nu a făcut mare bucurie generației mai tinere a bisericii sale. Lumea inițiată în cercurile bisericești ale Sibiului, de unde venea, îi cunoștea, pe lângă puterea de muncă, și apucăturile puțin europenești, care făceau din el tipul unui adevărat intrigant. Și cum intrigile sale se îndreptau în bună parte împotriva bisericii noastre, nu e mirare dacă cercurile noastre bisericești nu au putut vedea în așezarea lui la Cluj decât un început de intrigare confesională foarte puțin onorabile. Presimțirile și prevederile acestea s-au împlinit cu vârf și îndesat. Famosul caz de la Ocoliș, în care se simte, cât colo, mâna îndrumătoare a vlădiciei de la Cluj, pune în deplină lumină opera de șurubărie fanariotă, pe care acest arhieru înțelege s-o pună în scenă, pe căi și cu mijloace care ar putea ilustra fără sfială și cea mai întunecată pagină a Bizanțului. Dar cazul acesta nu e singur. Ceva similar s-a petrecut de curând și în parohia noastră Feiurd, o parohie din cele mai curat unite de lângă Cluj. În două părți ale hotarului acestei parohii s-au așezat mai multe familii, care formează adevărate cătune și a căror legătură cu satul nu este desigur, sub nici un raport, din cele mai ușoare. Atâta a fost de ajuns, pentru ca Clujul ortodox să-și pună ochii pe acești credincioși și folosindu-se de agenții săi, recrutați în parte chiar dintre oameni cu situație oficială în viața de stat, să semene în mijlocul lor neghina vrajbei confesionale. Cu promisiuni că li se va face biserică și școală, că li se va da preot căruia nu vor trebui să-i plătească nimica și – nu în ultimul rând – cu afișarea calomniilor debitate la adresa bisericii noastre vândute ungarilor, o parte din locuitorii acestor crânguri au putut fi se-

¹ Idem, Actul Ministerului Cultelor nr. 249444 – 25 februarie 1930.

² A.A.V.F.C., Actul nr. 3290/28. IV. 1927.

³ Simona Vlăsa, art. cit.

⁴ Unirea, Blaj, Anul XXXII, 1922, nr. 38, p. 4.

*Biserica ortodoxă din Pădureni-Cluj ridicată de ieromonahul Antonie Bâznog
resfințită după 100 de ani*

duși să încerce, fără nici un motiv de înțeles, o dezbinare în masă. Firește, preotul nostru de acolo nu a putut să stea eu mâinile în sân și, aflând despre această mișcare și despre mobilul ei, a căutat să înfățișeze pe câțiva fruntași din sat și din aceste cătune cu însuși Preasfințitul Nicolae al Clujului, pentru a se constata dacă promisiunile și asigurările seducătoare – despre care se spunea că erau făcute chiar din partea dânsului –, se mai susțin... Dar cum întunericul nu poate să stea în fața luminii, cu acest prilej li s-a spus că nu este adevărat, că Preasfințitul aproape nici nu știe nimica și că, dacă totuși este ceva mișcare, ea nu poate proveni decât din revenirea spontană a acestei populații la conștiința firească a legii românești și, firește... Rezultatul acestei întrevederi s-a aflat și prin crânguri și dacă pe urma încăpăținării câtorva dintre ei nu se poate vorbi încă de o trezire la realitate a tuturora, atâta e sigur că demascându-se uneltirile, situația s-a schimbat foarte mult și avem cele mai bune nădejdi, că Feiurdul va ști să rămână și pe mai departe în întregime credincios bunelor sale tradiții și legii noastre străbune... Încercarea de dezbinare de la Feiurd va ajunge, așa credem, o probă de tărie a credinței credincioșilor noștri, dar în aceeași vreme și o dovadă grăitoare a duhului de învrăjbită religioasă, care se propagă fără nici o rușine și cu arme atât de puțin onorabile din cetățuia neunită a Clujului. Toate semnele arată că, sub ochii «neintervenționiști» ai cercurilor noastre guvernamentale – ori poate, așa se spune, chiar cu aprobarea pe ascuns a acestora – s-a deschis o luptă confesională din cele mai acute, în fața căreia vom continua să ne facem și noi pe deplin datoria. Suntem atacați în posesiunea lucrurilor noastre celor mai scumpe, suntem atacați fără niciun motiv și suntem atacați cu mijloacele cele mai detestabile, și atunci – să nu se supere păr. episcop Ivan și nici dl. Banu, – vom încerca să ne încingem la luptă și noi”¹.

Sub același nume „C” din Feiurd sosește iarăși, pe adresa „Telefonului Unirii”, o reclamație despre activitatea ieromonahului Antonie Bâznog, adresant care primește următorul răspuns: „cunoaștem și noi activitatea anterioară a misionarului ortodox de la d-voastră și suntem siguri că în momentul când oamenii, care au fost amăgiți să treacă la ortodoxie, vor cunoaște și ei trecutul lui «glorios», vor părăsi solidar pe cei ce i-au batjocorit prin așezarea în fruntea lor a ieromonahului Bâznog...”².

„Telefonului Unirii”, acea rubrică a foii, nu se dezmințe ca fiind porta-vocea celor care militau împotriva ieromonahului Antonie. În anul 1925 i se dă următorul răspuns unui anume „P” din Cluj, răspuns care va fi un atac și asupra oficiului Episcopiei: „Domnii de la >>Renașterea<< pot fi într-adevăr foarte încântați de faptul că au reușit să sfințească pe seama Bâznogului lor și a celor vreo 25 familii din crângul Feiurd-Pădureni o biserică ortodoxă. Ar fi trebuit să fie însă și aceasta le-o puteți spune fără primejdia de-a fi dezmințiți – ceva mai modești, când e vorba de grandiozitatea serbărilor, care nu numai că n-au întrecut toate așteptările, ci chiar dimpotrivă – cu toate invitările ca la nuntă ce s-au făcut pentru tot jurul – nu s-au putut împărți nici măcar colacii pregătiți, așa că au trebuit să fie vânduți mai apoi în licitație publică. Și mai puteți să le șoptiți și acestea: cele 25 familii din Pădureni, amăgite cu vorba cunoscută, că nu vor plăti nimic nici preotului, nici bisericii, încă nu rămân ortodoxe decât până în momentul când păr. Bâznog, ori altul, care-i va lua locul, va începe să-și pretindă și el stolele obișnuite. Și atunci vor reveni și aceștia și încă – probabil – cu biserica cea nouă cu tot”³.

Mărturisește părintele paroh, în continuare, că: „Vorbim, așadar de o dublă însemnătate: sărbătorirea centenarului pentru o localitate care putem spune cu adevărat că s-a născut odată

¹ Idem, nr. 39, p. 2.

² Idem, 1923, nr. 34, p. 4.

³ Idem, 1925, nr. 45, p. 3.

Alexandru DĂRĂBAN

cu biserica și de o bisericuță care s-a construit odată cu comunitatea, într-o deplină simbioză, în unitate ființială deplină, precum unitatea Sfintei Treimi. Cei 100 de ani au avut și vremuri tulburi... La trecerea prin cel de al Doilea Război Mondial, localitatea Pădureni a fost linie de front și întreaga comunitate a avut de suferit, în frunte cu biserica, ale cărei ziduri ajunseseră să fie grav deteriorate. Ulterior, prin oameni iubitori de Dumnezeu, au fost efectuate renovări care au permis acestei mici bisericuțe să intre în conservare, iar în ultimii cinci ani, biserica a beneficiat de o renovare capitală. Acest minunat eveniment marchează sfârșitul unui secol de existență și începutul altuia. Și nădăjduim spre unul mai bun. În urmă cu 100 de ani în piciorul Sfintei Mese se așezau pentru prima dată Sfinte Moaște, prin purtarea de grijă a vrednicului de pomenire Episcop Nicolae Ivan și, odată cu acest eveniment, noua comunitate constituită își primea numele de Pădureni.

Prin purtarea de grijă a Î.P.S. Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, în piciorul Sfintei Mese au fost reasezate Sfinte Moaște, iar prin stropirea cu Apă Sfințită și prin ungerea cu Sfântul și Marele Mir, la chemarea arhierescă, Dumnezeu și-a pogorât harul Său și a binecuvântat munca unită cu rugăciunea tuturor credincioșilor. Pentru acestea și pentru multe alte împliniri, mă văd dator ca preot paroh să înalț cuvânt de slavă, dar și de mulțumire către Preasfânta Treime, care a trimis binecuvântare în acest loc și a rânduit să avem parte de unitate și în cuget și în simțiri.

Cu binecuvântarea Î.P.S. Andrei și prin purtarea de grijă a Celui de Sus căruia I se cuvine toată slava și mulțumirea pentru minunatul fel în care lucrează prin oameni, cu sprijinul autorităților locale din comuna Chinteni s-au demarat lucrări de consolidare a structurii, înălțarea turnului, refașadizare, sistem de încălzire prin pardosea, padimentare, înlocuirea catapetesmei și a mobilierului, reorganizare a întregului amplasament parohial, automatizarea clopotelor și multe alte îmbunătățiri. Aduc mulțumire Î.P.S. Sale pentru binecuvântarea, încurajarea, sfaturile părintești pe care ni le-a oferit de la începutul lucrărilor și până în ziua resfințirii și suntem convinși că și pe mai departe rugăciunile Î.P.S. Sale ne vor fi tainice călăuze spre mântuire...”

Un fapt este demn de remarcat în ceea ce privește cum lucrează Dumnezeu, cum își are rânduiala Sa. După cum spuneam construirea bisericii și întemeierea comunității ortodoxe din Pădureni a fost rodul activității ieromonahului Antonie, subsemnatului mi-a fost rânduit să șterg colbul de prin arhive și să scot la iveală ca mărturie viața și osârdia ieromonahului Antonie și, în sfârșit, cel care s-a ocupat din punct de vedere arhitectural cu reconstrucția și restaurarea bisericii a fost arhitectul George Gaveniuc.

Toți trei născuți în Sângeorz-Băi.

¹ <https://www.facebook.com/profile.php?id=100065881458799>, accesat în 08.07.2023

LOCUITORII DIN SÂNGEORZ-BĂI - APĂRĂTORII AI GRANITEI -

DORIN DOLOGA

Formarea imperiilor a avut resorturi de natură economică și politică. Cele două aspecte distincte nu pot fi însă dissociate. Pentru a se produce o dezvoltare economică este necesară luarea unor decizii politice. Un stat puternic din punct de vedere politic este un stat dezvoltat din punct de vedere economic.

Imperiul akkadian s-a format în urma expedițiilor militare organizate spre Marea Mediterană, Golful Persic și spre Est, cu scopul de a controla rutele comerciale către materiile prime și metalele prețioase.

Imperiul Roman și Imperiul Otoman, au fost state militariste. La temelia formării acestor imperii se afla expansiunea militară și exploatarea teritoriilor cucerite. Sclavii și aurul din Sicilia, Sardinia și Spania au stimulat interesul romanilor în legătură cu beneficiile imperialismului¹.

Imperiile nomade au apărut ca urmare a impulsului găsirii unor noi surse de hrană, ca urmare a schimbărilor climatice și a atracției exercitate de bogățiile orașelor.

Imperiile din Vestul Europei au avut ca punct de plecare expedițiile maritime întreprinse cu scopul găsirii unor rute comerciale către sursele de metale prețioase și materiile prime.

Expansiunea teritorială a S.U.A. este similară imperialismului, acesta ilustrându-se prin anexarea unor insule în Oceanul Pacific și crearea de baze navale.

În ceea ce privește Rusia, aceasta nu este un imperiu, deși a fost denumită astfel. Rusia este un stat de dimensiuni mari, care cuprinde mai multe popoare.

Din momentul apariției imperiilor a început să apară suspiciunea și frica reciprocă, ceea ce a împins imperiile spre conflicte nesfârșite.

Imperiul Persan a fost cel mai mare dușman al Imperiului Roman timp de 400 de ani. Timp de trei secole au avut loc conflicte între perși și romani. În secolul al III-lea nu a existat nici un deceniu fără război între perși și romani².

Teama de creșterea puterii economice și prin urmare militară a Rusiei, a reprezentat cel mai important factor care a determinat decizia Germaniei de a declanșa în anul 1914 Primul Război Mondial³.

Imperiile englez și francez s-au urmărit reciproc și orice semn de slăbiciune de care dădea dovadă unul din cele două imperii era imediat speculat în folosul său de celălalt.

Necesitatea formării, dezvoltării și menținerii imperiilor este aceea de supraviețuire a popoarelor care au format imperiile. Imperiile erau în contact cu alte imperii, în primul rând în contact politic și apoi în ceea ce privește controlul asupra zonelor fierbinți ale lumii.

În zona românească prezenta importanță controlul gurilor Dunării, rezervele de aur ale Transilvaniei și siguranța și protecția oferită de Munții Carpați.

¹ J. M. Roberts, Odd Arne Westad, *Istoria lumii din preistorie până în prezent*, Iași, Editura Polirom, 2018, p. 194.

² *Ibidem*, p. 228.

³ Paul Johnson, *O istorie a lumii moderne 1920-2000*, București, Editura Humanitas, p. 22.

Dorin DOLOGA

Orice imperiu are o viață limitată. Fiecare imperiu s-a prăbușit datorită în primul rând factorilor interni, la care s-a adăugat și factorii externi. Factorii interni sunt de natură politică și economică. Imperiul roman s-a prăbușit datorită corupției și lenei care a cuprins societatea. La aceasta s-a adăugat rivalitățile din rândul mării aristocrației romane. Fiecare mare aristocrat dorea să devină imperator. Totodată a avut loc o decădere a modului de producție sclavagist. Pe acest fond au avut loc atacurile popoarelor migratoare. Imperiul bizantin s-a prăbușit datorită unor împărați incapabili și a luptei dintre elita militară și funcționarii civili. Rivalitatea s-a încheiat cu victoria funcționarilor civili, care au lipsit armata și marina de fondurile necesare.

După ce au cucerit Dacia, romanii au construit o serie de castre și linii fortificate. La est de râul Olt se afla o linie de apărare numită limes transalutanus, pe o distanță de 235 de km, între Pasul Bran și Dunăre, formată dintr-un val de pământ, întărit pe porțiuni cu palisade sau ziduri de piatră, în spatele căruia se înșirau 18 castre de pământ sau piatră. În Poarta Someșului, între Crișul Repede și Someș, pe o distanță de 50 km exista o linie de apărare formată din 6 castre precedate de 10 burguri, 60 de turnuri și scurte porțiuni cu val de pământ. În fața orașului Porolissum s-a construit o linie de apărare, limes Porolissensis, formată din două linii de ziduri continui de piatră, lungi de câțiva kilometri, prevăzute cu burguri și turnuri¹.

În secolul al IV-lea, în timpul împăratului Constantin cel Mare, s-a construit un val de pământ cu o lungime de 700 de km, care se întindea de la Drobeta (în județul Mehedinți) la Barboși (în județul Galați) și care traversa Oltenia și Muntenia pe la sud de zona colinară a Munților Carpați².

În Dobrogea exista o un val de pământ care se întindea de la Dunăre până la Marea Neagră, la Constanța.

În zona actualului județ Bistrița-Năsăud existau trei castre și anume castrul de piatră de la Ilișua și castrele de pământ de la Livezile și Orheiul Bistriței. Spre Munții Țibleș, pe o distanță de 40 de km, între Negriștești și Salva, se afla o linie defensivă formată dintr-o serie de turnuri de apărare.

Există imperii și popoare imperiale. Poporul român nu este un popor imperial, este un popor de limes. Romanii și populațiile autohtone au fost cei care s-au împotrivit popoarelor migratoare. Poporul român este urmașul apărătorilor limesului roman.

Evul Mediu a fost o perioadă de o importanță deosebită, în care au avut loc evenimente care au urmărit până în ziua de azi. În acest interval de timp poporul român a fost un popor de limes.

Înfrânți în anul 945 în bătălia de la Lechfeld de către regele Otto, maghiarii au trecut la catolicism pentru a dobândi sprijinul Occidentului. Regele Ștefan I a primit coroana din partea papei ca rege apostolic. Regii apostolici aveau misiunea de a extinde catolicismul prin convertirea celorlalți. În anul 1204 cruciații au cucerit Constantinopolul. Cel de-al patrulea Conciliu Lateran din anul 1215 a reflectat această victorie. La acest Conciliu s-a hotărât ca numai creștinii catolici să se bucure de drepturi politice, ortodocșii rămânând fără drepturi și fiind doar tolerați. Maghiarii au încercat să-i convertească pe români la catolicism, fără să reușească însă. Românii nu au trecut la catolicism, pentru că acest lucru ar fi însemnat pierderea identității și maghiarizarea lor, așa cum s-a întâmplat cu nobilii români care s-au convertit. Maghiarii au aplicat cu consecvență principiile Conciliului al IV-lea Lateran, astfel că

¹ Dumitru Protase, Alexandru Suceveanu (coordonatori), *Istoria Românilor, Vol. II, Daco-romani, romanici, alogeni*, București, Editura Enciclopedică, 2001, pp. 115, 116, 120, 128, 129.

² *Ibidem*, p. 472.

Locuitorii din Sângeorz-Băi – apărători ai graniței

românii din Transilvania au fost lipsiți de drepturi politice, fiind doar acceptați în propria țară, nepermițându-le să se stabilească în orașe și fiind tolerați doar la sate¹.

Invazia mongolă a dus la distrugerea armatei maghiare în anul 1241 în lupta de la Mohi, pe râul Sajo. Maghiarii s-au dovedit incapabili să-și îndeplinească misiunea de a apăra împotriva mongolilor. Ca urmare, la Conciliul de la Lyon din anul 1245 s-a propus unirea bisericilor catolică și ortodoxă². Temporar intoleranța catolicilor față de ortodocși s-a diminuat. S-a renunțat momentan la lipsirea ortodocșilor de orice drepturi. În anul 1291 românii din Transilvania au participat la Congregația de la Alba Iulia alături de nobilii maghiari, de sași și de secui.

Silit de împrejurări, Bela al IV-lea, regele Ungariei, Bela al IV-lea, a recunoscut în anul 1241 suzeranitatea Imperiului romano-german³. Ludovic, rege al Ungariei între 1342-1382, a întreținut relații apropiate cu împăratului romano-german Carol al IV-lea. Ludovic l-a numit pe Sigismund de Luxemburg, fiul lui Carol al IV-lea moștenitor al său și a aranjat căsătoria fiicei sale, Maria, cu acesta.

În ceea ce îi privește pe românii din Transilvania, aceștia au fost integrați în structurile de apărare împotriva pericolului mongol și apoi a celui otoman. Acest lucru nu trebuie însă absolutizat. Maghiarii i-au folosit accidental și punctual în situații limită pe români ca ostași.

Același Conciliu de la Lyon din anul 1245 recomanda fortificarea locurilor și a trecătorilor pe unde ar fi putut pătrunde mongolii. Ca urmare, în anul 1242 locuitorii Transilvaniei au fortificat trecătorile. Izvoarele relatează faptul că trecătorile Carpaților au fost fortificate de români și secui⁴. În perioada care a urmat merii invazii mongole s-a construit și cetatea aflată la o distanță de 3 km de Rodna, pe o înălțime de pe Valea Someșului Mare, la confluența cu râul Anieș. În anul 1268 această cetate este menționată documentar⁵. La construcția acesteia au contribuit probabil și locuitorii din Sângeorz-Băi.

După ce pericolul mongol se diminuează, apare o nouă amenințare, cea reprezentată de otomani.

În anul 1393 otomanii cuceresc cetatea Nicopole, amenințând direct regatul Ungariei condus de Sigismund de Luxemburg. În anul 1394 papa a proclamat o nouă cruciadă, însă în bătălia de la Nicopole din anul 1396 otomanii îi înving pe cruciați. Ca reacție, în anul 1397 în regatul Ungariei s-a hotărât în ceea ce privește organizarea militară, ca la fiecare douăzeci de case de iobagi să se mobilizeze un arcaș, adică un călăreț⁶. În anul 1432 sultanul Murad al II-lea a pornit la luptă împotriva Transilvaniei și Moldovei. Față de pericolul turcesc în creștere regele Ungariei, Sigismund de Luxemburg, a hotărât în anul 1433 ca la fiecare 33 de țărani unul să primească echipament de călăreț prin contribuția celorlalți⁷.

După anul 1437, când a fost încercată forța țărănească, s-a intrat într-o fază de prudență, fără a se renunța definitiv la oștenii țărani.

În condițiile în care otomanii se aflau în plină expansiune, la Conciliul de la Ferrara-Florența din anul 1439 s-a discutat despre unirea bisericilor catolică și ortodoxă. Conciliul a sta-

¹ Viorel Roman, Hannes Hofbauer, *Transilvania. Românii la încrușișarea intereselor imperiale*, București, Editura Europa Nova, 1998, pp. 35, 38, 39, 218.

² *Ibidem*, p. 44.

³ Șerban Papacostea, *Românii între cruciată și Imperiul mongol*, București, Editura Enciclopedică, 1993, p. 105.

⁴ *Ibidem*, pp. 106, 110.

⁵ Gabriela Rădulescu, *Bistrița. O istorie urbană*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2004, pp. 19, 20.

⁶ *Istoria României în date*, București, 1972, p. 90.

⁷ *Ibidem*, p. 90.

Dorin DOLOGA

bilit acordarea de drepturi egale ritului ortodox cu cel catolic. Datorită opoziției principilor germani și a clericilor bizantini ortodocși, unirea celor două biserici nu s-a realizat, iar apelul la cruciadă lansat de papă în anul 1440 nu a fost ascultat de către principii germani. Ca urmare, armata cruciată a fost învinsă de otomani în anul 1444, în bătălia de la Varna. Împotriva pericolului otoman a intervenit regele german Albrecht al II-lea von Habsburg, duce de Austria, care l-a investit pe Iancu de Hunedoara cu apărarea graniței sudice a Imperiului romano-german¹.

În această perioadă documentele îi amintesc și pe voievozii români din Valea Rodnei. Ei erau conducătorii cetelor de ostași români din această zonă. Astfel, într-un document din anul 1440 este amintit Lythway din Sângeorz². După unele opinii numele de Lythway derivă dintr-o funcție și înseamnă micul voievod³. În afară de acesta în document este menționat și voievodul Boda (*Bwda Waijvoda*) din Maieru (*Maijor*)⁴.

În anul 1471 armata maghiară a fost înfrântă de armata moldoveană în bătălia de la Baia, iar în anul 1469 o armată moldoveană a intrat în Transilvania. La 20 decembrie 1471 magistratul bistrițean a primit poruncă din partea vicevoievodului Transilvaniei să se prezinte cu oștirea proprie și cu cea a românilor din Valea Rodnei la data și locul fixate de vicevoievodul Ioan Pongrácz⁵.

La urcarea sa pe tron în anul 1512, sultanul Selim I s-a proclamat suveranul lumii și succesorul lui Alexandru cel Mare. În aceste condiții papa a lansat în anul 1514 apelul la o nouă cruciadă împotriva otomanilor. Țăranilor care se prezentau voluntar li se promitea eliberarea din iobăgie. Magnații maghiari s-au opus și l-au obligat pe regele maghiar să dizolve armata formată din cei 40.000 de țărani și orășeni. Nemulțumiți, țăranii s-au întors împotriva nobililor, dar au fost înfrânți. Prin codexul de legi din anul 1517 numit Tripartitum, țăranii erau dezarmați. Cei prinși cu arme de foc ascunse erau amenințați cu pierderea mâinii drepte⁶.

Maghiarii nu se descurcă singuri, nu înțeleg acest lucru și nu cred asta. Aroganța și disprețul maghiarilor față de celelalte popoare de sub coroana Sfântului Ștefan le-a provocat căderea. Fără ideea creștină de cruciadă și fără țăranii români înarmați, otomanii au cucerit în anul 1521 Belgradul, iar în anul 1541 o armată otomană de 100.000 de oameni a distrus armata maghiară de numai 25.000 de oameni în bătălia de la Mohacs⁷.

În această perioadă sunt amintiți în anul 1503 voievozii Codrea (*Kodra*) din Maieru și Pascu (*Pasko*) din Rebra, iar în anul 1518 voievodul Toma (*Thoma waywoda*) din Sângeorz⁸.

Voievozii români nu dispar imediat după anul 1517, iar țăranii români au continuat să fie folosiți ca ostași, însă în număr limitat și înarmați doar cu arme albe. În anul 1519 regele Ludovic al II-lea al Ungariei a adresat un act credincioșilor săi „juzi, jurați și celorlalți cetățeni ai orașului Bistrița și ai târgului Rodna, precum și voievozilor români și altor oameni de orice stare și condiție care locuiesc peste tot în valea și pertinențele acestui târg al nostru Rodna”

¹ Viorel Roman, Hannes Hofbauer, *op. cit.*, pp. 46, 47.

² Iulian Marțian, „Un important document din secolul al XV”, în *Arhiva Someșană*. Năsăud, Nr. 17, 1933, p. 172.

³ Andrei Ionescu, *Revista Cultura*, Nr. 442.

⁴ Iulian Marțian, *op. cit.*, p. 172.

⁵ Susana Andea, Avram Andea, „Voievozi și cnezi din Districtul Rodnei în secolele XV-XVI”, în Ionuț Costea, Ovidiu Ghitta, Valentin Orga, Iulia Pop (coordonatori), *Istoria Culturii. Cultura Istoriei. Omagiu Profesorului Doru Radoslav la vârsta de 60 de ani*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2020, p. 93.

⁶ Viorel Roman, Hannes Hofbauer, *op. cit.*, p. 50.

⁷ *Ibidem*, p. 51.

⁸ Susana Andea, Avram Andea, *op. cit.*, pp. 95, 96.

Locuitorii din Sângeorz-Băi – apărători ai graniței

(*iudicibus, iratis ceterisque civibus civitatis nostre Bistriciensis ac oppidi nostri Rhadnabanya, necon, universis waywodis Wolachis¹ ac aliis cuiusvis status et conditionis hominibus, in valle et pertinentis eiusdem oppidi nostri Rhadnabanya ubivis commorantibus*)². În anul 1528, Alexe Bethlen, vicevoievodul Transilvaniei, s-a adresat orașului Bistrița pentru trimiterea de trupe, precizând că din rândul acestora să fie „douăzeci de români sulițași și arcași”, iar restul oastei să fie compuși din pușcași³.

Acțiunile militare ale românilor împotriva mongolilor și a otomanilor nu sunt recunoscute și apreciate astăzi în Occident, deși datorită eforturilor de apărare a acestei zone de limes, Europa de Vest a putut să se dezvolte nestingherit și în secolul al XVI-lea să se extindă peste Ocean. Rolul militar al românilor din Valea Rodnei nu a dispărut cu totul, ei fiind însărcinați cu paza graniței Transilvaniei în părțile de munte, fiind denumiți plăieși.

După cucerirea Transilvaniei de către Habsburgi, generalul Buccov a propus crearea unei granițe militare, un fel de nou limes, la hotarul estic al Imperiului. Astfel, în zona Văii Rodnei a fost creat în anul 1763 un regiment de grăniceri. Acest lucru a reprezentat un salt foarte mare din punct de vedere economic, social și cultural. Grănicerii români au primit mici loturi de pământ pentru a se putea hrăni singuri, iar comunele au primit păduri. Valorificarea lemnului asigură construcția unor case și constituia o sursă de câștig. În anul 1810 s-a permis grănicerilor cumpărarea morilor erariale (de stat). Din punct de vedere social grănicerii erau considerați oameni liberi. Din punct de vedere cultural școlile înființate în zona de graniță au creat o pătură de ofițeri și intelectuali români.

În timp de pace serviciul militar al grănicerilor era de cinci luni pe an, din care o treime o reprezenta serviciul la cordonul de graniță, o treime exercițiile militare și o treime serviciile interne. În caz de război sau revoluție toți grănicerii puteau fi mobilizați pentru a lua parte la lupte⁴. În timpul campaniilor militare, grănicerii români, între care și cei din Sângeorz-Băi au văzut lumea, au văzut ce se întâmplă în lume și cum trăiesc alții. Grănicerii au revenit acasă cu idei bune, izvorâte din realitățile cu care au intrat în contact în Europa. Unii grăniceri au fost instruiți în școlile militare austriece, inclusiv în administrație într-o anumită măsură.

Toate aceste beneficii au avut și costuri umane și materiale. Luptele purtate de către Regimentul II românesc de graniță de la Năsăud s-au soldat cu pierderi de vieți omenești. La campania împotriva turcilor din 1788-1801 au luat parte 56 de grăniceri din Sângeorz-Băi, din care s-au întors 50, iar 6 au căzut pe câmpurile de luptă. La campania împotriva francezilor din 1793-1801 au luat parte 49 de grăniceri din Sângeorz-Băi, din care s-au întors 38 grăniceri sănătoși și 12 invalizi. La bătăliile din Italia împotriva francezilor au luat parte 45 de grăniceri sângeorzeni, din care 16 grăniceri au căzut în timpul luptelor. La campania împotriva francezilor au plecat în anul 1808 un număr de 44 grăniceri sângeorzeni, din care s-au întors s-au întors 40 grăniceri, sănătoși sau invalizi. La campania din 1812-1814 au luat parte 50 de grăniceri sângeorzeni, din care s-au întors 47 de grăniceri. La expediția purtată împotriva revoluției din Polonia din anul 1846 au luat parte 34 grăniceri sângeorzeni, din care s-au întors 47 de grăniceri, iar 5 au rămas pe câmpurile de luptă⁵. Pe parcursul unui sfert de secol de lupte purtate cu intermitențe între 1788 și 1814, la care se adaugă campania din 1846, din Sângeorz-Băi au căzut pe câmpurile de luptă un număr de 34 de grăniceri sângeorzeni. În timpul campa-

¹ Sublinierea noastră.

² Susana Andea, Avram Andea, *op. cit.*, p. 96.

³ *Ibidem*, p. 93.

⁴ Virgil Șotropa, *Districtul grăniceresc năsăudean*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1975, pp. 110, 111.

⁵ Mircea Vlădică, *Sângeorz Băi, Veche vatră de credință și cultură românească*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2003, p. 297.

Dorin DOLOGA

niilor militare grănicerii erau nevoie să plece, neputând astfel să-și îngrijească gospodăriile.

Astăzi România este tot o țară de limes. Acest lucru arată că în ultimii 2.000 de ani nu s-a schimbat nimic. Am rămas o țară de limes datorită mai multor factori. În primul rând acest lucru se datorează faptului că românii nu au avut și nu au nici astăzi o cultură a elitelor. Ne-au lipsit în cea mai mare parte a timpului personalitățile marcante. Cei care au condus Țările Române nu au avut un plan de țară, totul s-a desfășurat haotic. Oamenii noștri politici au fost limitați, nu au avut viziune, cultură.

Alți factori țin de faptul că zona românească a fost una slab populată. Mare parte a istoriei noastre am depins de armele cumpărate de la străini, nefiind capabili să le producem noi înșine.

Într-o publicație se aprecia faptul că ne aflăm în această situație datorită așezării noastre geografice. Acest lucru nu corespunde adevărului. Poziția noastră geografică este foarte bună, trebuie însă să fie valorificată de către oamenii noștri politici. Munții Carpați se află în proporție de 70 % pe teritoriul României și tot aici se află gurile Dunării, precum și 245 km de litoral la Marea Neagră, ceea ce îi conferă țării noastre un spațiu maritim de 20.000 de km pătrați. Având șansa geografiei, trebuie ca diplomația să valorifice toate componentele acestea la întregul lor potențial geostrategic.

ACTIVITATEA LUI SOLOMON HALIȚĂ OGLINDITĂ ÎN ZIARUL IEȘEAN „OPINIA”

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Pe ziua de 1 februarie a. c. Ministerul de Instrucție a însărcinat cu predarea cursului la școala de adulte de pe lângă Regia Monopolurilor Tutunului pe următoarele institutoare: d-na Maria C. Buțureanu, Natalia Popescu, Maria Tulbure și d-na dr. Guțu.

Cursurile se vor inaugura în fața d-lui inspector general școlar Solomon Haliță, a d-lui inspector școlar Sachelarescu și N. Ionescu. Trăsura Regiei va fi pusă la îndemâna doamnelor institutoare pentru ducere și întoarcere².

*

D-l Solomon Haliță, inspector al învățământului primar, a plecat în Capitală, fiind chemat în interes de serviciu³.

*

În mai toate țările din Apus se fac sacrificii mari pentru îngrijirea copiilor săraci, debili și bolnăvicioși s-au făcut din anul 1901..

Din Iași s-au trimis prin îngrijirea casei școalelor în mai mulți ani un număr de copii 30-40. Numărul acesta este însă prea mic față cu necesitățile. Pentru a se trimite însă un număr mai mare de elevi în colonii școlare, trebuiesc fonduri. În primul loc e nevoie de o societate care să strângă fondurile și să le administreze cât mai bine pentru desăvârșirea scopului urmărit.

În vederea acestui scop, prin inițiativa d-lui Solomon Haliță – inspector general al învăță-

¹ *Opinia*: ziar conservator cotidian, 1 mai 1897 - 23 ianuarie 1900; 15 noiembrie 1906 - noiembrie 1940; 17 septembrie 1946 - 31 iulie 1951; Serie nouă, An. 1, nr.1(23 dec. 1989) - An. 8, nr. 2089 (21 iun. 1997), Iași [s.n.], 1897 (Tip. Dacia). Ziarul apare la Iași cu foarte multe întreruperi, schimbări de subtitlu și de format. Nu apare între 1 - 8 ianuarie 1899. În perioada de întrerupere (24 ianuarie 1900 - 15 noiembrie 1906), fuzionează cu ziarul „Evenimentul” (Iași, 3 februarie 1893 - 30 decembrie 1943). În decursul apariției își schimbă subtitlul de mai multe ori: ziar conservator-democrat (9 februarie 1908 - 14 iunie 1915), ziar politic cotidian (4 noiembrie 1916 - 22 septembrie 1917; de la 21 februarie 1918). În perioada 16 iunie 1915 - 1 iunie 1916 apare fără subtitlu. Directori: Gr. C. Buțureanu (până pe 18 iulie 1907) și Lascăr Antoniu (până la 10 februarie 1908); de la 19 iulie 1907 la 10 februarie 1908 adaugă ca director și pe Gheorghe Ghibănescu; de la 12 februarie 1908 la 20 noiembrie 1917 apare numai sub direcția unui comitet; de la 26 aprilie 1917 la 28 ianuarie 1918 menționează ca redactor responsabil (uneori și girant responsabil) pe Ștefan Vlădescu (afară de numerele apărute de la 23 la 26 septembrie 1917, de la 27 octombrie la 13 decembrie 1917 și de la 17 decembrie 1917 - 6 ianuarie 1918, când nu mai este menționat), redactor C. R. Ghiulea-Renovatus (la 30 octombrie 1920). Publicația are suplimente cu paginație separată de la 23 decembrie 1907. Apare la tipografia „Dacia”, după care își schimbă de mai multe ori locul de tipărire, după cum urmează: de la 9 ianuarie 1899 la tipografia „Miron Costin”, de la 16 ianuarie 1899 la tipografia „Dacia” - P. Iliescu & D. Grossu, de la 10 noiembrie 1899, tipografia „Miron Costin” - Frații Șaraga & I. I. Leibovici, iar de la 18 noiembrie 1899 la tipografia „H. Goldner” (<https://adt.arcanum.com/ro/collection/Opinia/13.06.2023>).

² *Opinia*, Iași, Anul VII, 1910, nr. 933, p. 3.

³ *Idem*, nr. 943, p. 3.

Alexandru DĂRĂBAN

mântului primar, în colaborare cu d-l inspector al circumscripției Iași, revizorul școlar și întreg corpul didactic primar din orașul nostru, în curând se va pune bazele acestei societăți...¹.

*

Ieri de la orele 5 în jos toți membrii corpului didactic primar din localitate au fost convocați la Școala „Gheorghe Asachi” de către d-l inspector general școlar Solomon Haliță pentru a pune bazele unei societăți care să permanentizeze coloniile școlare. Inspectorul școlar a expus în scurt cum sunt organizate aceste colonii în alte state și ce s-a făcut până acum la noi pe această cale. De unde până acum Casa Școalelor a dat mijloace pentru trimis în colonii școlare de copii debili, sau unele primării ar fi rândul ca inițiativa privată să vină și să completeze opera, generalizând-o...

În acest scop s-a instituit un comitet compus din câțiva membri ai corpului didactic primar pentru a prezenta organizarea societății coloniilor școlare².

*

Un inspector școlar uneltitor

Cine ar crede că toată acțiunea de ponegrire contra școlii de Bele-Arte pleacă de la persoana unui inspector școlar, a d-lui Solomon Haliță! lucrul pare așa de straniu și greu de admis și cu toate acestea este așa.

Pentru cei din jurul școlii și pentru împričinați, adică pentru director, fostul secretar al școlii și actualul secretar, lucrul e mai mult ca vădit, iar pentru cei doi profesori avertizați și amendați cu leafa pe 10 zile, faptul e și mai vădit, căci ei știu cuvântul inspectorului.

De ani de zile, în cancelaria școlii de Bele-Arte nu era liniște. În acțiunea lor dușmănoasă a unora împotriva altora, profesorii își asociau elevi și lucrurile mergeau schiopătând.

Se urzise o acțiune legată din partea unora pentru a scoate direcția școlii din mâna familiunei. Se zice că școala de Bele-Arte e patrimoniul familiei Panaiteanu, care a fost director 32 de ani (1860-1892), apoi a urmat Stahl, un nepot, și acum d-l Bardasare, alt nepot. Mai mult încă, cum d-l Atanasiu, ginerele d-lui Stahl reușise a fi profesor de perspectivă la această școală, se prea putea ca direcția școlii să încapă pe mâna d-lui Atanasiu și, iată, dar a patra serie de membri din familie, tot directori la școală.

Ponegrirea a început întâi că fiind lucrurile astfel s-au făcut nereguli în arhivă și pinacotecă.

În arhivă neregulile ar fi constat în acordarea de diplome cui ar fi vrut ei, ca Penel, Atanasiu, etc. În pinacotecă, că începând cu Panaiteanu s-ar fi înstrăinat tablouri de valoare din școala lui Rembrandt, Albani și Theniers și că s-ar fi furat, însușindu-și însuși Panaiteanu tablourile pinacotecii.

În formă acțiunea de calomnie prindea, căci ce e mai alunecos decât a pune o pânză proastă în locul unui tablou clasic!

Ei bine, toate acestea n-ar fi avut nici un răsunet, dacă la spate n-ar fi fost încurajarea inspectorului Haliță care, prin autoritatea lui, putea urni o anchetă, putea mișca pe ministru și chiar da loc la presa de partid.

Presa a fost alimentată zilnic cu articole scrise de secretarul școlii care, intrând la complot, era asigurat că nu va fi urnit din loc și inspectorul cu dâșii.

Cei loviți aduc în sprijinul lor mai multe dovezi spre a arăta complicitatea inspectorului:

a) l-a luat pe d-l Popovici în vacanță în Ardeal la d-l Haliță acasă, spre a lucra mai multe portrete în familie;

¹ Idem, nr. 957, p. 3.

² *Ibidem*.

Activitatea lui Solomon Haliță oglindită în ziarul ieșean „Opinia”

b) d-l Mureșanu e și domnia-sa ardelean și interesat a fi plasat;

c) d-l Haliță a împiedecat pe un alt profesor al școlii de Bele-Arte de a se amesteca cu scrisoare deschisă contra neregulilor de la școală, zicându-i-se că nu e treaba domniei-sale de a-și da cu părerea, lucrurile trebuind să se petreacă astfel;

d) într-una din seri, venind la cancelaria școlii către seară domnii Penel și Atanasiu și aprinzând lumânarea, s-a pomenit directorul școlii cu servitorul de la d-l Grigore Bârsan de peste drum, că e invitat din partea d-lui Haliță, că nu e bine a umbla cu lumânarea noaptea prin cancelarie să nu se creadă de cei trecători că fiind anchetă la școală, d-l director umblă pe furiș să schimbe foile din matricule.

Și altele și altele.

Se știe că ancheta s-a făcut după ce s-a sigilat cu pecete toate dulapurile, sertarele, arhiva, pare că ar fi fost directorul un pungaș și școala în codru.

Acum, când se întorc foile de la anchetă și judecata e făcută, se vede cât de anarhică e administrația d-lui Haret. Cazacii domniei-sale sunt în stare de orice și, în loc de a cere pur și simplu d-lui Bardasare demisia, deși d-l Haliță era prieten personal cu d-l Bardasare, a căutat că prin anarhie, ponegrind școala și pe morți, să-l scoată căzăcește din direcție.

Dar povestea e lungă și, pentru edificarea cititorilor ieșeni, o vom spune toată; să se vadă de oricine unde e anarhia¹.

*

Serbarea de la manufactura Tutunurilor

Școala de adulți de pe lângă această instituție și-a încheiat ieri activitatea printr-o frumoasă serbare. A asistat multă lume: d-l C. Crupenschi – prefectul județului, autoritățile școlare în frunte cu d-l Solomon Haliță – inspectorul general, corpul didactic al școlii, precum și un numeros public.

S-au pronunțat mai multe cuvântări, scurte, dar pline de miez, prin care se aduceau laude inițiatorilor și corpului didactic pentru munca rodnică ce au depus în cursul anului...

După ce vorbește d-l Haliță, aducând laude d-lui Teodorescu – directorul fabricii, căruia se datorează inițiativa școlii, domnia-sa îi înmânează brevetul și insignele medaliei „Răsplata Muncii – clasa I” pentru școală. D-l Teodorescu mulțumește autorităților școlare pentru atenția ce i s-a acordat și d-lui Haliță pentru sprijinul ce i-a oferit pentru a se deschide școala.

După aceea se împart certificatele [...]².

*

D-l Solomon Haliță, inspector general al învățământului primar și normal, va fi numit secretar general al Ministerului Instrucțiunii Publice în locul regretatului Dimitrie A. Teodoru³.

*

D-l Solomon Haliță, inspector general al învățământului primar, a fost transferat de la circumscripția Moldova la circumscripția din Muntenia. În locul d-lui Haliță a fost numit d-l Constantin Praja⁴.

*

Ziarele ne-au adus știrea după Monitor că d-l Arion C. C. a mutat pe d-l Solomon Haliță, inspector la regiunea I Muntenia, în locul d-lui Gheorghe Adamescu și că la Iași a numit inspector pe subșirele domn Constantin Praja¹.

¹ Idem, nr. 1036, p. 2.

² Idem, nr. 1047, p. 3.

³ Idem, nr. 1174, p. 3.

⁴ Idem, Anul VIII, 1911, nr. 1211, p. 2.

Alexandru DĂRĂBAN

*

D-l Solomon Haliță, inspector general al învățământului primar și normal-primar, cu reședința la circumscripția a II-a Iași, a fost transferat în aceeași calitate la circumscripția I București în locul vacant prin rechemarea la catedră a d-lui Adamescu².

*

Ieri seară a avut loc o întrunire plenară a membrilor clubului liberal din Iași. potrivit noilor statute, care prevăd ca alegerile biroului și comitetelor să se facă în adunare plenară, s-au făcut acele alegeri...

În comitetul executiv au fost aleși 26, din care 2 vechi, iar 6 noi în locul d-lor M. Tomida, Marinescu, Solomon Haliță, Konya, Cocuz și Popovici [...]³.

*

Există în Iași o societate a coloniilor școlare, cu statut în regulă și cu un capital de bani și material de peste 12.000 lei...

După statute fac parte din comitetul societății inspectorii școlari primari care, pe vremuri, erau domnii Haliță și Sachelarescu, primarul și alți membri aleși din societate...

Zilele trecute s-a fost adunat societatea coloniilor școlare în a doua chemare și cu peste 50 membri prezenți a procedat la lucrări. A votat bugetul anului în curs, a admis ca prin cooptare să figureze în noul comitet domnii Sachelarescu Solomon Haliță – inspector general școlar pentru București, nu pentru Iași și, deci în lipsa d-lui Praja, care n-a binevoit a lua parte la ședință simțind starea lucrurilor...

De aici conflict, care e al doilea în serie. Prima întâlnire a fost între d-l Haliță și Matasariu la prima întrunire, când i s-a făcut observația că domnia-sa e pesimist decepționat și n-a crezut niciodată în progresul societății. acuma e cu d-l Praja, a cărui autoritate de inspector și-o vede știrbită prin faptul că d-l Haliță, deși e inspector școlar pentru secția București, dar a ținut să rămână în comitetul societății coloniilor de la Iași, tocmai să contracareze pe d-l Praja [...]⁴.

*

Întrebăm pe domnii Solomon Haliță și Constantin I. Praja de ce anul acesta n-a plecat în colonie școlară nici un elev din Iași? fond cu această destinație există. Subvenția primăriei de 2.000 lei ar fi fost oferită. De ce nu s-au alcătuit coloniile școlare? Dacă domnii de mai sus nu vor răspunde, vom vorbi noi⁵.

*

D-l Solomon Haliță, inspectorul învățământului primar din Muntenia, și-a dat demisia pe ziua de 1 octombrie, când își va relua catedra de la școala normală „Vasile Lupu” din Iași. după cum se știe, d-l Haliță optase pentru postul de inspector, dar ministerul n-a aprobat încă nici astăzi această optare, din care cauză d-l Haliță s-a hotărât să demisioneze⁶.

*

După cum am anunțat alaltăieri, d-l Solomon Haliță a demisionat din postul de inspector al învățământului primar, pentru a-și relua catedra la seminarul „Veniamin” din Iași
Demisia a fost primită ieri, iar inspector a fost numit d-l I. Basarabescu⁷.

¹ Idem, nr. 1213, p. 1.

² Idem, nr. 1217, p. 2.

³ Idem, nr. 1265, p. 3.

⁴ Idem, nr. 1281, p. 2.

⁵ Idem, nr. 1361, p. 3.

⁶ Idem, nr. 1397, p. 3.

⁷ Idem, nr. 1401, p. 2.

Activitatea lui Solomon Haliță oglindită în ziarul ieșean „Opinia”

*

Aseară a avut loc o întrunire plenară a cercului didactic sub președinția d-lui Haliță. s-au discutat, în primul rând, asupra sporului de salarii ce s-ar cuveni institutorilor, singurii din corpul didactic cărora nu li s-au adus îmbunătățirea cerută. Au vorbit în această chestiune, între alții, d-nii Victor Munteanu, Sachelarescu, N. Arbore și Haliță. În unanimitate, membrii au ales o delegație, compusă din d-nii Haliță și Munteanu, care să plece la București, pentru a supune d-lui Arion și Carp doleanțele institutorilor din Iași¹.

*

Luni, 30 ianuarie, fiind patronul seminarului „Veniamin” din localitate, un serviciu divin va fi oficiat la mitropolie, între orele 9 jumătate și 10, dimineața. va urma apoi o recepție în sala cea mare a seminarului, ude d-l Solomon Haliță, profesor de filosofie, va ține o disertație².

*

Marea mișcare a institutorilor pentru îmbunătățirea stării lor materiale și morale

Hotărârea luată de cercul didactic din Iași de a convoca un congres didactic, în care să discute mijloacele cele mai potrivite pentru îmbunătățirea stării materiale a institutorilor, a fost îmbrățișată și aprobată de toată dăscălimea din țară. Zilnic sosesc scrisori și telegrame de adeziune din toate unghiurile țării la cercul didactic. Lovitura materială și morală ce li s-a dat institutorilor, prin desconsiderarea autorităților școlare, e destul de serioasă.

Pe măsura îmbunătățirii situațiunii tezaurului public, s-au sporit treptat salariile tuturor funcționarilor și tuturor membrilor corpului didactic. Pentru ce această desconsiderare pentru institutori? Iată ce se întreabă toți membrii corpului didactic primar urban.

Apeluri de luptă, pentru revendicarea drepturilor lor, s-au trimis și din Bârlad, Botoșani, odată cu acele din Iași.

Într-un gând și într-o simțire s-au unit cu toții, institutorii din țară, să se lămurească odată pentru totdeauna, ce vrea statul să facă din corpul didactic primar urban? La ce grad de înjosire vrea să-l aducă după o prigonire de 50 ani?

Iată și textul circularilor trimise institutorilor din întreaga țară, de către cercul din Iași:

Institutorii sunt singurii membri ai corpului didactic care au rămas la leafa fixată prin legea din 1883; mai mult decât atâta: ei sunt cei din urmă funcționari care, după reducerile făcute din cauza crizei financiare a anilor 1899-1900, au fost reduși din vechile salarii.

Pe măsura îmbunătățirii tezaurului public, s-au sporit treptat salariile tuturor funcționarilor și a tuturor membrilor corpului didactic de toate gradele. Toate sporurile au fost, cu drept cuvânt, motivate de scumpirea neobișnuită a traiului. Institutorii care, după modesta noastră părere, aveau dreptul să fie tratați la fel cu ceilalți slujbași ai statului, sunt trecuți cu vederea și în proiectul de buget al exercițiului viitor.

Lovitura, și morală și materială, ce li se dă prin această desconsiderare, e destul de serioasă. Credem, deci, că e momentul suprem să ne gândim la măsurile legale pe care trebuie să le luăm, pentru ca dreapta noastră cauză să fie satisfăcută.

Cercul didactic din Iași, din care fac parte membri ai învățământului de toate gradele, a discutat, între alte chestiuni relative la învățământ, și starea precară materială a institutorilor și a hotărât convocarea la Iași a unui congres al institutorilor din întreaga țară, în care să ne sfătuim și să avizăm la mijloacele cele mai potrivite pentru ca să ni se facă dreptate.

Vă rugăm, dar cu insistență, să luați parte și dumneavoastră, împreună cu colegii de la școala ce conduceți, la acest congres, care se va ține în zilele de 12 și 13 februarie a.c.

¹ Idem, Anul IX, 1912, nr. 1504, p. 3.

² *Ibidem*.

Alexandru DĂRĂBAN

Comitetul cercului didactic din Iași a intervenit pentru acordarea reducerii de transport pe căile ferate.

Adeziunii, vă rog, să le adresați d-lui Solomon Haliță, președintele corpului didactic din Iași, spre a vi se putea trimite din timp cărțile de membru.

Un comitet de colegi va îngriji de primire și găzduire.

Solomon Haliță
Președintele cercului didactic din Iași¹

*

La apelul pentru a sărbători în Iași, prin un banchet, împăcarea d-lor Goga și Vaida-Voevod, au aderat astăzi: Î.P.S. Sa Mitropolitul, P.S. Sa Arhiepiscopul Nicodim Munteanu, domnii A. D. Xenopol, G. Climescu și Constantin I. Negruzzi.

Comitetul de organizare a banchetului, care va avea loc, probabil, în sala societății de gimnastică, se compune din domnii profesori I. Ursu, Sporea și Solomon Haliță².

*

Învățătorii din Iași au sărbătorit aseară, printr-o agapă intimă, pe d-l Solomon Haliță pentru activitatea ce a desfășurat în favoarea corpului didactic. Au ridicat toasturi d-nii Victor Munteanu, Sachelarescu, Grecea, Ionescu, Arbore, Vărlănescu și alții, slăvind meritele d-lui Sachelarescu, ca om și coleg.

Învățătorii au profitat de acest prilej pentru a cimenta, o dată mai mult, solidaritatea lor³.

*

Presa se ocupă de cine v-a fi numit secretar general la Instrucție. E în dreptul ei, mai ales acum când se știe că ministru titular va fi I. G. Duca, om străin cu totul de școală și fără nici o legătură cu corpul didactic, decât doar în partea activității extrașcolare a învățătorilor, ca fost director la Casa Centrală. Clica cazacilor lui Haret a dat asalt la șeful partidului ca să nu se clinească nici un haretist din demnitățile ce le-au avut sub Haret. Se știe, însă, că Haret n-a lucrat decât cu corpul didactic din București; pentru el provincia nu conta și a fost o minune pentru toți că s-a putut menține d-l Solomon Haliță ca inspector general, deși era în dușmănie fățișă cu colegii săi centraliști [...]⁴.

*

Între membrii aleși aseară să ducă doleanțele corpului didactic ieșean la Ministerul de Instrucție este și d-l Solomon Haliță, inspector școlar și președintele cercului. Nu crede oare că este incompatibilitate între aceste două însărcinări? D-l C. Meissner, în situații identice, a optat. Credem că va opta și d-l Haliță între cele două misiuni.

(va urma)

¹ Idem, nr. 1507, p. 2.

² Idem, nr. 1510, p. 3.

³ Idem, nr. 1562, p. 3.

⁴ Idem, anul XI, 1914, nr. 2071, p. 2.

Mari dezbinări în organizația liberală de Năsăud Debarcarea d-lui Laurențiu Oanea

Scandalurile, care s-au ținut lanț, au luat – în ultimul timp – proporții neobișnuite în organizația liberală de Năsăud.

Această organizație, după cum se știa, avea în fruntea ei pe faimosul senator Laurențiu Oanea cunoscut, îndeosebi, prin matrapazlăcurile sale fără margini și fără de sfârșit.

Atitudinea sa de cneaz atotputernic, care pretindea o supunere oarbă, a provocat adeseori adânci nemulțumiri și violente izbucniri de revoltă în rândurile ciracilor săi de diferite calibre. Ele s-au produs mai ales pe chestiunea Cooperativei „Regna” – unde senatorul Oanea pune la cale fel de fel de afaceri personale, fără a da puțința în felul acesta și altora de a se bucura de oarecare beneficii, fie cât de modeste. Rezultatul acestor afaceri au fost cât se poate de fructuoase, căci domnia-sa, pe lângă eleganta vilă din Sângeorz-Băi și capitalul-rezervă strâns, și-a ridicat în Capitală, pe bulevardul Vintilă Brătianu (fost Dacia), un somptuos palat, a cărui interior numai a costat fleacul de 6 milioane lei, nemaipomenind de cheltuielile reclamate de construcția lui.

Această situație a creat liberalilor o atmosferă încărcată în tot județul și mai cu seamă în tot județul și mai cu seamă în regiunea grănicerească, a cărei populație își vede primejdute și ultimele resturi din imensele averi lăsate de înaintași.

D-l Dumitru Nacu, prefectul județului și președintele organizației din orașul Năsăud, văzându-se amenințat de a fi părăsit și de puținii partizani, pe care-i mai are în acest oraș, dat fiind faptul că actualul sediu Cooperativei „Regna” este acolo, disperat, a reacționat dârz, denunțând centrului toate potlogăriile d-lui Oanea și dezastrul semănat de dânsul în toate organizațiilor din județ.

Aflând despre aceasta, senatorul Oanea a încercat să se răzbune, cerând centrului imediata lui înlăturare din postul de prefect. Fără să izbutesc însă, căci d-l Dumitru Nacu i-a luat-o înainte, prezentând celor în drept factura-i morală și politică în toată goliciunea ei, cerând să se procedeze la epurarea recerută de împrăjurări.

Între timp s-au ținut inevitabilele adunări și para-adunări convocate de te miri cine, în care s-au războit cu toții pe capete, aruncându-și fel de fel de învinuiri și injurii, din cele mai grațioase. Aceste răfuiri au căpătat însă un caracter dezolant, atunci când lumea care asista la aceste triste spectacole, situate la periferia moravurilor noastre politice, a început – indignată peste măsură – să-i huiduiască violent, sesizând „cântecul” afacerist ce-i anima pe toți, adoptat fără cele mai elementare scrupule.

În vremea aceasta, senatorul Bejan (care pe nume se cheamă și Beșa), un biet politicastru¹, s-a ținut departe de această generală învolburare; nu din spirit tactic firește, ci din lașitate morală și politică, pur și simplu. A mai îngăimat, ce-i drept, pe ici pe colo, cu glasul-i pițigăiat, câteva fraze incoerente, din care lumea nu știa ce să rețină, pauperitatea-i intelectuală sau aerul-i ridicol de damblagiu.

În tot cazul, cercurile politice din Bistrița au rămas cu impresia că se complace în a se învălui în tăcerea „filosofului” din iarbă, dându-și ifose de om prudent și cuminte, cu atât mai mult cu cât își avea de apărat „trebușoarele” sale nenumărate, ba cu Banca Grănicerilor, ba cu carnea furnizată garnizoanei, etc.

¹ Om politic lipsit de orizont, preocupat de interese meschine.

*Mari dezbinări în organizația liberală de Năsăud
Debarcarea d-lui Laurențiu Oanea*

Urmarea răfuielilor care s-au desfășurat în ritm tot mai precipitat, a fost – după cum suntem informați – că centrul, după referințele primite din toate părțile, a debarcat hotărât și energic pe senatorul Laurențiu Oanea de la președinția organizației județene.

Scandalul abia acum a culminat. Domnia-sa, „cu oastea-i” compusă din niște elemente dubioase și turbulente, a început să cutreiere județul, pentru a proceda la număratoarea partizanilor cu care apoi să treacă în partidul „Totul pentru Țară”.

Iată însă că această „numărătoare” a fost, ca rezultat, cât se poate de lamentabilă. Iar conducerea năsăudeană a Partidului „Totul pentru Țară” i-a respins accesul în organizația sa cu un dispreț formal.

Cum punțile de retragere în Partidul Liberal îi sunt definitiv suspendate, iar în celelalte partide i se refuză net primirea, se vede acum în penibila situație de a rămâne un izolat politic. Dar, ceea ce constituie o notă de adevăr curioasă, în postura în care s-a fixat, este declarația pe care a făcut-o câtorva cunoscuți, susținând că situația sa e departe de a fi critică, întrucât retragerea sa din politică își are „aranjamentele” sale materiale din timp pregătite, așa încât paharul acesta trece prin fața sa cu ușurință și fără nici o amărăciune.

Din umbră continuă însă netulburat la intrigile și mașinațiunile, cu întreg cortegiul lor de machiavelisme, din care și-a făcut o rară specialitate, izvorâte din ranchiunile ce poartă foștilor lui tovarăși. efectul lor este însă și rămâne nul.

Cu președinția organizației județene a fost însărcinat, se spune provizoriu, d-l Dumitru Nacu, prefectul județului.

Domnia-sa întâmpină însă mari piedici în restabilirea animozităților, căci spiritele sunt așa de agitate încât se crede că ele nu se vor putea potoli decât atunci când se va instaura la conducerea diferitelor instituții oameni cu serioase garanții morale, înlăturându-se elementele compromise în fel de fel de afaceri, în fruntea cărora se află senatorul A. Bejan (Beșa) și popa Grigore (Telciu), asigurându-se că va fi scutită odată pentru totdeauna de „chestiile” deochiate petrecute, fără întrerupere, în ultimul timp.

D-l Dumitru Nacu, în contactul pe care l-a avut zilele trecute cu masele din județ, a avut puțin îmbucurătoarea ocazie de a constata că numărul partizanilor a scăzut atât de mult încât se vede amenințat să conducă, dacă nu o organizație fără partizani, apoi în tot cazul, una cu un număr extrem de redus.

Reflexiile pe care le va fi făcut au fost, desigur, amare, explicate prin hotărârea luată de a-și suspenda orice activitate până la limpezirea „apelor” care întârzie, cu încăpățănare, să vină.

Credința noastră este însă că apele murdare s-au revărsat, o dată și bine, aruncând la mal parte din stârvurile morale – furtună care, fatal va urma, își va desăvârși opera-i binefăcătoare – iar apele care își vor păstra curățenia vor apuca, fără puțință de canalizare, pe altă albie decât cea liberală. Și, viitorul – vom trăi și vom vedea – ne va confirma, fără îndoială, această prevedere¹.

¹ Țara Noastră, București, Anul XV, 1936, nr. 1129, p. 2.

„Rebeliunea” din Sângeorz-Băi (Năsăud)

Liniștea din pitoreasca stațiune balneo-climatică Sângeorz-Băi, județul Năsăud, a fost recent tulburată de un nou scandal, provocat de același personaj sinistru, de tristă memorie: Laurențiu Oanea, politician veros, nedezmintit, detestat de populația întregii regiuni.

Iată cum s-au petrecut faptele.

Comisiei interimare a localității i-a sosit sorocul schimbării. Laurențiu Oanea a constituit, cu de la sine putere, noua echipă impunând de președinte pe un oarecare Leon Nicolae, omul său de casă.

În ziua instalării noii comisii interimare, locuitorii comunei aflând despre cele întâmplate, s-au adunat în fața localului primăriei și au manifestat, fără a săvârși însă vreun act de violență împotriva acestei încercări abuzive.

D-l Leon Nicolae, văzând care este situația, a demisionat irevocabil, comuna rămânând fără primar, fapt care continuă să persiste și azi, fără ca cineva să se sesizeze și să intervină pentru curmarea lui.

Laurențiu Oanea, revoltat peste măsură de „cutezanța” cetățenilor, a cerut telefonic ajutoare legiunii de jandarmi din Bistrița, sub motiv că populația din Sângeorz-Băi s-ar fi răsculat împotriva autorităților administrative.

Imediat a și sosit la fața locului un detașament de 60 jandarmi, sub conducerea unui ofițer, precum și procurorul din Bistrița, de asemenea sesizați. Cercetându-se cazul, s-a constatat, firește, că lucrurile nu stau precum le-a prezentat Laurențiu Oanea și că toată alarma a fost degeaba, nefiind întru nimic întemeiată.

Prefectul județului, un domn Ion Partene, a cerut totuși, la ordinul d-lui Laurențiu Oanea, arestarea a 30 țărani, dintre manifestanți. Întrucât acestora nu li s-a putut stabili nici o culpă, reprezentanții instanțelor judiciare au evitat să săvârșească această ilegalitate.

Au fost arestați doar 3 țărani care, însă, au fost puși curând în libertate în urma dispoziției Camerei de punere sub acuzare, care i-a găsit nevinovați.

Adânc nemulțumiți de această puțin „reverențioasă” atitudine a autorităților față de ei, prefectul județului și senatorul Laurențiu Oanea au înaintat un denunț Ministerului de Justiție în care – arătând că instanțele judiciare din Bistrița nu-și îndeplinesc datoria – au cerut luarea măsurilor de rigoare împotriva lor.

Va să zică, după ce prin abuz și ilegalitate provoacă populația, cer sancționarea reprezentanților autorităților pentru faptul că nu ar fi aplicat pedepse oamenilor care au ținut doar în mod pașnic să protesteze, lucru care era în dreptul lor s-o facă, atunci când era vorba de prejudicierea intereselor lor.

Această intervenție, îndată ce a fost cunoscută, a scandalizat profund opinia publică, fiind notoriu modul conștiincios în care instanțele judiciare din Bistrița – e adevărat – a fi influențate de nimeni în această privință.

Semnalăm acest revoltător caz Ministerelor de Justiție și Interne pentru a dispune neîntârziat o severă anchetă și întrucât se vor confirma – și se vor confirma cu siguranță! – cele relevate de noi, prefectul județului, Ion Partene, să tragă consecințele firești, fiind numaidecât înlocuit ca unul care în atâtea rânduri s-a dovedit a fi un incapabil și unealtă oarbă în mâna unui om fără scrupule, care printr-un mandat cumpărat pur și simplu s-a ales senator¹.

¹ Țara Noastră, București, Anul XVI, 1937, nr. 1459, p. 2.

Băile „Hebe” Sângeorz-Băi, județul Năsăud

Stațiunea balneară-climaterică din județul Năsăud, însemnată prin apele sale minerale bogate în radioactivitate, se află pe romantica vale a Someșului Mare, la 30 km. de Năsăud și 40 km. de Bistrița, în înfundătura unei văi a Carpaților, Valea Borcutului, înconjurată de păduri și de brazi și molid, cu o vegetație variată, bogată în ozon și emanații de radium. Sângeorz-Băi este comună de munte, curat românească, cu 5.000 locuitori, 2 biserici frumoase, școală primară, farmacie, circumscripție sanitară, gară oficiu poștal.

Altitudinea este de 500 metri peste nivelul mării, clima subalpină, dulce și temperată, cu orientare sudică scutită de praf și vânturi, având influența binefăcătoare asupra întregului organism, cu raporturi excepționale de avantajoase pentru tratament în plin aer și pentru helioterapie.

Apele minerale „Hebe” cloruro-sodice, numite „Karlsbadul rece”, conținând mari cantități de radium, sunt renumite ca medicament în bolile cronice de stomac și intestine, vindecând radical ulcerul stomacal, hiperaciditatea, dispepsia nervoasă, catare în colicele hepatice ale căilor biliare (piatra, congestiunile ficatului, în afecțiunile căilor urinare (litiata, cistita prostatita cronică), etc. sunt renumite izvoarele de ape minerale nr. 4 și 5.

Ca stațiune climaterică și băi, beneficiază mult copiii anemici clorotici, limfatici și cei cu diateză scrofuloasă. Sezonul băilor este de la 15 mai până în 15 septembrie. Comunicația se face prin linia ferată Cluj – Rodna Veche și prin autobuze Bistrița – Năsăud – Sângeorz-Băi.

În vederea crizei generale, direcțiunea băilor a redus toate taxele (comunale, muzica, cura, etc.) cu 30% față de anul trecut.

Printre vizitatori:

Cluj: familia dr. Valer Moldovan – fost ministru al Ardealului, familia dr. Valer Pop – fost ministru de justiție, colonel farmacist Nițu Marica, familia Ghiță Ioan – profesor; familia dr. Mircea Haliță – asistent universitar, dr. Michael Kernbach – docent universitar, prof. univ. I. P. Voitești, familia dr. Andrei Buzdug – prof. acad. teolog, familia prof. univ. Grădinescu, d-na prof. Ghidionescu, d-na Zina dr. Moroianu, dr. Victor Corbul, ing. Ciortea Victor, dr. Petre Rebrean, d-na Valeria Oțoiu, Natalia Ștefănescu, Mureșian Iuliu, dr. Berecki Ernest, Cezar Proviianu, Teodor Nicoară, Eugen Lazăr, familia dr. Pop Alexandru.

Oradea Mare: Augustin Magheară – canonic, familia Ioan Lupuț, Constantin Vulperscu, Eugen Laichner, Augusta Sabo, Friedman Andrei, Frenkel Solomon.

București: Balaban Raveca, ing. Ioan G. Berceanu, familia dr. Victor Moldovan – senator, Berco Ludovic, Avram Covo, Toth Iosif, Ciornei Gabriela, Nistor Maria, Ioana Bretfelaen, Anghel Teodor, Aurel Bănuțiu.

Timișoara: ing. Frunză, familia ing. Suci, Leo Maric, fam prof. ing. Ilie Popescu, Rozalia Kende.

Arad: Elena Carpinișan.

Turnu Măgurele: Nistor Moldovan.

Siret: Eva Laufer.

Turda: familia Baciu.

Ploiești: Siserman Iacob, Ioan Dragomirescu, Ilie Sârbu.

Iași: Dimofte Gheorghe.

Băile „Hebe” Sângeorz-Băi, județul Năsăud

Bistrița: colonel Benghiu, familia dr. Ionel Scridon, familia maior Bălan, Tudor Vartic, dr. Leon Scridon, familia căpitan Negoită, văduva dr. Ciuta Dumitru.

Năsăud: familia Alexandru Haliță, familia prof. Emil Mărcușiu, familia prof. Ștefan Scridon, familia prim-pretor Vasile Moșil.

Cernăuți: familia dr. Topa.

Târgu Mureș: Dona Maria Simon, Al. Gruber.

Străinătate: Simon Grunberger – Cehoslovacia, Markovitcs Mina – Ungaria, dr. Furst Ilona – Ungaria, dr. Hegely Zoltan și Goldberger – Austria¹.

Băile Sângeorz, jud. Năsăud Vederea generală a Băilor – Generalansicht des Bades – A fürdő látképe

SÂNGEORZ-BĂI - Vedere Generală

Se vede Izvorul de Apă Minerală cu Pavilionul de Muzică

Carte poștală editată de Frații Brecher din Sângeorz-Băi

Circulată în 10.07.1931

(Colecția Cornel Rusan)

¹ Universul, București, Anul XLIX, 1932, nr. 206, p. 10.

RESTITUIRI

Maria Antoinette - Schiță biografică-istorică -

MAXIM POP¹

XVI

Tratarea reginei în zilele ultime în templu a fost și mai dură ca până aici. Un oficiant lua de la fiica reginei scaunul, zicând: „N-am văzut niciodată ca prizonierilor să se deie mese și scaune, paie încă sunt destule pentru voi”. Soarta reginei însă avu să fie și mai grea. Revoluția apucase a curge repede, încât nu se putea opri. În 1 august, la ora 2 dimineața, se sculară prizonierile din somn și li se publică decretul conventului: „Maria Antoinette se va pune înaintea unui tribunal extraordinar și așa numaidecât să meargă în Conciergerie²”. Regina, pregătită la toate, a început a-și aduna veșmintele și a le lega laolaltă. Prințesa Elisabeta și prințesa regească se rugară să le concedă a merge împreună, dar în deșert. Regina s-a îmbrăcat în prezența comisarilor, care i-au vizitat toate buzunarele și i-au luat toate câte i-au

¹ Maxim Pop s-a născut la 10 august 1838 în comuna Sângeorgiul-românesc, din părinți economi, însă oameni de frunte și cu stare. La sfatul vicarului de atunci, Anhidim Pop, care descoperise în tânărul copil un talent mare, părinții săi l-au dat șa școala trivială grănicerească din Sângeorgiu, unde absolvi toate clasele cu testimoniu pur eminent.

De aici fu trimis șa școala normală din Năsăud unde dovedi aceeași diligență și o absolvi cu același rezultat îmbucurător.

De aici a mers „per pedes apostolorum” la Blaj unde absolvi gimnaziul clasă de clasă cu rezultat asemenea eminent, iar la examenul de maturitate obținu clasificarea „eximio modo”.

Absolvind gimnaziul, la dorința expresă a unchiului său Macedon Pop, prepozit capitular, intra ca alumn în Seminarul greco-catolic din Gherla de unde, după un an de studiu, fu trimis în Seminarul central „Santa Barbara” din Viena unde absolvi studiile teologice în anul 1865 „per eminentiam”, obținând din diligența privată și absolutoriul de la cursul catehético-pedagogic la Școala normală cesaro-regească.

Tot atunci absolvi la universitatea centrală de acolo și cursul profesoral din secțiunea istorică. Îndată după absolvirea cursului, fu denumit ca profesor la Gimnaziul greco-catolic din Năsăud, iar la 1871 fu denumit, totodată, și catehet și exortator¹ greco-catolic la același gimnaziu și întărit de profesor ordinar. Schimbându-se însă împrejurările, deși avea toate testimoniile și absolutoriile „pur eminent”, se năzui a-și câștiga censura de la vreo universitate din patrie. Se puse deci pe studiu și deși nu posedă limba maghiară, se pregăti cu sârguință exemplară și însinuându-se la examen la universitatea centrală din Budapesta, obținu la anul 1874, cu succes bun, censura de profesor.

Încă în decursul aceluia an fu întărit de profesor definitiv pentru catedra de istorie și geografie. Nu peste mult timp episcopul de Gherla, Ioan Szabo, îl denumi de vice-protopop onorar și asesor consistorial. În 17 mai 1892, copleșit de un morb greu, căzu la pat și în 23 iulie a aceluiași an, muri, în etate de abia 54 ani, lăsând în urmă-i o văduvă și patru copii (Memorialul „Reuniunii învățătoresți greco-catolice Mariana din Năsăud”, Perioada I, 1876-1901, Năsăud, 1901, pp. 55-57).

² Închisoarea condamnaților.

Maxim POP

rămas de la aceia, către care s-a rugat în cer, toate câte i-au rămas de la aceia pe care i-a iubit pe pământ. O viță de păr de la bărbatul său și pruncii săi, tăblița pe care a învățat pe copiii săi a computa¹, un portmoneu în care se afla adresa medicului pruncilor săi și portretele prințeselor de Hessen și Macklenburg, amicele ei din tinerețe, apoi portretul prințesei Lamballes, o rugăciune către Isus și alta către imaculata concepțiune², toate aceste au fost obiecte pe care comisarii au fost îndemnați a le lua ca să aibă nici aceste scumpe suveniruri. S-a lăsat reginei o singură basma și un flacon pentru cazul când i-ar fi rău. După ce i s-a luat totul și-a sărutat fiica, a îndemnat-o să fie statornică, să asculte de mătușa sa, pe care să o considere de a doua mamă și i-a adus încă o dată aminte să ierte pe toți aceia care au făcut nedreptate părinților săi. Tânăra prințesă era amuțită de durere și spaimă. Regina îmbrățișă pe cumnata sa Elisabeta și-i recomandă pruncii săi. Sora lui Ludovic al XVI-lea o ținu cuprinsă și-i inspira câteva cuvinte în ureche. Regina se despărți după aceea fără a-și întoarce capul său a privi la fiică sau cumnată, de frică să nu-și piardă tăria. Pe pereții închisorii sale de până acum rămăseră scrise cuvintele: 27 martie 1793, 4 urme, 10 policari, 3 linii. Trei urme, doi policari. Aceasta a fost mărimea pruncilor săi în acel timp.

Ieșind regina din turn fără a se pleca la ușă, se lovi de capul deasupra. Fiind întrebată, că nu o doare, răspunse: „Acum nu mă mai poate dura nimic”. După ce ajunse în conciergerie, prinsoarea comună, rămase peste noapte în chilia carceralului Richard. În ziua următoare îi dete o chilie umedă, împărțită prin un perete de scânduri în două părți. În cea dinainte a fost regina, în a doua doi jandarmi, care păzeau ziua și noaptea. A trecut mult timp de la ducerea ei în această închisoare și până la începerea procesului. Întreg mobilierul ei consista³ de un pat de lemn, un scaun de paie, pe care ședea regina zile întregi și privea în curte ca să vadă oameni, care merg și vin sau să vadă jocurile prizonierilor, în decursul cărora primea fugitiv câte o știre, care i se arunca. Când a venit la conciergerie a trebuit să-și lase schimburile în templu. La rugarea ei, scrise comisarul Michonis, care o petrecuse cu alți comisari din templu la conciergerie, către comisarii care aveau serviciu în templu următoarele: „Cetățeni colegi! Maria Antoinette mă însărcinează a-i procura patru cămeși și o pereche de ghete nenumărate, de care are mare lipsă”.

S-au conces patru cămeși, mai târziu numai trei, însă numai din zece în zece zile. Veșminte avea regina numai două, unul îl îmbrăca într-o zi, al doilea în cealaltă zi. Unul era negru, al doilea alb, ambele mai putrede de umezeala chiliei. Timpul îi era foarte lung și-l petrecea în rugăciuni, rugându-se lui Dumnezeu să pună mai curând capăt acestei stări. Se ocupa și cu lectura. Însă ce cărți puteau să-i facă oarecare distragere? Sigur, călătoriile și întâmplările lui Cock și alte asemenea puteau să-i facă oarecare distragere.

De la un timp, revoluționarii își pierdură răbdarea. Se cerea bucuria exprimată în un ziar al lui Hebert, ca adică să vadă ucisă odată lupoaica austriacă. Ca să i se poată face proces după lege, trebuiau documente. Însă de unde? Regina, mai precaută ca regele, a nimicit toate scrisorile care puteau compromite amicii și binevoitorii săi. Procesul avea să se facă cu orice preț. Se însărcină cetățeanul Laigaelot cu conducerea acuzei contra fostei regine a Franței. Dar în deșert. Fără documente procesul nu se poate face. Se lua refugiul la născociri. Nici cu aceste nu mergea lucrul. Se agita din afară, se striga că „se face amiază la ora 2 spre a judeca pe tigroaica din Austria. Se cer documente pentru aceasta, pe când, dacă s-ar face după dreptate, ar trebui să fie tăiată ca [și] carnea de pastete”. Într-aceia și acum se făcură încercări de elibe-

¹ A calcula, a număra.

² Dogmă catolică, instituită de papa Pius al IX-lea, prin bula *Ineffabilis Deus* (1854), care susține că Maria, mama lui Iisus, nu a cunoscut păcatul originar. Sărbătorită pe 8 septembrie.

³ A fi compus.

Maria Antoinette - Schiță biografică-istorică

rare, în urma cărora carceralul binevoitor Richard a fost depus. Însă toate încercările au rămas fără rezultat.

Altcum, pe când toată lumea lucra pentru moartea reginei, pe atunci regina își veni în ori¹. Cruzimile de până aici au încetat. Carceralul Richard și soția sa au avut inimă de oameni de omenie. Prin îngrijirea lor a căpătat regina pat mai bun, mâncăruri care îi plăceau. Ei se încercau a-i face și oarecare surprinderi și plăceri, căutau în toate piețele să procure legume de care îi plăceau reginei sau alte lucruri. Înșiși neguțătorii, care știau că vând pentru regină, căutau marfa cea mai bună. Nici chiar jandarmii, care o păzeau, nu mai putură învinge și înăduși simțul de compătimire. Un jandarm, care fusese toată noaptea, văzând că ochii reginei sunt roșii și că se plânge de durere de cap, a lăsat fumatul. Alții voiau să-i cruțe durerea pentru prunci și ziceau către comisari să nu amintească de ei. Această liniște a reginei, această compătimire a păzitorilor ei, îndemna pe partizanii ei din afară să mai facă încercări de scăpare, care au rămas fără rezultat și au căutat depărtarea lui Richard, cum s-a zis. Cu toate acestea, s-au aflat și alți oameni ca Richard. Însă furia poporului creștea pentru că se amâna procesul.

Regina, știind ce soartă va avea, voi să lase ceva suvenire pruncilor săi, luă fire dintr-o broderie, care era agățată pe peretele închisorii și, cu ajutorul alor două scobitoare de dinți, făcu din ele o formă de legătoare de ciorapi. Când veni carceralul Bault, lăsa ca să cadă legătura. Carceralul pricepu și ridică legătura.

În urma ațâțării poporului, grăbi și conventul începerea procesului. La 3 octombrie se urca la tribună Billaud Varennes și zise: „Mai resteează² un decret solemn. Doamna Capet încă nu e pedepsită. E timpul ca conventul să lase să cadă spada legii asupra acestui cap vinovat. Reaua voință în urma tăcerii voastre a lățit deja știrea, că Maria Antoinette a sta în ascuns înaintea tribunalului revoluționar și, aflându-se nevinovată, s-a dus iarăși în templu ca și când ar fi cu puțință ca o muiere, acoperită cu sângele poporului francez, să se poată afla nevinovată prin un tribunal al poporului, prin un tribunal revoluționar! Eu pretind ca conventul să decreteze expres ca tribunalul revoluționar să se ocupe, fără amânare, cu procesul d-nei Capet”.

Propunerea se primi unanim și se prefăcu în decret. Fouquier căpăta ordin să execute decretul. Însă, chiar și inima lui Fouquier se înfiora de începerea unui proces fără dovezi. El scrisse cu data de 5 octombrie președintelui conventului următoarele:

„Paris, 5 octombrie 1793, anul al doilea al unei și nedespărțitei republici.

Cetățene președinte!

Am onoarea de a încunoștința conventul că decretul emis la 3 octombrie, în urma căruia tribunalul revoluționar are să se ocupe fără amânare și fără întrerupere cu procesul văduvei Capet, mi-a venit aseară. Însă până în ziua de astăzi nu am primit dovezi contra Mariei Antoinette, așa încât oricât de fierbinte dorește tribunalul a executa decretul conventului, se află în imposibilitatea de a efectua rezolvarea aceluia înainte de ce i s-ar transpune dovezi”.

Cu toate acestea, Fouquier a început procesul și fără documente, singur, pe baza unor fasiuni stoarse de mizerabilul Herbert în 4 și 7 octombrie în templu de la un prunc nevinovat în contra mamei sale, cum se va vedea mai jos. Maria Antoinette a fost dusă în palatul justiției. S-a început cercetarea, care la început a fost secretă. De față au fost: Herman – președintele tribunalului criminal extraordinar, Fouquier – acuzatorul public și secretarul judecătoresc Fabricius. Cu toate încercările lor, n-au putut storce nimic de la Maria Antoinette, pe care au torturat-o cu o mulțime de întrebări. Răspunsurile ei au fost nobile demne de fiica Mariei Tere-

¹ A se reculege, a reveni la starea obișnuită, a-și veni în fire.

² Mai rămâne (din francezul *rester*=a rămâne).

Maxim POP

zia.

Urmează câteva... Președintele și acuzatorul: „Dumneavoastră ați învățat pe Louis Capet măiestria unei înșelăciuni mari, prin care a înșelat dânsul așa de îndelungat bunul popor francez?”

Maria Antoinette: „Așa e, poporul a fost înșelat, amar înșelat, însă nici prin soțul meu, nici prin mine”.

Președintele și acuzatorul: „Dumneavoastră ați voit ca peste cadavre să vă urcați iar pe tron?”

Maria Antoinette: „N-am dorit niciodată altceva decât binele Franței. Fie fericită, fie, și eu aș fi mulțumită”.

Președintele și acuzatorul voră că după ce nu pot afla fapte, cel puțin să afle cugete, idei penibile. De aceea întrebare: „Credeți dumneavoastră că regii sunt de lipsă pentru fericirea popoarelor?”

Maria Antoinette: „Unul singur nu poate decide aceasta”.

Președintele și acuzatorul: „Ce cugetați dumneavoastră despre învingerile armelor republicane?”

Maria Antoinette: „Fericirea Franței mi-a fost totdeauna prima și cea mai înaltă dorință”.

În fine, întrebare președintele și acuzatorul dacă are apărător. Răspunzând regina, că n-are, desemnare dânsii pe cetățenii Chauvreau Lagarde și Troncon-Ducoudray.

În ziua următoare (14 octombrie) se începu pertractarea publică. O mulțime de oameni se adună, cofărițele umplură galeriile.

Regina era în doliu, ea ședea și se vedea liniștită și atentă. Câteodată, ca și când ar uita de președintele și s-ar legăna în cugete, mișca degetele pe rezimul fotoliului, ca și când ar bate la clavier. Privirea ei, - unica ce a adus-o de pe tron, făcu pe femei să zică: „Vedeți, cât de superbă este”.

La întrebările generale răspunse: „Mă cheamă Maria Antoinette de Austria-Lotaringia, sunt de 38 de ani, văduva regelui Franței, născută în Viena, cu ocazia arestării mă aflam în sala de ședințe a adunării naționale.

După aceasta secretarul tribunalului citește acuza, care începe cu aceea că o asemenea cu Muselina, Brunehilda, Faredegunda de Medici, care încă s-au numit regine ale Franței, al căror nume e stigmatizat și nu se va șterge nicicând din istorie, o numește apoi plaga și lipsitoarea Franței și de aici apoi îi atribuie toate relele câte au venit asupra Franței. Apoi urmează celelalte puncte, dintre care mai însemnate sunt că regina împreună cu ministrul Calonne a ruinat finanțele Franței și a trimis milioane împăratului german, ca să înceapă război contra republicii; că a fost în legătură cu puterile externe; a întrebuițat toate mijloacele pentru a pune la cale o contrarevoluție; că dânsa e cauza conjurațiunii de la 10 august și dânsa e cauza vărsărilor de sânge câte s-au făcut și așa mai departe. Acuza încheia cu aceea că văduva Capet e nemorală în toată privința și e o nouă Agripină, așa de versată și instruită în toate crimele, încât a uitat însușirea ei de mamă și marginile prescise de lege și nu s-a rușinat...

După citirea actului de acuză, președintele provocă pe acuzată să asculte cu atenție și ordona ascultarea mărturiilor.

Prin spusele martorilor se făcu regina vinovată de toate crimele, de vărsare de sânge, bancrutul de stat, ucideri, războaie, foamete, trădări, devastări, jertfirea de soți și părinți, pierderi pe câmpul de luptă, comploturi, dezertuni, de toată rușinea și nefericirea. Două zile se frământară cu ascultarea mărturiilor fără a putea dovedi ceva¹.

După cum a fost spusă mărturiilor, așa și întrebările care i s-au pus, de exemplu: Că oare

¹ Tribuna, Sibiu, Anul VII, 1890, nr. 221, p. 883-884.

Maria Antoinette - Schiță biografică-istorică

nu voit dânsa să dispună uciderea a jumătate dintre reprezentanții poporului? Oare n-a încercat odată cu contele de Artois a arunca adunarea în aer?

Regina a dovedit un sânge rece și o paciență admirabilă, a răspuns la insulte cu silaba de negare, la nebunii cu tăcere, la cele ordinare cu maiestate. Președintele puse și alte întrebări, nu se încumeta însă a atinge învinuirile nerușinate ale lui Hebert. Văzând aceasta un jurat, zise: „Cetățene președinte! Vă rog a face atență pe acuzata, că nu a răspuns la faptele despre care a vorbit cetățeanul Hebert și care tratează relația ei cu fiul său”. Și care au fost acele fapte? Se revoltă simțul omului și când le amintește cineva. Hebert, în blestemăția sa, a făcut o cercetare asupra pruncilor regești și i-a succes a stoarce de la fiul reginei, pe care păzitorul său, păpucarul Simon, parte l-a torturat cu bățai, parte l-a îmbătat cu vinars, subscrierea unei declarații, că a stat în relații incestu cu mama sa.

Întrebând acum președintele, la cererea juratului, pe regină despre acestea, regina la început a tăcut. Provocată să răspundă, zise. „Că nu am răspuns până acuma, cauza este că se revoltă natura de a răspunde la o atare întrebare pusă unei mame”. Întorcându-se apoi către femeile care erau pe tribună, continua: „Mă provoc la toate mamele, care sunt aici”. Un murmur se auzi prin sală și juzii nu cutezară a mai pune alte întrebări.

Pertractarea ținu o zi întreagă și era noaptea târziu. În timpul acesta regina nu mâncase nimic. Fiind acum eșofată¹ de tot, zise cu ton rugător „mi-e sete”. Nimeni din cei de față nu cuteza să-i deie ceva de băut până când, în fine, un jandarm, fiindu-i milă, i-a adus și i-a dat un pahar de apă, pentru care fu înfruntat de președinte.

Pertractarea avea să se continue în ziua următoare. Apărătorii reginei, puși de către judecată, în care dânsa nu avea încredere, aveau lipsă de pregătire. Forțată de dânsii, regina adresă către președintele conventului următoarea scrisoare:

„Cetățene președinte! Cetățenii Francon și Chaveau, pe care mi i-a dat tribunalul de apărători, mă fac atență că numai astăzi au fost încunoștințați despre numirea lor. Mâine au să stea înaintea judecății și le e cu neputință a se informa din actele procesului în timp așa scurt și a le citi e cu neputință. datorez pruncilor mei a nu lăsa din vedere nici un mijloc pentru deplina justificare a mamei lor. Apărătorii mei cerură amânarea de trei zile. Sper că conventul va concede.

Maria Antoinette”.

Amânarea nu s-a conces.

Miercuri, în 15 octombrie, la miezul nopții, zise președintele către apărători: „Într-un pătrar de oră va fi finită pertractarea, pregătiți-vă pentru apărarea acuzatei”. Un pătrar de oră pentru pregătire de apărare. Chaveau-Lagarde lua asupra sa apărarea contra învinuirii de fi conspirat cu inamici externi, Francon-Doucouday pentru apărarea contra învinuirii de a fi conspirat cu inamici interni.

Finindu-se pertractarea, președintele întreba pe acuzata dacă mai are de adus ceva pentru apărarea sa. Regina răspunse: „Nu am știut că vor mărturisi contra mea. Nici unul nu a adus vreo faptă pozitivă. Acum închei eu cu observarea că eu am fost numai soția lui Ludovic XVI și m-am îndreptat întru toate după voia lui”.

S-a dat acum cuvântul acuzatorului, care repeta acuza fără a atinge învinuirile nerușinate ale lui Hebert. După acestea, vorbiră apărătorii. Cel dintâi, în introducerea apărării, zise: „În această afacere încurcată văd numai un lucru. Aici nu se tratează despre aceea ca să se deie răspunsuri, ci numai să se ridice obiecțiuni”. Finind apărătorii, președintele făcu rezumarea, apoi puse juraților următoarele patru întrebări:

1. Este constant că s-au făcut intrigi și înțelegeri cu puterile externe și alți inamici externi

¹ Înfierbântată, enervată, excitată.

Maxim POP

ai republicii, care avură de scop a le acvira ajutoare bănești, a le deschide calea în teritoriul francez și aici a le ușura succesele armelor.

2. E dovedit despre Maria Antoinette de Austria, văduva Louis Capet, că a luat parte la aceste intrigi și a avut înțelegeri?

3. Adevărat e, că a existat un complot, o conjurațiune, care a avut de scop ațâțarea războiului înlăuntrul republicii?

4. E dovedit că Maria Antoinette a luat parte la acest complot, la această conjurațiune?

După consultare de un pătrar de oră, jurații intrară iarăși în sală și, ca rezultat, se anunță că toate întrebările le-au răspuns afirmativ.

Intrând Maria Antoinette iarăși în sală, i s-a citit declarația juriului. Acum se ridica acuzatorul și propuse pedeapsa de moarte. Întrebând președintele dacă are de a observa acuzata ceva contra legilor citate de acuzator, regina a făcut un semn negativ. După aceasta s-au cules voturile judecătorilor. S-a adus cu unanimitate sentința, ca Maria Antoinette, numită de Austria-Lotaringia, se dejudeca¹ la pedeapsa de moarte, iar bunurile ei, de cumva are pe teritoriul francez, se confiscă în favorul republicii și s-a ordonat ca sentința să se execute, - iarăși conform propunerii acuzatorului, - pe piața revoluției și să se publice în toate părțile republicii. Regina asculta sentința, fără a arăta cea mai mică schimbare, se coborî cu fruntea ridicată de pe banca de acuzare și își deschise însăși ușa de la barieră. Era ora 4 dimineața, când fu dusă iarăși în conciergerie. Nu s-a pus în odaia în care a fost, ci în cabinetul celor dejudecați. cât ce veni aici, ceru material de scris și scrise scrisoarea de rămas bun de la Elisabeta, de la prunci și de la viață. epistola, care este totodată și testamentul său, sună:

„16 octombrie, ora 4 și jumătate, dimineața.

Domniei Voastre, sora mea, scriu acum mai în urmă. Eu sunt dejudecată, nu la o moarte rușinoasă, pentru că aceea e numai pentru criminaliști, ci pentru unire cu fratele tău. Nevinovată ca și el, sper a dovedi și eu în ora ultimă tăria care dânsul a dovedit-o. eu sunt liniștită, cum este omul cu conștiința curată. Numai îmi pare tare rău că trebuie să-mim părăsesc pruncii. Dumneavoastră, iubită și bună soră, știți că eu am trăit numai pentru ei, că dumneavoastră ați jertfit din amicitie totul numai pentru a rămâne la noi. În decursul pledoariei procesului meu am experiat că și pe dumneavoastră vă vor despărți de fiica mea. Ah! Sărmana copilă! Nu cutez a-i scrie pentru că nu va primi epistola. Nu știu dacă veți primi aceasta. Primește pentru ambii binecuvântarea mea. Sper că oarecând, când vor fi mai mari, iară se vor uni cu dumneavoastră și vor gusta iubirea dumneavoastră neștirbită. Numai de și-ar aduce aminte de cele ce eu le-am imprimat, că iubirea și încrederea împrumutată li-e de lipsă pentru fericirea lor, că fiica mea în etatea în care este, să se năzuiască a ajuta pe fratele și prin sfatul ei să-i steie la dispoziție cu toate câte i le vor dicta amicitia și iubirea. Fiul meu, de altă parte, să poarte toată grija unei alipiri sincere și ambii să cugete că ori în ce stare s-ar afla, numai unirea îi va face fericiți. Ieie exemplul de la noi, pentru că câtă mângâiere scoatem noi din amicitia noastră și în nefericirea noastră, iară în fericire e dublă, dacă o poate împărți omul cu cineva. Unde poate afla omul amici mai buni și mai îngrijitori decât în familia sa proprie? De n-ar uita fiul meu niciodată ultimele vorbe ale tatălui său, care cu expresie, le repet, ca adică să nu umble niciodată întru a răzbuna moartea noastră.

Am a vorbi și cu dumneavoastră pentru o afacere pentru mine dureroasă. știu câtă supărare vă face acest prunc, - iertați-i scumpă soră, cugetați la etatea lui și cât de ușor e a stoarce de la un prunc mărturisiri fără ca să știe ce vorbește. Sper că va veni o zi când va ști a stima prea bine prețul iubirii și grijilor dumneavoastră pentru amândoi. Acum îmi mai rămâne a-ți concrede ultimele cugete. Voisem a le pune în scris la începutul procesului însă abstrăgând

¹ Condamna.

Maria Antoinette - Schiță biografică-istorică

de la aceea că nu m-au lăsat să scriu, cursul aceluia a fost atât de repede încât nu am avut timp pentru aceea. Mor ca protopărinții mei în biserica romano-catolică apostolică în care am crescut și pe care am mărturisit-o. fiindcă nu mai pot aștepta altă mângâiere sufletească și nici nu știu că oare mai trăiește vreun predicator de această religie și locul unde sunt și dacă ar fi, s-ar expune la prea multe pericole, rog însămi sincer pe Dumnezeu pentru uitarea păcatelor mele care le-am făcut în decursul vieții. sper că dânsul, în bunătatea sa, va auzi rugăciunile mele cele din urmă și chiar așa va primi cu îndurare rugăciunile care le îndrept de mult timp către dânsul. Rog de iertare pe toți câți i-am cunoscut și, cu deosebire, pe dumneavoastră, iubită soră, pentru toată nedreptatea carev-am făcut-o fără a fi voit. Iert tuturor inamicilor răul care mi l-au făcut. Zic rămas bun tuturor mătușilor, tuturor fraților și cumnaților. Eu am avut amici. Cugetul de a fi despărțită pentru totdeauna de ei și cugetul la necazul lor, este una din supărările cele mai mari care, murind, le iau cu mine. Barem de ați afla că până în momentul ultim am cugetat la dumneavoastră. Adio bună iubită soră! Numai de ați primi această epistolă! Cugetați la mine, vă sărut din toată inima, precum și pe sărmanii mei prunci. Dumnezeule! cât de dureros este a trebui să-i părăsesc pentru totdeauna! Adio! Adio! Voiesc să mă ocup numai cu mântuirea mea eternă. Fiindcă nu sunt liberă în lucrările mele, poate nici nu vor aduce un preot, însă vă asigur, că nu-i voi zice nici un cuvânt și-l voi trata ca pe o ființă de tot străină”.

Regina a dat epistola carceralului Bault care, în aceeași zi, zise către soția sa: „Sărmana ta regină a scris, ea mi-a dat o epistolă care nu am putut să fac să ajungă la adresa ei, ci am trebuit să o duc lui Fouquier”¹.

După aceea regina a cugetat la evenimentul mai de aproape. Temându-se ca nu cumva de osteneală și eșofare să-și piardă puterile și să nu poată suferi cu demnitate până în urmă, a cerut ceva de mâncare. I s-a adus un pui, din care a mâncat o aripă. După aceea a cerut cămașă. schimbându-se, s-a îmbrăcat și așa s-a culcat și a adormit. Pe când dormea, merse cineva înlăuntru. I se zise: „Aici e un preot din Paris care vă întreabă dacă voiți a vă mărturisi”.

„Preot din Paris, aici anevioie sunt de cei care...”, murmură regina încet. Apropiindu-se, preotul spuse că se cheamă Girard și voiește să-i dea mângâierea ultimă.

Regina se mărturisise lui Dumnezeu, mulțumi preotului, se ridica de pe pat, se preumbla prin chilie și se plânse că picioarele-i sunt reci ca gheața. Girard o sfătui să pună perina pe picioare, ceea ce a și făcut regina.

„Voiți să vă petrec”? zise preotul.

„Cum voiți”, răspunse regina.

La ora 7 veni Sauson. „Veniți foarte de dimineață, domnul meu”, - zise regina, „nu mai puteți aștepta”?

„Nu, madame, am poruncă să viu”.

Regina era demult gata, ea însăși își tăia părul. După aceea bău o tasă de ciocolată, care i-o aduse din cafeneaua de vis-à-vis de prinsoare și mânca o pituță numită atunci mignonette, care era așa de mică încât jandarmul nu gustă din ea de frică că nu mai are ce să rămână.

Către ora 11 se duse regina în cancelarie printr-un șpalier de jandarmi care erau postați de la ușa chiliei, unde dormise, până la ușa dinafară a cancelariei. La ieșire i se legară mâinile la spete.

Încă la ora 5 dimineața se bătuseră tobele și în toate părțile suna marșul general. La ora 7 erau la 30.000 de oameni pe picioare. La toate podurile, în toate piețele și crucile străzilor erau postate tunuri. La ora 10 s-a interzis circularea carelor pe străzile de la palatul justiției până la piața revoluției și în tot Parisul umblau pe străzi patrulă. La 30.000 de oameni n-au fost dormit

¹ Idem, nr. 222, p. 887-888.

Maxim POP

deloc, pe alții i-a deșteptat marșul general. Curtea conciergeriei, străzile laterale, peronul cel mare al parlamentului, toate străzile, ferestrele, balcoanele, acoperișurile erau pline de popor care aștepta scena. Bătu ora 11 în turnurile din Paris. Toate capetele, toți ochii se întoarseră pe partea de unde trebuia să vină trăsura.

Aceasta a fost o trăsură mizerabilă, cu roți mânjite, pentru șezut o scândură, fără paie, fără fân, pe când la dânsa era prins un cal tare, înaintea căruia mergea un om. Un ofițer comanda, se deschise gratia, regina ieși. Îndărătul ei mergea Sauson, care ținea capetele funiei cu care era legată regina. Un pas era până la trăsură. Sauson voi să-i ajute a se sui. Regina făcu semn că nu are lipsă și se sui însăși în trăsură. Lângă dânsa șezu Girard. Îndărătul ei Sauson și ajutorul său. ieșind carul din curte, merse printre mulțime, însoțit de jandarmi pedestri și călări. Poporul era în tăcere. Regina era îmbrăcată cu o rochie neagră și peste dânsa o manta albă. În mână avea o petea neagră îngustă, la grumaz o năframă albă de muselin, avea ciorapi negri și ghetete negre de piele. Nu i s-a conces să meargă cu capul gol, ci o căciulă de lion acoperea părul alb ca neaua, care i-l aduse revoluția, ca să nu-l vadă poporul. Fața ei era palidă, sângele merse spre ochi în urma căreia căpătară o aprindere, genele stau nemișcate, capul și-l ținea în sus, privirea ei zbura aici peste șirurile gârzii, aici peste fețele din ferești, aici peste stindarde și inscripții. calul merse în pas, mulțimea începu a striga. Cu cât înainta mai tare, cu atâta creștea și zgomotul mai tare. Cu preotul nu vorbi nici un cuvânt până dete de o inscripție, care nu o putu citi și se păru că-l întreabă despre acea inscripție, care suna: „Casa republicană de arme pentru nimicirea tiraniei”.

Preotul nu i-a dat nici un răspuns. În decursul mergerii spre locul de pierzare, actorul Gramont, care mergea călare pe lângă trăsură, se ridica în scări și striga către popor: „Vedeți aici pe infama Antoinette...”

Era la amiază. Ghilotina și poporul așteptau fără răbdare. În fine ajunse trăsura la locul destinației, regina s-a coborât din trăsură ca să poară unde a murit și soțul ei. Încă o dată își întoarse privirea spre palatul Tuilerielor, după aceea se sui pe eșafod, își puse capul pe trunchi, securea căzu și capul se desfăcu de trunchi. Poporul striga: „Trăiască republica”. Sauson arăta capul ei publicului, pe când un jandarm își muia basmaua în sângele reginei. Trupul ei s-a dus și s-a aruncat în cimitirul de la biserica Magdalenei în o groapă cu var nestins, în locul și modul cum a fost aruncat trupul soțului ei.

Moartea Mariei Antoinette a rușinat Franța, a dezonorat republica.

Ziua de 16 octombrie 1793 va rămâne neștearsă, nu numai în analele Franței, ci în istoria universală, nu ca o zi de glorie, ci ca o zi de rușine pentru poporul francez, ca un exemplu nepieritor al terorismului. Moartea Mariei Antoinette o deplânge lumea întreagă, o deplânge dreptatea secolelor și a popoarelor, o deplânge conștiința umană. Din muștrările de conștiință ale unui popor vor trage folos toate națiunile și teroarea unei zile va fi de învățătură pentru viitor. Această zi va vorbi către filosofii omenesți, către inimile prea tinere, către spiritele prea îngâmfate, către aceia care, ca Condorceti, mai bine voră a muri decât a nega superbia iluziilor sale. Aceasta va face să priceapă sistemul lor de deșertăciuni și visurile despre viitor și va opune ideii fapta, doctrinelor pasiunile, închipuirilor realitatea. Această zi va reduce istoria la modestia dorințelor sale și o va învăța un ton precaut, o limbă mai umilită. Ea îi va arăta că nu se cuvine a linguși omenirea și a o duce în ispită, a înălța superbia și a o ațâța și prin vorbe ațâțătoare a o împinge la aventurile unui progres fără stavilă. Această zi va arăta, în fine, tuturor popoarelor la ce e capabil a se demite un popor dacă se abate de la religie și cum nu se rușinează în numele libertății nu numai a răpi libertatea, ci chiar și viața.

*

Prințesa Elisabeta, a cărei vină a consistat întru aceea că a fost sora regelui, avu parte de ghilotină în 4 mai 1794. Au mai rămas fii regești, Maria Terezia Charlotte, născută în 19 decem-

Maria Antoinette - Schiță biografică-istorică

brie 1778 și prințul de coroană Ludovic (ca rege al XVII-lea), născut în 27 martie 1785. Prințul de coroană, după ce s-a fost smuls din brațele mamei sale, a fost încredințat păpușarului Simon, care a primit îndrumarea de a-l trata așa încât să, scape curând de el. această fiară sălbatică, îmbrăcată în formă de om, a tratat pe prințul de coroană al Franței, un prunc abia de 8 ani, în adevăr sansculotice. El l-a considerat ca pe un învățăcel de păpușar, l-a învățat versuri lascive și l-a silit să le zică pe de rost. Foarte adeseori l-a bătut și l-a constrâns să beie vinars. Numai dacă amintea de mama sa era crâncen bătut. După ce a fost ales Simon în consiliul comunal și s-a ocupat cu politica, prințul din ianuarie până în iulie a fost închis într-o chiliuță mică, în care nu a intrat nimeni în acel timp. Mâncarea i se da printre gratii și gusta din puțină pâine, carne și apă. Prințul nu a avut schimburi, apă de spălat nu i s-a dat, necurătenia n-a scos-o nimeni din chiliuță. după căderea iacobinilor, i s-a dat alt păzitor. Venind acesta la chilie, unde era prințul închis, s-a uimit de ceea ce a aflat. În o atmosferă înveninată, pe un așternut necurat, învelit în zdrențe de jumătate putrede zăcea copilul veștejit, cu părul zburlit, capul plin de bube, grumazii plini de umflături, din care curgeau puroaie, trupul plin de paraziți. de aici încolo a fost tratarea mai umană, însă cu toate aceste nici acum nu s-a purta acea grijă care ar fi trebuit. Când l-a scos noul păzitor, l-a întrebat despre mai multe lucruri, însă el, suspinând, a răspuns: „Voiesc să mor”. Ochii erau veștezi, spatele gârbovit și încheieturile umflate și rănite până la sânge. Partidul Royalist l-a proclamat de rege sub numirea de Ludovic XVII. Însă toate au fost prea târziu, deoarece sănătatea lui a fost zdruncinată, încât o restaurare a fost cu neputință. devenind prințul morbos, s-a anunțat regimului de atunci că noul Capet e morbos. Însă trei zile nu s-a trimis medic și după ce s-a trimis un medic, nimeni nu a ascultat sfatul lui, ci s-a lăsat băiatul să zacă în durerile sale de la ora 8 seara până la 9 dimineața. În 8 iunie 1795 moartea l-a mântuit de suferințe. dorul de mamă l-a cuprins pe băiat în suferințele sufletești și trupești. Când îl bătea păpușarul Simon, își înădușea suspinul, nu cumva să audă mama lui și să se supere. În iunie 1795, pe când mama sa era moartă mai de doi ani, întrebat fiind de păzitor că pentru ce plânge, a răspuns: „Eu sunt tot singur, mama a rămas în celălalt turn”. În orele ultime, l-a întrebat păzitorul, că simte dureri? Băiatul a răspuns: „Da! Însă muzica acolo sus e așa de frumoasă”. După aceea striga deodată: „Aud vocea mamei”, și numaidecât întreba: „oare auzit-a și sora mea muzica”? câteva momente după aceea a închis ochii pentru totdeauna.

Sora sa s-a rugat în deșert să i se conceadă a vedea pe fratele său muribund și a purta grijă de el. ea a rămas singura din familia regească. În decembrie 1795 a fost dată Austriei în schimb pentru membrii conventului pe care i-a fost dat Duoumuriez austriecilor. În 1799 s-a căsătorit cu ducele de Angouleme, fiul contelui de Artois (mai târziu regele Carol X). a trăit mult timp în exil. Cu ocazia restaurării s-a întors în Franța, unde a rămas până la 1830. Erupând revoluția din acel an, dânsa a fost necesităată a-și părăsi iarși patria¹.

Sfârșit.

¹ Idem, nr. 233, p. 891-892.

Frământări în cadrul Comitetului fondurilor nășăudene

Din Districtul Nășăudului – septembrie 1866

Poziția frumoasă la care se știu adapta Districtul Nășăudului prin curajul și virtuțile sale cetățenești, cu cât umple inimile românilor de bucurie și speranță, cu atâta deșteaptă în unii-alții conlocuitori din patrie temeri și îngrijiri, - toate acestea nu atât prin eluptarea¹ unei jurisdicțiuni autonome curat române, cât prin măsurile ce le-a luat și le ia spre a se consolida tot mai mult și a-și asigura un viitor mai fericit pe baza cea mai solidă din lume, pe baza culturii naționale.

Sacrificiile, ce le face districtul nostru spre scopul acesta, se pot numi cu tot dreptul grandioase. Să ne aducem numai aminte că districtul nostru stătu în curs de 100 de ani sub un regim militar nenațional; că pe când bărbați în virtute roșeau cu sângele lor mai toate câmpurile de bătălie ale Europei, cu o bravură recunoscută de toți, acasă muierile trebuiau să țină de coarnele plugului, să poarte furca, sapa și coasa ca să-și scape copiii și familia de foame; să cugetăm, în fine, la situația cea muntoasă și sterilă a districtului, - și apoi de bună seamă vom admira abnegarea de sine, iar în mijlocul lipsurilor și nevoilor de tot felul știu să-și întemeieze următoarele fonduri:

1. Fundațiunea numită „Fondul scolastic comunal”, întemeiat la anul 1838 prin stăruința nemuritorului Marianu din venitul crășmăritului în cel trei luni de toamnă, menirea căruia e a întreține școlile sătești.

Intenția fondatorilor fu a scăpa în modul acesta comunele de aruncături, iar pe învățători de suferințe și frecături. Fiecare comună trebuia să-și ridice partea ei la cifra de 2.000, 2.500 sau 4.000 florini m. c. după numărul sufletelor și proventele² comunale. În starea-i completă, fondul total era să numere 130.000 fl. m. c. sau 136.500 fl. v. a.; multe comune însă deciseră a trece cifra proiectată, urcându-și fondul până la 6.000 fl. v. a. Astfel, fondul comun va ajunge pe ușor suma de 150.000 fl. v. a. Multe comune și-au completat deja fondul, celelalte se nevoiesc din toate puterile a și-l întregi și așa școlile comunale din districtul nostru, peste puțin, se vor organiza pe baze sigure.

2. Fundațiunea a doua poartă numele „Fond de stipendii” și numără astăzi peste 100.000 fl. v. a. Acest fond, în timpul sistării regimentului era fond de montur și avea menirea ce o arăta numele însuși. Desființându-se regimentul în anul 1851 și pierzându-și destinația primitivă, grănicerii rezistară pofteli de a împărți între dânșii fondul adunat, parte din relutul pentru lemnele prestate ofițerilor din regiment, parte din cruțări de papuci și montur, parte din unii munți arendați, și-l prefăcură tot la anul 1851 în fond de stipendii, din interesele căruia se împărțesc în fiecare an câte 4.000 fl. v. a. la studenți și meseriași grăniceri.

Mărimea stipendiilor variază de la 40 fl. până la 400 fl. v. a., apoi viatic³, cărți, etc. Astăzi

¹ Obținerea.

² Beneficii.

³ Ceea ce constituie un ajutor, un sprijin (moral) într-o anumită împrejurare.

Frământări în cadrul Comitetului fondurilor năsăudene

fondul acesta se sporește din interesele sale și din arenda de pe unii munți comuni care sunt un bun comun neîmpărțibil al tuturor comunelor foste grănicer din acest district.

Sărăcia generală a grănicerilor, precum și dorul de a se adapta în măsură cât se poate de mare din științele umanitare de la care, în timpul sistării regimentului, erau reținuți sistematic, fură motivul pentru strămutarea fondului de montur în fond de stipendii. La desființarea regimentului se lua și fondul acesta, ca multe alte bunuri grănicere, în administrarea erariului¹ financiar și avurăm multe lupte până când, abia la anul 1862, căpătarăm dreptul de dispunere asupra lui. Câtă daună spirituală - și încă nereparabilă - se făcu tinerilor grăniceri prin detragerea² stipendiilor în timp de 12 ani, poate judeca oricine.

3. Fundațiunea a treia e cea mai tânără. Totodată însă și cea mai mare și poartă numele „Fondul scolastic central”. Dânsa se întemeia cu ocazia înființării districtului nostru în anul 1861, când comunele foste grănicere sub înțeleapta conducere a căpitanului suprem, oferiră în cea mai mare coînțelegere și unanimitate, fără distingere de „unit” și „neunit”, $\frac{3}{4}$ din dreptul crășmăritului de peste tot anul, cu scopul:

a) a întreține și a reorganiza după trebuință cele 5 școli triviale din Zagra, Telciu, Sângeorgiu, Borgo-Prund³ și Monor.

b) a întreține școala normală și cea de fetițe din Năsăud.

c) a fonda în Năsăud un gimnaziu național complet de 8 clase și o școală reală de 3 sau mai multe clase.

d) a fonda în Năsăud un convict⁴ pentru 100 de tineri născuți grăniceri.

Menirea aceasta se făcu pe când proventele amintite se administrau de erariul financiar care puse mâna pe ele în anul 1851 când se desființă regimentul. La anul 1861 Maiestatea Sa, prea bunul nostru Împărat, restitui comunelor din Valea Rodnei dreptul regal; cercul Bârgăului și cel de După Târg oftează încă și până în ziua de astăzi după un drept clar ca lumina soarelui. Sperăm ca părintescul regim al Maiestății sale, când e vorba de „drepturi”, nu va face deosebire între frații care, în decurs de un secol, nu s-au deosebit întru împlinirea „datoriilor” lor către tron și dinastie.

De atunci școlile triviale din Valea Rodnei s-au reorganizat și prefăcut în școli de câte 3 clase, iar în Năsăud s-a înființat și deschis gimnaziul proiectat care, astăzi, numără 4 clase; celelalte proiecte așteaptă încă realizarea lor.

Iată jertfele ce le aduseră bravii grăniceri întru interesul culturii naționale. Și ca fapta aceasta să fie deplină, dâșii compuseră și „Instrumentul fundațional și statutele” de lipsă și aleseră un comitet de vreo 40 de membri pe care-i însărcinară cu executarea dorințelor și intențiilor lor. Cu aceasta, misiunea fondatorilor e finită; rămâne acuma la comitet a-și înfățișa deplin sublima sa chemare, rămânând pururea la înălțimea misiunii: de a nu risipi ceea ce s-a făcut în deplina unire și frățietate. Aceasta e o dorință generală.

Și, totuși, ne temem ca să nu se adeverească cumva și la noi zisa: „că e mai greu a ține decât a câștiga”.

Însă la această temere ne dau frecările ce se iviră cu ocazia Adunării generale a comitetului administrator din 17 august a. c. Între agendele acestei adunări era și alegerea de 2 profesori la gimnaziul nostru care, cu începutul anului școlastic 1866/1867, deveni gimnaziu inferior complet de 4 clase. Încă de când se deschise gimnaziul, Reverendisimul Domn Vicar Grigore Moisil suplini la acest institut un post de profesor și director provizoriu, deoarece nici

¹ Administrație financiară.

² Scoaterea, luarea.

³ Prundu Bârgăului.

⁴ Internat.

Frământări în cadrul Comitetului fondurilor născăudene

unul dintre profesorii ordinari nu avea calificarea prevăzută în instrumentul fundațional pentru postul de director. Cu ocazia acestor alegeri, comitetul spera a-și putea alege director ordinar și așa a mântui pe D-l Vicar barem de 2 din cel 6 oficii ce le unea în persoana sa (Vicar, Inspector scolastic districtual, președinte la comitetul administrativ, catehet preparandial, profesor și director gimnazial). Comitetul deveni în cea mai mare perplexitate când văzu că niciunul dintre concurenții noi nu aduc cu sine calificarea de director gimnazial. Ce era acum de făcut? Se decis, „după culise”, a mai apela la vechiul uz și a ține pe D-l Vicar și în anul viitor de catehet și director gimnazial pe lângă o remunerație de 500 fl. v. a. Când se ivi propunerea aceasta în ședința publică, se sculă membrul d-l Basiliu Buzdug, cunoscut de român zelos, bărbat rezolut¹ și onest și, într-o cuvântare mai lungă, spune că e inamicul oricărei centralizări, prin urmare și a concentrării atâtor oficii într-o persoană, cu atât mai mult cu cât urmările triste ale acestei împrejurări zac pe față și, adesea, la examenul de vară, atât gimnaziștii, cât și preparandii dădură din Religie, obiectul ce-l propune D-l Vicar, răspunsuri slabe. Aici, d-l Buzdug provoca pe d-l Pavelea, ca în onoarea și conștiința sa de profesor și preot, să mărturisească dacă a vorbit neadevărul. D-l Pavelea, bag seama în dubla sa dependență față cu D-l Vicar, prefera astădată a tăcea tăcerea peștelui; iar D-l Vicar, văzându-se astfel criticat, își pierdu liniștea sufletească și îmbracă pe d-l Buzdug cu epitete neașteptate. D-l Buzdug e de 18 ani amplotiat² de stat. D-l Vicar părăsi apoi sala ședințelor, zicând că dacă membrii comitetului au așa puțin respect față cu președintele lor, dânsul abzice de această onoare. Acuma, întâiași dată, observa comitetul un defect mare în organizarea sa: lipsa de un vice-președinte; acum comitetul fără cap nu mai putu trata asupra importantelor și urgentelor afaceri ce mai erau în urmă. Față cu această împrejurare, membrii astfel părăsiți, făcură ce nu putură întrelăsa³: reprobară⁴ purtarea d-lui Buzdug și trimiseră o deputațiune⁵ după d-l președinte. Acesta venind, nu se îndestula cu reprobarea, ci pretinse eliminarea totală a d-lui Buzdug din comitet, zicând că până va mai fi un „neunit” în comitet, treburile vor merge mai rău. „Încă n-au dat neuniții nici un crucer la fonduri și, totuși, vreau să ne joace după plac, dar apoi când vor contribui și dânsii cele promise”⁶?

Eliminarea cerută nu se ajunsese, însă d-l Buzdug se învoise a părăsi șirul ședințelor de acum și, ieșind din sală, adause: „Aduc, domnilor, jertfa aceasta în interesul binelui comun, ca să nu se împiedice rezolvarea chestiunilor restante, dar, repet, că prin aceasta fac o „jertfă”.

¹ Decis, ferm, hotărât, îndrăzneț.

² Slujbaș.

³ A rece cu vederea.

⁴ Dezaprobară.

⁵ Delegație.

⁶ Cât de departe de adevăr sunt zisele aceste se vede din următoarele sume care au curs în fondurile grănicerești numai din pădurile comunei greco-orientale Coșna:

- 1858: 3.760 fl 75 cr.

- 1859: 8.035 fl. 26 cr.

- 1860: 3.468 fl. 15 ¼ cr.

- 1861: 3.269 fl. 19 ¼ cr.

- 1862: 6.297 fl. 90 cr.

- 1863: 5.773 fl. 89 ½ cr.

- 1864: 6.759 fl. 2 cr.

- 1865: 8.025 fl. 43 1/2 cr.

- 1866: 6.635 fl. 77/100 cr.

- taxă mori: 680 fl.

Dacă e vorba de unit și neunit, atunci fondul de montură e cu tot dreptul mai mult „neunit”.

Frământări în cadrul Comitetului fondurilor născudene

Iată unirea cea frumoasă, cu care se făcură generoasele jertfe, astăzi se vede a fi înlocuită de „oarba neunire”.

Oare nu semnalizează aceasta apropierea unei furtuni mai mari, care să rupă plântuța abia răsădită?

Nu voim a da loc unui cuget așa întristător!

În comitet șed membri bravi, devotați cu totul binelui comun, liberi de orice intenții și tendințe particulare, bărbați ca Porcius, Lica, Mureșianu, Marianu, etc.; sperăm că aceștia vor stăruii pentru o reformare mai nimerită a comitetului care să servească spre a uni, iar nu spre a despărți spiritele

Reformarea ar trebui începută cu alegerea unui vice-președinte, ca aș comitetul în caz când președintele său ar păși ca candidat la ceva post, să poată delibera sub alt prezidiu neinteresat; apoi și pentru aceea ca să împiedice orice terorizare a comitetului prin amenințarea președintelui, ca nefăcându-i-se pe plac, va „fugi acasă”. Mai încolo ar fi să ne întrebăm: n-ar fi mai cu scop a stăruii ca președintele să fie ales, iar nu „născut”? apreciem motivul principal care îndemna a lega prezidiul comitetului de vicarul Născudului și anume tendința de a împiedica orice influență străină, nenațională asupra acestor fonduri.

Credem, însă, că astăzi comitetul e convins că această măsură e departe de a corespunde intenției respective: președintele actual nu e în stare a opunna¹ influențele străine ce se încearcă asupra acestei averi și au și reieșit cu unele măsuri periculoase pentru viitor.

Fiind aleggere, comitetul ar putea judeca totdeauna care individ corespunde mai bine împrejurărilor momentan. Comitetul, cu un președinte în atâtea „fețe” ca cel actual, va fi totdeauna prea mult dependent, iar dacă unul sau altul dintre membri s-ar încerca a avea o părere proprie, ar păți-o ca domnii Lica și Petri, care avură a simți mai de multe ori asprimea prezidială ca și în prezent d-l Buzdug.

În urmă, președintele ales ar fi putut fi mai tolerant și n-ar lega, ca d-l Vicar, dăruirea stipendiilor la studenții greco-orientali de studierea la Blaj sau alte școli „unite”.

Să grijim ca să nu se încuibă² între noi discordia care ne-ar înlemni puterile și paraliza intențiile³! ⁴

Născud în octombrie 1866

Cu durere am citit în prețuitul ziar „Albina” corespondența din Născud din septembrie 1866 scrisă de mai mulți grăniceri – despre care mă îndoiesc și până nu voi fi convins apriat⁵, nu voi crede – văzând cum că astfel de incidente bagatele⁶ și certuri personale iscate între două persoane, se bucină în lumea largă cu tendințe răutăcioase. Nu voi a mă demite în criticarea acelei corespondențe peste tot, pentru că cred că aceasta ne va sosi de la alte persoane mai competente, ci numai încât se face amintire de persoana în aceea, voi răspunde pe scurt. Se zice, adică în acea corespondență, că „D-l Buzdug provoacă pe d-l Pavelea, ca în onoare și conștiința sa de profesor și preot să mărturisească dacă a vorbit neadevărul. D-l Pave-

¹ A ataca.

² Pătrunde, statornicească.

³ Ne-am fi îndoit a primi această corespondență dacă n-ar fi scrisă de mai mulți grăniceri, precum se zic ei, de ambele confesiuni ale bisericii române, cerând publicarea. Sperăm și așteptăm dezmințire la toate. Am crezut până acuma - și fiindcă acesta e unicul caz - vom mai crede încă că românii au trecut de mult peste certurile confesionale (redacția ziarului „Albina”).

⁴ Albina, Viena, Anul I, 1866, nr. 68, p. 2-3 (articolul este semnat de „Mai mulți grăniceri”).

⁵ Limpede, clar, lămurit (ca înțeles).

⁶ Neînsemnate.

Frământări în cadrul Comitetului fondurilor născădene

lea, bag seamă, în dubla sa dependență față cu D-l Vicar, preferă astădată a tăcea tăcerea peștelui”, în adevăr, precum atunci, așa totdeauna, decât a vorbi vorbe vătămătoare și nesocotite am mai vrut și vreau a tăcea tăcerea peștelui și a nu vorbi. Fiindcă, însă, acum chiar și despre tăcerea mea în obiectul amintit în acea corespondență se face amintire în public, nu voiesc, dar, a tăcea, ci a vorbi.

În ședința Comitetului administrator al fondurilor școlare grănicerești, ținută în 17 august, alegerea a doi profesori gimnaziali dădu însă la multe păreri și dispute, în urmă dezbătându-se lucrul din fir în păr de către bărbații competenți și interesați de binele și înflorirea școlilor noastre, se afla de bine, - însă nu tocmai din acel motiv care-l produce corespondentul ei din alte cauze - ca D-l vicar să mai suplinească postul de director și catehet de gimnaziu, la asta concluzie venită și în alte conferințe și consfătuiri private înainte de a se aduce acest lucru pe tapet înaintea comitetului, la care, după cum le numește d-l Buzdug cu alți mulți grăniceri „după culise”, chiar și domnia-sa lua parte.

În ședința comitetului, d-l Buzdug nu se îndestuli, ci începu a-și vărsa veninul asupra D-lui Vicar către care, acum de un timp, nutrește o ură și poftă de răzbunare la orice ocazie, după cum știm cu toții, și începând de la personalitate nu se ști a calomnia întreg statul preoțesc, zicând cum că preoților nu este de a se concrede instruirea tinerimii și cum că preoții nu sunt apti de a educa o junime școlară, etc., aruncând cea mai mare infamie asupra statului preoțesc. Acest lucru poate fi orice de la un om, numai onest nu, care însușire văd că și-o atribuie d-l Buzdug în corespondența amintită. A înfiera, a dejos și a calomnia un sta a cărui merite, vorbind numai de clerul român față cu națiunea, sunt recunoscute de către toți bine și drept simțitorii, zău nu e onestitate! Oare nu acestui stat are chiar d-l Buzdug ca fiu de preot a-și mulțumi existența sa? De nu cumva dumnealui pe clerul român ortodox îl ia sub excepție. Apoi, ce să vezi, voind d-l Buzdug a argumenta furioasa sa vorbire se provoacă la subscrisul, ca preot și profesor, să fiu judecător între dumnealui și D-l Vicar și să argumentez cum că progresul din Religie nu a fost îndestulător, frumoasă apucătură! Firește, ce era să fac? A răspunde peste car stat cu puțin înainte aduse sentința de moarte, am cugetat în adevăr prin tăcere a respinge astfel de calomnie și într-atâta de puțin a le considera, încât nu le-am aflat de demne a spenda¹ cuvinte pentru de a răspunde, ci mult am cugetat „Doamne iartă-i”, de altă parte a răspunde ca profesor și a califica progresul D-lui Vicar ca profesor și catehet înaintea comitetului, zău, nu era cu cale cu atât mai vârtos, onest din partea mea, precum a fost cu atât mai puțin din partea aceluia care mă provoacă la astfel. A judeca peste abilitatea unui individ care împreună cu mine conlucră ca ales de către întreg comitetul în corul profesoral, nu e competența mea, dat nici a d-lui Buzdug, ci a dregătoriilor scolastice supreme, iar de cumva aceasta aș face-o, ar fi vorbe aruncate în vânt și fără nici o valoare, pe care nimeni ar da un ban rău, nu tot așa merge și la dregătoriile dumneavoastră d-le Buzdug? Iată, dar, aceste motive mă reținură de a-ți face plăcerea și a-ți răspunde, pentru care, însă, nu fi supărat căci în alte lucruri fiind întrebat, nu te voi necăji cu tăcerea peștelui, cum o numești. De altmintrelea, pe cum atunci, așa și acum, nu-mi pot imagina, cum? Pe ce cale? Și de unde și-a luat d-l Buzdug însă de a se provoca la subscrisul în vorbirea dumnealui, în adevăr, dar aceasta era pentru mine perplexitate mare. Către persoana D-lui Vicar am fost totdeauna cu cea mai mare reverență, nu port dubla dependență, cum zice autorul corespondenței, unde rătăcește foarte, nefiind aceea dublă cum cugetă, ce pentru multele merite a D-lui Vicar față cu districtul și școlile acestuia, nu am criticat și calomniat pe D-l Vicar, nici în calitatea sa de profesor nicăieri, nici înaintea d-lui Buzdug, așadar nu am știut cum tocmai eu trebuia să fac destul d-lui Buzdug și să-i răspund.

¹ A cheltui.

Frământări în cadrul Comitetului fondurilor năsăudene

Să punem de exemplu cum că eu între ceva discurs privat cu d-l Buzdug aş fi criticat peste progresul din religie propus de D-l Vicar, poftim apoi era aceasta cuviință aceea ce vorbești cu cineva între patru ochi a te da de gol înaintea unu public. Ar fi bărbăție, ar fi onestitate aceasta? E drept, cum că pe preparanzii la examenul de vară i-am admoniat¹, din confidența ce o am față cu D-l vicar, pentru răspunsurile cele necorespunzătoare din Religie, însă aceasta am făcut-o numai față cu neglijarea lor, departe să fi fost a critica pe catehet, care o face, de o parte nu eram competent, de alta însumi am recunoscut din materia propusă cu toată diligența de către d-l catehet cum că a corespuns mai pe sus obligației sale, ci numai într-atâta m-am indignat fiindcă niște tineri acum dezvoltăți, pe care nu e lipsă a-i face cu sila să învețe și care tocmai se pregătesc la o carieră atât de momentasă² și delicată, nu au pus destul pond³ pe studiul Religiei. În urmă voi să observ din parte-mi și aceea cum că cauza ți păcatul ăstor frecări întâmplare în comitet, cu atât mai tare le poartă d-l Buzdug, cu cât ca însuși dumnealui a fost încredințat cum că comitetul nu poate lucra altmintrelea decât cum a lucrat, așadar era de prisos vorba și astâmpărarea mâniei, fără doar numai să fie cu vorba, bunăoară ca și anul trecut alegându-se prin majoritatea absolută a voturilor de profesor Maxim Pop și Ioan Papiu, neputând d-l Buzdug avea altceva în contra abilității lor, decât numai urând și neputând suferi aceea că sunt din statul preoțesc, necăjit peste măsură se exprima cum că comitetul vrea să întemeieze aici o propagandă prin alegerea profesorilor din statul clerical.

Acesta e răspunsul meu la care numai astrâns⁴ și nu cu plăcere m-am determinat a-l da publicității, pe lângă care închei cu dorința cum că d-l Buzdug de aici înainte să fie mai tolerant în privința omenimii și să-și depună ura ce o are, delături, în contra preoțimii, către care ar trebui să fie mai cu respect, nefăcându-i altmintrelea aceasta nimica rău căci nu e mai frumos decât a avea o inimă bună, nobilă și cultă. Tot lucrul are timpul său, să ne corijăm defectele, dacă sunt, între pereții noștri mai înainte de a face sfară în țară. Aducă-și fiecare aminte de maxima latinului „concordia parvae res etescunt, discordia autem maximae dilabuntur”⁵.

Leon Pavelea,
Profesor gimnazial și asesor consistorial⁶.

Năsăud, 16 decembrie 1866

Din cauza unui morb ce mă ținu la pat în tot decursul lunilor octombrie și noiembrie 1866, numai în zilele acestea îmi veni la cunoștință un articol din numărul 77 al „albinei”, în care d-l profesor gimnazial și asesor consistorial, Leon Pavelea replica la articolul publicat mai înainte în „Albina” – precum știu nu de mine - și atingător de neplăcerile ce le avui cu Reverendisimul Domn Vicar Grigore Moisil. Dacă d-l profesor gimnazial și asesor consistorial, în articolul său, rămânea pe lângă scopul ce și-l propuse „a răspunde pe scurt” numai, încât se face amintire de persoana sa, lăsând criticarea corespondenței celor „mai mulți grăniceri” altor „persoane mai competente”, atunci nu m-aș fi văzut îndemnat a lua pana spre apărare deoarece partea respectivă a articolului domniei-sale nu merită nici o atenție sau considerare. Dumnealui, adică, nu neagă că fiind provocat din parte-mi a se exprima asupra rezultatului e-

¹ Admonestat.

² Favorabilă, de actualitate.

³ Importantă, greutate.

⁴ Adunat.

⁵ Concordia mărește valoarea lucrurilor mici, discordia năruie și valoarea celor mari.

⁶ Albina, Viena, Anul I, 1866, nr. 77, p. 2-3

Frământări în cadrul Comitetului fondurilor născădene

xamenelor din Religie propuse de Reverendisimul Domn Vicar Grigore Moisil tăcu tăcerea peștelui, iar cauzele ce le aduce pentru tăcere sunt așa de ușoare, încălcate și nefondate, încât d-l profesor gimnazial și asesor consistorial făcea mai bine a și le ține pentru domnia-sa, căci ne aduc aminte zisa „să fim cu vorba”. să auzim numai!

Domnia-sa tăcu în Comitet:

a) pentru că „decât a vorbe vătămătoare și nesocotite, a vrut și vrea mai bine a tăcea” – va să zică, d-l profesor gimnazial și asesor consistorial vorbește sau vorbe vătămătoare și nesocotite, sau - tace; a treia nu știe! Căci dacă mai știa ceva atunci putea să-mi răspundă că am sau nu, am drept – alta n-am cerut. Firește, a afirma aserțiunea mea, precum cere adevărul, nu vru, a o nega nu pot. Îți mulțumesc, însă d-le profesor că încă acuma în „Albina” recunoști că examenele din Religie au fost slabe!

b) D-l profesor gimnazial și asesor consistorial nu-mi răspunse în comitet, cugetând, că „prin tăcere” a respins „calomnia” mea.

Despre „calomnie” voi vorbi mai la vale, acum să rămânem la „tăcere”.

Toată lumea ține că „cine tace, afirmă”, numai d-l profesor gimnazial i asesor consistorial Leon Pavelea crede din contra. Lasamu-l să creadă!

c) Și tac, pentru că „a califica progresul D-lui Vicar ca profesor și catehet înaintea Comitetului, zic, nu era cu cale și nici – onestă – căci a judeca peste abilitatea unui individ care, împreună cu dânsul conlucra ca ales de întreg comitatul în corul profesorilor nu e competența sa, ci a dregătorilor scolastice supreme”, iar dacă aceasta ar fi făcut-o domnia-sa, ar fi fost – „vorbe în vânt, fără valoare, pe care nimeni nu ar da nici un ban rău”. Mărturisesc că acest conglomerat de cuvinte nu-l pricep prea bine: nu află cu „cale” și „onest”, pentru că nu se simți „competent”!

Dar, apoi, cine să fie competent, dacă nu un „profesor” colega? Și, apoi, în conferințe ești competent d-le profesor? Sau doar taci și acolo? Mergem mai încolo!

D-l profesor gimnazial și asesor consistorial e competent a judeca asupra D-lui Vicar numai „între 4 ochi” sau numai când îl laudă, cum face aceasta în articolul său, deloc după ce își mai repete o dată necompetența, zicând că „însușii a recunoscut din materia propusă cu toată diligența de către d-l catehet, cum că a corespuns mai presus (?!) obligației sale”.

În fine, comitetul e „patronul” gimnaziului și, ca atare, are lipsă de informări drepte!

Te asigur, d-le profesor gimnazial și asesor consistorial, că numai de la dumneata depindea ca cuvintele dumnitale să nu fie „vorbe în vânt, fără valoare, bani răi”.

d) Domnia-sa tăcu, în fine, din „reverența către D-l Vicar și meritele sale pentru district”.

Reverența e o virtute, aceasta e drept, însă i-o las dumnealui, preot și asesor consistorial, a judeca, că până unde are să meargă reverența către un om? Și vatămă-se dânsa prin mărturisirea adevărului? Despre merite, pe scurt, mai la vale.

Iată cauzele ce ni le descoperă d-l profesor gimnazial și asesor consistorial, Leon Pavelea, pentru tăcerea dânsului în comitet și cred că oricine va vedea că domnia-sa a vorbit (în „Albina”) ca să „fie cu vorba” sau, că e tot împins de „împrejurări”, așadar fără convingere despre cele vorbite.

Dacă pentru această parte a articolului domniei-sale îi sunt dator cu recunoștința, apoi nu pot trece cu vederea cealaltă parte în care-mi aruncă cu o ușurință surprinzătoare „calomnia și infamia” față cu întreg statul preoțesc. Sau că d-l profesor gimnazial și asesor consistorial n-are nici idee despre însemnarea acestor cuvinte sau că domnia-sa se face însușii vinovat de aceste fapte negre.

Domnule profesor gimnazial și asesor consistorial!

Dumneata ai fost – de nu greșesc – și un an în academia juridică din Sibiu; acolo doar vei fi auzit că a calomnia înseamnă: „Cel ce denunță pe cineva la autorități pentru o crimă născoci-

Frământări în cadrul Comitetului fondurilor nășăudene

tă, ori a-l inculpa așa încât inculparea aceasta ar putea da ocazie de o cercetare formală din partea autorităților asupra acuzatului sau, cel puțin, de luare de informații despre dânsul, comite crima de calomnie” - și, prin urmare că calomnia e crimă, iar cuvântul „infamie” temându-mă că nu l-ai auzit în Sibiu, trebuie să ți-l explic eu așa, infamia, va să zică: „fără onoare, un individ, adică, care și-a pus onoarea sau reputația (estimațiunea publică) cum se zice - în cui”. Cuget să încep cu definiția infamiei din dreptul roman, dar fiindcă infamia germană sau infamia statorită în dreptul german mai nou, deși deosebită de infamia romană, coincide totuși în multe puncte cu aceasta, voiesc să vorbesc de infamia statorită în dreptul german. Efectele ei, în genere, nu se întind la unele drepturi private, fără numai la reducerea abilității în drept, încât este onoarea civică presupuziția - personalității. de aceea și sunt urmările infamiei: detragerea oficiilor publice și neabilitatea de a le mai putea îmbrăca; pierderea drepturilor politice cetățenești și anume: a dreptului activ și pasiv de alege, excluderea din triburi și corporațiuni, detragerea drepturilor politice ce se compete nobleței, etc.

Din cauza valorii cei mari a deplinei îndreptățiri ce o are omul în viața socială, se pronunță infamia numai în cazurile unei demoralizațiuni totale și la crime mai mari.

Dreptul penal pronunță infamia când cu pedeapsa dreaptă pentru crimă, când ca o urmare a unei alte pedepse a cărei suferire stă în contradicție cu demnitatea morală a omului, precum este afișarea¹ numelui său portretului pe furci, expunerea criminalului în public, lovirea lui cu lopata, etc.

Cu dumneata, însă, d-le profesor gimnazial și asesor consistorial, nu pot vorbi în privința aceasta, căci în contra unor „defecte” și ziii se luptă degeaba; datorez însă deslușiri onoratului public cititor, că așa cunoscându-mi faptele și motivele lor, să judec dacă m-am făcut vinovat de crima „calomniei și a infamiei” față cu statul preoțesc sau și numai cu Reverendisimul Domn Vicar Grigore Moisil.

În 17 august a. c. comitetul grăniceresc din Nășăud, iar pe acela a însărcina pe Reverendisimul Domn Vicar Grigore Moisil cu propunerea Religiei în toate 4 clasele gimnaziale, deși fiecare membru al comitetului avea convingerea, ca și mine, că dumnealui e îngreunat cu ducerea a 8 oficii (impunându-i-se acuma cu deputațiunea pa Pesta, și al 9-lea).

Nu le voi repeta aici, căci onoratul public le știe; voi aminti numai ceea ce se ține de obiectul cerut, că adică domnia-sa aude greu, că e și gângav de limbă (de altcum neajungeri pentru care nu poate omul), dar e și legat cu propunerea materiei cu totul de carte, defecte de care știură studenții folosi minunat de bine; și iată rezultatul respectiv evident!

Sperăm însă că comitetul va asculta numai din convingerile sale, cu atât mai mult, candidați de catehet aveam destui, când iată că propunerea aceasta se face în favoarea D-lui Vicar. Văzând că nici un membru nu se scoală pentru interesele junimii, făcui eu aceasta cu sinceritatea ce-mi zace în sânge, anume din motivul că înaintea mea - deși laic - propunerea Religiei în 4 clase gimnaziale nu era un lucru „bagatel” ca în ochii părintelui profesor gimnazial și asesor consistorial Leon Pavelea.

Drept, că am căzut cu propunerea mea, însă mi-am salvat conștiința; vadă acum ceilalți membri ai comitetului cum și-o vor salva și liniști dânsii pe a lor!

Li-i poftesc ca conștiința lor să le fie așa liniștită ca a mea!

Iată, onorat public cititor, starea ca adevărată a lucrului și până când d-l Pavelea nu-mi va dovedi că cele zise despre D-l Vicar sunt neadevărate, până atunci îl declar ca de calomniator.

Eu n-am avut a face fără numai cu D-l Vicar în modul arătat mai sus. Ori doară D-l Vicar

¹ Afișarea.

Frământări în cadrul Comitetului fondurilor năsăudene

e – statul preoțesc?

Scornitura tendențioasă e și aceea că eu aș fi fost în contra alegerii d-lui Maxim Pop de profesor gimnazial. Binevoiască d-l Pavelea a citi protocolul de alegere și va afla că d-l Maxim Pop fu ales – nu prin majoritatea voturilor, cum schimonosește d-l Pavelea, ci „unanim”. Asemenea e și „înverșunarea” ce mi-o atribuie că aș avea-o în contra persoanei Reverendisimului Domn Vicar, o insinuare malițioasă¹.

Am făcut opoziție D-lui Vicar – mărturisesc, opoziția mea a fost însă îndreptată în contra președintelui comitetului, și de o natură loială și națională, căci văzui că slăbiciunea domniei-sale dete însă Inclitului Oficiolat districtual, a se amesteca în administrarea fondurilor grănicerești, a destitui amplexii casei și a pune alții în locul lor, a lua bani din casă și a-i duce la casa de păstrare în Cluj, etc., toate fără a mai întreba de comisia administratoare ori de comitet. Acest „prejudiciu” poate deveni foarte fatal pentru timpul când în fruntea districtului ar sta un străin – neromân, o temere din parte-mi care nu zace în regiunea neputinței. afară de acestea, studenții grăniceri din Bârgău care studiau la alte gimnazii și nu în Năsăud, nu au drept a pretinde stipendii din fondul central scolastic, iar fondul de „montur” sau de stipendii, la care au dreptul și aceștia, se gată – mirare, tocmai atunci când veneau la rând studenții Bârgăului. Faptele vorbesc!

Iată cursul cel adevărat al lucrului! Inamicii adevărului și ai dreptății se încearcă apoi a încurca, a schimosi lucrul, ca să poată suspicioasă.

Dacă am zis că denumind profesori la gimnaziu, să se uite la abilitatea specială, iar nu numai la reverendă, atunci în lume se bucură că eu aș fi zărit în toate acestea crearea unei „propagande” și aș fi în contra preoțimii peste tot; dacă am propus și comitetul grăniceresc a primit ca posturile unor amplexii superflui ai comisei administratoare să se caseze, apoi aceasta iarăși e ură în contra „bărbaților meritați”; dacă comitetul grăniceresc acceptă propunerea mea spre a alege la comisia fondurilor președinte propriu, iar nu pe cel al comitetului și anume întru interesul controlului și discuției libere, atunci propunerea mea a urmat din ura către Reverendisimul Domn Vicar, ba către întregul stat preoțesc, deși aș putea documenta că în a mea sferă de activitate am lucrat pentru unii mădulari ai acestuia fără asemănare mai mult decât cei care mă inculpă și se uită peste umeri la frații de la sate care poartă greutatea zilei, lucrând cu succes în via Domnului; am lucrat, însă, nu doar că sunt numai fiu de preot, cum îi place d-lui Pavelea a arunca nu fără maliție, ca să dea calomniilor sale o culoare și mai întunecoasă, - ci pentru meritele cele mari ale preoțimii noastre la care, însă, d-l Pavelea, până acum încă nu are nici o parte, pentru că domnia-sa numai în anul 1863 se ridică de pe băncile școlii; de altcum îndreptându-se, ne dă foarte frumoase speranțe în viitor.

Se venim la obiect!

Nu cumva d-l Pavelea crede și aceea că excluderea mai multor preoți prea venerați din comitet încă e lucrul meu?

Domnule profesor gimnazial și asesor consistorial! La „ura și înverșunarea” ce-mi arunci față cu Reverendisimul Domn Vicar și cu alți „bărbați meritați” – schițați mai sus – dibui să-ți mai repet încă o dată că eu nu am avut niciodată a face cu Reverendisimul Domn Vicar ca atare, fără sigur numai cu neajunsurile președintelui comitetului și a acelor care, trăgând lefuri din sudoarea grănicerilor, le place a se lăsa numiți „meritați”, pretinzând, eu, de la dânsii ca să satisfacă numai încrederii puse în ei.

Atât dumneata, cât și Domnul Vicar, nu-mi veți putea nega că în viața privată nu am fost cu toată stima și reverența către dumneavoastră.

¹ Albina, Viena, Anul II, 1867, nr. 116, p. 2-3

Frământări în cadrul Comitetului fondurilor născute

Nu e însă vina mea că venim în opoziție și anume numai când e vorba de onoruri, posturi, salarii și alte accidente care ne aduc aminte de lipsă, plocon, bairam, goștinărit, măsurit, diezină, oierit, văcărit, năpaste, fumărit, etc. ale moldo-românilor.

Cotizațiile, după care ne întindem mâna așa imperativ, drept recompensă pentru „merite”, nu mi-au plăcut niciodată.

De altcând dibui să știi, cum că adevărații fondatori meritați și mărețele umbre ale nemuritorului Marian, care a fost adevăratul autor moral al instituțiilor noastre, au devenit obiect de ceartă publică.

Nu numai „bărbații” dumnitale au „merite” față cu districtul, - ci și alții, dar încă mai mult, fără ca să se zbućume după salarii, însă față cu meritele adevăraților bărbați, dibui să tăcem cu toții și să recunoaștem că am venit la toate numai cam ia de „gata”.

Domnule profesor gimnazial și asesor consistorial!

Tot omul dibuie să poarte conștiința însemnătății sale, în sine, știind că adevărata dragoste pentru progres, dibui să se bazeze și pe mărinimozitate și sacrificare, iar niciodată pe egoism

Nu voiesc prin acestea să deneg, nici să micșorez meritele nimănui, pretind însă ca acelea să se reducă numai la adevăritatea lor faptică.

Chiar în cazul meritelor adevărate, să vedem cum se exprimă la anul 1802 Carnot, ca membru al tribunalului, vorbind în contra consulatului pe viață și al imperiului!

Având dânsul „adevăratele ” merite ale lui Bonaparte înaintea ochilor, iată ce zicea în tribunal:

„Față cu orice servicii făcute de un cetățean patriei sale, - recunoștința publică își are marginile sale, care a le păzi, nu iartă nici mintea nici onoarea.

Dacă cetățeanul acesta a restaurat libertatea publică și n-a întemeiat fericirea patriei, - se poate să-i fie atunci recompensă chiar sacrificarea fericirii și libertății acestuia?

Nu va să zică, acesta a nimici lucrurile sale, dacă cineva își face proprietate patria sa, a căreia libertate a susținut-o el?

Generalul Bonaparte s-a încredințat paladiului libertății și el a jurat a-l apăra. Ținându-și dânsul promisiunea aceasta, a corespuns numai așteptărilor națiunii.

El se putea acoperi cu gloria nemuritoare, dar în loc de toate acestea, ce vedem acum? O propunere de a-l investi și a-i da o putere suverană și ereditară, cate i-a fost spre administrare numai încredințată”!

Să nu se îngâmfe nimeni cu asemănarea aceasta. Eu am citat-o – numai ca îndreptar în cazul adevăratelor merite, cu care ni se tămâiază așa bogat!

Te întreb, numai, d-le profesor gimnazial și asesor consistorial, că ce vei zice la meritele bărbaților dumnitale față cu îndreptarul ce ni-l dă Carnot cu acele merite despre care vorbește; merite adevărate și în fapte mărețe, ca și autorul lor, - iar nu ca cele memorate de dumneata, care dibui să le cauți cu lampa lui Diogene ca să le poți clasifica în ordinea lucrurilor ce decurg.

Prin urmare, apelarea dumnitale la „meritele bărbaților” dumnitale, îmi vine tocmai ca și când grecul de azi ar apela la Maraton sau palicarii albanezi ai lui Grivas la eroismul lui Scanderberg.

Am iubit, domnule profesor gimnazial și asesor consistorial, calea dreaptă, neinteresată și am mers pe dânsa, chiar cu sacrificii mari pentru persoana mea, urmând sigur numai convingerile mele, nu m-am înțeleș niciodată a trage castanele din foc pentru alții, cum o făcuși aceasta dumneata cu articolul de mai sus.

Aș putea înfiera mai multe neajunsuri, ca cele memorate, aș putea aminti – numai dintre cele cunoscute – că în mânia tuturor provocărilor ce se făcură Domnului Vicar din toate părțile, dânsul datorează și astăzi raționamentul pentru fondul Marian, precum și pentru alte

Frământări în cadrul Comitetului fondurilor născădene

mai multe mii de florini din fondul scolastic central (ba lumea rea vrea să știe că și pentru edificarea bisericii din Borgo Tiha¹ nu și-a dat socoteală precum se cade), însă mă tem că toate acestea nu vor place, apoi nici e timpul oportun; tocmai pentru aceea cuget a scăpa pe toți de opoziția mea, abzicând ca și alți bărbați sinceri de la onoarea a fi membrul comisiei administrative, reținându-mi numai dreptul a apela când va cere lipsa, la a șasea putere mare, cum o numi contele Morny, - la publicitate.

Înainte de a-mi fini cuvântul, fie-mi iertat a-mi face la obiectul litigios adevărata inducție fatală, exprimându-mi voința mea și a mai multor grăniceri, care vrem:

1. Ca președintele comitetului să fie ales, iar nicidecum pentru totdeauna legat de persoana Vicarului.

Aceasta o pretindem în interesul facultăților sau capacități de abilitate și în interesul liberei decizii.

Pe lângă toate acestea, mai vine la mijloc și acea împrejurare ca neavând noi dreptul de alege Vicar, ne putem mâine-poimâine trezi cu un vicar neromân, deși coreligionar.

Înalta Cancelarie aulică, revăzând statutele, a lăsat afară condiția ca președinte va fi totdeauna Vicarul, dacă acesta va fi născut grănicer, reducând toate necondiționat la vicar; și iată, apoi, domnilor unde venim!

Temerea mea e fondată pe posibilitatea faptelor ce pot să urmeze, - și pe mânia convulsivă de a fi cu tot prețul „natus praesidens”².

Se zice că românul până nu parvine domn mare, e de natură democratică; eu nu știu că aceasta este așa sau ba, dar știu - pe lângă toate cele zise - îmi vatămă și auzul termenul nou: „natus praesidens”, făurit numai deunăzi - poate de altcum și de aceea pentru că noi știm care, unde și cum suntem născuți.

Să lăsăm, domnilor, arborele genealogic și nobilitatea pergamentară celor care o au și noi să formăm aristocrația talentului și a adevăratelor merite³.

2. Ca în proxima adunare a comitetului să se păsească la alegerea unui vice-președinte, ca să nu fie membrii comitetului necesitați a umbla cu pălăria în mână după Reverendisimul Domn „natus praesidens”, care părăsind adunarea la toată opoziția ce nu-i vine la socoteală, condiționează reîntoarcerea sa de eliminarea membrilor ingrați și oponenti, după ce îi opărește mai înainte cu toate epitetele incivile⁴, să nu zic triviale care, de altcum, ar face toată onoarea fel de ființe de piață, numite...

3. Să se mijlocească o dreaptă împărțire a stipendiilor, față cu bârgăuanii care și de altcum (în orice respect) sunt vitregește tratați.

Aici aș putea mult zice, dar nu e timpul oportun și voi tăcea până când nu vor începe a roi albinele, - nu ale Hymetului, fără cele ce produc „destin și năpaste”.

4. Fiindcă membrii comitetului s-au redus numai la inteligența aflătoare în Năsăud, prin care faptă s-a exclus săteanul de la ale sale, să se realeagă membrii comitetului și reformeze acesta, lăsând ca să participe în toate afacerile și sătenii, între care înțeleg eu și pe preoți.

Motivul reducerii memorate, se zice a firii acela, căci sătenii fiind depărtați, nu vin la adunarea comitetului, nici că e de pretins ca să vină pe spesele lor.

¹ Tiha Bârgăului.

² Născut președinte.

³ Sunt unii care pretind cu tot prețul ca Vicarul local să fie totdeauna și „natus praesidens” al comitetului, - dar atunci ar dibui cel puțin postul de vice-președinte să se confere protei greco-orientale din district. Aceasta o pretinde dreptatea și frățietatea! Iată, dar, încă un motiv care mă îndeamnă pentru alegerea președintelui.

⁴ Impolitețe.

Frământări în cadrul Comitetului fondurilor năsăudene

Obiecțiunea aceasta nu are loc nicidecum, căci putem să presupunem numai că grănicerii să nu vină când e vorba de sudoarea lor și de binele lor material și intelectual?

Noi vedem că ei vin la Năsăud, cu toată ocazia, chiar și când se pușcă praful numai în vânt!

Să nu facem, domnilor, monopol cu bunul și dreptul nimănui și să tutelăm majoritatea unei populații sănătoase.

Suntem din destul duși pe gheață, să nu ne mai ducem și noi ca să nu ne ajungă urgia lui Dumnezeu și a poporului brav.

Fondurile noastre nu sunt așa de slabe încât să nu se poată da membrilor de la sate niște diurne amăsurate. Să le dăm numai, - și efectul va fi mai fructificat, ca și când îi excludem de la toate, - mai ales dacă și ședințele se vor duce cu acea exactitate care o pretinde sfințenia și mărimea lucrului.

Prin toate acestea vom preveni și aspirațiilor altora care, ca să nu deie de opoziție și reforme, vor a reduce comitetul la 4-6 inși, care vor fi apoi de bună seamă înrudiți între sine și clienții boierilor.

Să fim numai dreپți domnilor!

Acestea sunt postulatele mele, domnule profesor gimnazial și asesor consistorial Pavelea, precum e și a altora!

Deocamdată destul și rămân

Basiliu Buzdug¹.

NASAUD - vedere generală cu Școala Primară, Palatul Primăriei, Biserica Greco-Catolică și Gimnaziul greco-catolic din Năsăud
Carte poștală editată de I. Kahan în Năsăud, nedată, necirculată
(Colecția Cornel Rusan)

¹ Albina, Viena, Anul II, 1867, nr. 117, p. 3-4.

ȚĂRANII DIN NEPOS ÎȘI CAUTĂ DREPTATEA

Demersul lor prezentat în ziarul „Foaia Poporului Român” din Budapesta

Noi am scris mai de multe ori în foaie să nu vină țărani noștri la Budapesta până nu ne scriu de afacerea lor, ca să le putem da sfatul bine va fi să vină ori e osteneală în zadarnică și cheltuială fără folos a face calea până la minister ori chiar la Maiestatea Sa.

Un grupă de țărani din Nepos (lângă Bistrița) au citit în foaia noastră aceste sfaturi. Ne-au scris deci o scrisoare, că ei vin la Budapesta, și peste două zile ne trezirăm la redacție cu nouă țărani din Nepos.

Țărani noștri au venit cu hotărârea lor bărbătească conduși numai de nădejdea în ajutorul lui Dumnezeu, au venit singuri la Budapesta cu gândul să-și facă plânsoarea în persoană la Maiestatea Sa, fiindcă au citit și ei că Maiestatea Sa se află acum la Budapesta.

Deoarece însă la Budapesta cel dintâi care are datoria să apere pe țărani este deputatul cercului din care fac ei parte, noi i-am condus în Casa Țării, să dea mai întâi față cu deputatul lor, d-l Ioan Ciocan. Cei nouă țărani din Nepos, al căror nume îl publicăm și știrile personale, au produs în Casa Țării o mare senzație, din cauza portului lor deosebit ca grăniceri din părțile Bistriței: ținută, pieptar, cioareci, opinci și căciulă înaltă neagră. Deputații din toate părțile alergau la ei să-i întrebe, cine sunt, de unde sunt, ce vreau, ce necaz au.

Iată plânsoarea acestor bravi țărani care nu-și lasă dreptul din mână nici morți:

Comuna Nepos numărând astăzi vreo 380 fumuri, adică 380 familii românești, prin răutatea și lăcomia comunelor vecine și, mai cu seamă, prin dușmănia sașilor din comuna Iad¹ este adusă astăzi la cea mai crudă sărăcie, că le-au luat cu puterea pământul lor comunal și pământurile de arătură ale sătenilor.

Neposenii, ca bravi grăniceri, aveau în stăpânirea lor încă pe când locuiau în Vărarea, de-a dreapta Someșului, pământuri și pe dealurile de-a stânga până la hotarul liniei Sischkovits, după cum se află dovadă la arhiva militară. La porunca lui Iosif al II-lea vărării și-au mutat comuna de-a stânga Someșului Mare, numind-o, tot la poruncă împărătească, cu numirea de Nepos, rămânând cu pământurile până la hotarul liniei Sischkovits. Cum însă floarea comunei, bărbații, toți erau sub steagul împărătesc la arme, iar în sat nu se aflau decât femeii și bătrâni neputincioși, vecinii lacomi s-au întins pe nedrept în hotarul neposenilor, trăgând un hotar nedrept, numit al lui Peterfi, și nici cu acesta nu s-au mulțumit, ci au tras un alt hotar și mai nedrept până în grădinile neposenilor, un hotar numit al lui Horvath. Neavând neposenii nici un om cu tragere de inimă pentru durerile lor, care să-i conducă să-și scoată drepturile, s-a întâmplat cea mai mare batjocură a dreptății: chiar sașii din Iad i-au împrorocuit pe neposeni că trec de hotarul lui Horvath.

Judecătoria cercuală din Beclean a respins pe sașii din Iad, cum cerea și dreptatea să-i respingă deoarece hotarul lui Horvath era făcut pe nedrept. Au apelat la tablă și tabla din Mureș-Oșorhei² a respins pe sași și a dat drept neposenilor. N-a fost de-ajuns. Au apelat la Curie, și Curia i-a respins pe sașii din Iad, că nu au avut drept să tragă hotarul lui Horvath. Și de la Curie se poate vedea că neposenii au drept.

Am văzut toate trei sentințele acestea care resping siluirea nedreaptă a sașilor din Iad. Una e sentința judecătorei cercuale din Beclean sub numărul 518-877, alta e sentința tablei re-

¹ Livezile, comună în județul Bistrița-Năsăud.

² Nume folosit pentru actualul oraș Târgu Mureș.

Țăranii din Nepos își caută dreptatea

gești din Mureș-Oșorhei sun nr. 4530-877 și a treia e sentința Curiei din Budapesta sub nr. 1296-878.

Cu toate acestea, sașii și câțiva alți vecini dușmani au adus miliție și jandarmi la Nepos ca să li se apere hotarul lui Horvath. Bieții neposeni, părăsiți de preot, părăsiți de învățător, părăsiți de primar, loviți în toate felurile de vice-șpan și dragostiți de jandarmi cu dragostea jandarmerească, se uită cu jale la vacile sașilor din Iad cum vin până la casele lor și jandarmii îi păzesc să nu treacă vreun neposean hotarul lui Horvath!

Dar plânsoarea aceasta încă nu-i singură. Comuna săsească Pentic¹ a desproprietărit acuma de curând iarăși pe șapte români din Nepos de 8 iugăre cadastrale, dar de astădată tribunalul din Bistrița a întărit nelegiuirea pinticenilor.

Asta este trista stare a țăranilor din Nepos care nu mai au nici pământ, nici lemne de foc, chiar nimic, fiindcă în dreapta Someșului Mare sunt numai râpi neroditoare. Jandarmii păzesc cu baionetele să nu aibă săracii din Nepos nici un braț de lemne în puterea iernii!

Poftim domnilor de la putere, mergeți și la Nepos, nu tot la America și la băi de plăcere. Mirați-vă și voi, ca să se mire toată lumea cum pot trăi neposenii și încă numai cinci inși au emigrat în America!

Sfătuim pe toți neposenii să stea pe pace până se judecă afacerea. Noi vom publica totul în foaie.

Redacția foii noastre a stat cu sfatul și cu fapta la fiecare pas în ajutorul neposenilor care și miercuri au fost în Casa Țării, pentru ca de-acolo să meargă în audiență la Maiestatea Sa.

Martți, pe când ieșeau din Casa Țării, au fost fotografiați și astfel vom publica în „Foaia Ilustrată” și fotografiile luate la parlament².

După cele publicate în numărul trecut despre țăranii români din Nepos, adăugăm că redacția foii noastre le-a făcut rugarea în scris către Maiestatea Sa Împăratul și Regele nostru Francisc Iosif I și apoi deputațiunea țăranilor s-a înfățișat, sub conducerea d-lui Dimitrie Birăuțiu³, la palatul regal unde rugarea a fost primită de cancelaria cabinetului.

Afacerea lor este acum în curgere și nădăjduim că li se va face în sfârșit dreptate⁴.

Am scris în numărul 9 despre bieții țărani din Nepos care, fiind scoși cu sila din pământurile lor, au dat o rugare la Maiestatea Sa să se îndure și să poruncească a li se face dreptate.

Bieții țărani, care au fost la Budapesta în persoană pentru a da rugarea către Maiestatea Sa, de atunci încoace au avut să sufere și mai mult chiar din partea primăriei. Se vede că dom-

¹ Slătiniță, localitate componentă a municipiului Bistrița.

² *Foaia Poporului Român*, Budapesta, Anul I, 1911, nr. 9, p. 6.

³ Născut la 12 septembrie 1875 în comuna Ghioroc, comitatul Arad, Birăuțiu devenise la începutul secolului XX o figură marcantă a comunității românești din Budapesta. Era proprietarul tipografiei „Poporul român” în care se editau cele mai importante ziare, reviste, cărți și alte publicații românești. Deși devenise probabil cel mai important tipograf român al vremii, Birăuțiu a fost animat în anii tinereții de dorința de a deveni învățător. Deoarece familia sa s-a împotrivit îmbrățișării unei astfel de cariere, Birăuțiu a fost nevoit să fugă de acasă, ajungând la Arad. atașamentul său pentru conaționali a fost evident din momentul în care Birăuțiu s-a stabilit la Budapesta și a pus bazele tipografiei „Poporul român”. Lui i se adresau numeroși țărani români veniți în capitala Ungariei pentru soluționarea diverselor chestiuni personale. Birăuțiu venea permanent în ajutorul acestora, asigurându-le adesea un loc de cazare, însoțindu-i la instituțiile statului și intervenind în folosul lor (Ovidiu Emil Iudean, „Între sentiment național și pragmatism politic: deputatul Constantin Burdia și afacerea „Poporul Român”, în *Studii și Cercetări, Novi Sad-Zrenianin, Editura Fundației de Etnografie și Folclor din Voivodina și editura Institutului de Cultură a Românilor din Voivodina*, 2014, p. 85-86.

⁴ *Foaia Poporului Român*, Budapesta, Anul I, 1911, nr. 10, p. 6.

Țăranii din Nepos își caută dreptatea

nul primar se teme că se va redescoperi ceva ascuns în cenușă, căci altcum nu înțelegem de ce înțepă mereu pe oamenii care au să-și caute drepturile pentru ei și pentru comuna întreagă la locul prea înalt.

Într-adevăr a sosit, în sfârșit, ziua dreptății.

În urma poruncii Maiestății Sale s-a pornit cercetare strictă și amănunțită în privința încălcărilor de hotar și a dezmoștenirilor nedrepte.

Toți țăranii din Nepos care au fost în Budapesta, la palat, sunt chemați pe 26 aprilie (miercuri după Paști) la Judecătoria cercuală din Rodna Veche.

Vor fi întrebați toți să depună mărturie sub jurământ cum a fost afacerea din cap până la sfârșit. Afară de aceea se vor căuta toate mapele și se vor revida¹ toate procesele.

Meargă deci cu curaj frații neposeni și să fasoneze deschis în fața judecătoriei, căci aceasta este ultimul proces îngăduit din grația Maiestății Sale.

Niciunul să nu lipsească de la tractare, pentru că dacă unul nu se înfățișează, atunci li se înapoiază rugarea și au pierdut și ultima picătură de nădejde.

De la cercetarea aceasta atârnă soarta pământurilor voastre, frați neposeni, deci nu scăpați prilejul din mână²!

Am dat de veste în unul din numerele trecute ale foii noastre că rugarea țăranilor români din Nepos către Maiestatea Sa n-a rămas fără rezultat. Judecătoria din Rodna Veche a primit ordinul ca toți țăranii subscriși în rugare să fie ascultați, iar de mai au vreun necaz în legătură cu rugarea să-l spuie acuma.

Un cititor al nostru din Nepos ne scrie că în 26 aprilie cei nouă țărani, care au fost în delegație la monarh, au fost chemați la judecătorie, iar declarațiile lor au fost trecute în protocol. Au fost întrebați de judecător dacă mai au înaintat-o la Maiestatea Sa. Cu toții au răspuns că numai aceea poftesc ce au pus în plângerea în chestie.

Ne mai comunică cititorul nostru, că în a treia zi de Paști el a citit înaintea a 200 de bărbați din comună articolul din foaia noastră care se ocupă cu chestia țăranilor din Nepos. Mulți dintre cei de față erau de aceia care asupreau înaintea pe acești țărani, dar acum n-au mai zis nici o vorbă. Mult am dori să vedem cât mai curând afacerea aceasta a neposenilor dusă la un bun sfârșit, ca așteptările și nădejile lor să nu fi fost zadarnice³.

O scrisoare dureroasă
Nepos, 7 mai, st. n.

Stimate d-le redactor!

În cauza neposenilor cu pământurile pierdute, vă comunic că în 26 aprilie a. c. toți nouă inșii care am fost în deputație la Budapesta ne-am înfățișat la Judecătoria cercuală regească din Rodna Veche, unde ni s-a arătat și citit plângerea ce am înaintat-o Maiestății Sale. Am fost întrebați că ce voim noi și drept este că noi suntem aceea care am fost la Budapesta și dacă ne lipsește careva dintre noi.

După ce am adevărit că noi suntem aceia și că suntem toți nouă la număr, după ce ne-au întrebat de mai avem de adaos ceva la protocol, noi am arătat recursul ce am fost înaintat la tabla regească în Cluj și care a fost respins. E vorba adică că recursul cu desproprietărea consoților Istrate cu comuna Pintac. Judecătoria din Rodna a luat numărul recursului și alte câ-

¹ A revidui= cerceta, controla, inspecta, revedea, revizui, verifica.

² Foaia Poporului Român, Budapesta, Anul I, 1911, nr. 17, p. 3.

³ Idem, nr. 19, p. 3.

Țăranii din Nepos își caută dreptatea

teva date din el și le-a adăugat la protocolul se alătură la plângerea înaintată Maiestății Sale. Am iscălit apoi protocolul și ne-am înturnat acasă, în Nepos.

Când am plecat la judecătorie se zvonise prin sat că ne cheamă la judecătorie să ne aresteze pentru că am plecat la Budapesta fără de știrea diregătoriilor.

Judecătorul s-a purtat destul de blând față de noi, nu așa precum își închipuiau câțiva fâlcoși din Nepos. De la primărie am primit recursul respins. Nimeni nu ne-a spus că ce anume este în recurs, barem că în recurs mai era pus un termen de 15 zile, în care vreme ne mai era îngăduit să facem recurs la Curia din Budapesta. Lucrul acesta ni l-a limpezit judecătoria cercuală din Rodna Veche, că familia Istrate mai are loc de recurs în contra sașilor din Pintac.

La vreo patru zile am alergat la Dej în cauza recursului cu Pintac, dând plenipotența d-lui dr. Clemente Barbul care a și insinuat recursul la Curia în Budapesta.

Cu cea mai umilită supunere, vă rugăm d-le redactor, să aveți bunătate și cât vă stă în putință să ne stați în ajutor, mai aducând aminte și altor domni de la putere despre cauza noastră.

Stimate d-le redactor!

Necazul de iarnă a trecut peste noi, cum a voit Dumnezeu. Acuma nu mai ducem frică că vom îngheța de frig, căci ne încălzește Dumnezeu cu căldura cerească. Dar, mai nespun de mare necaz, avem acuma când nu avem acuma când nu avem unde ieși cu vitele la câmp, căci vitele cornute, oile, purceii, vitele toate se grămădesc pe malul din dreapta Someșului Mare. Și iată că stau așa de la pășune, cum ar sta la târg, de grămădite. Apoi, nu este ce să prindă cu gura, căci e pământ neproductiv, de clasa cea mai slabă, iar pe terenul despre care am amintit nu îndrăznim nici cu piciorul să pășim, căci în toate zilele stau patrulă de jandarmi ca să nu treacă vreun neposean cu vitele acolo. Ba chiar și fără vite ne iau la întrebări, că unde mergem și ce căutăm acolo?

De unde au jandarmii așa o poruncă, nu știm, destul că ne scurtează de tot.

Cu încredere în dumneavoastră,

Gavrilă Istrate, Lup Silivan¹.

Gavrilă Istrate

(<https://rasunetul.ro/un-document-istoric-inedit-semnat-de-gavrila-istrate-din-nepos>)

¹ Idem, nr. 21, p. 4.

TABLOU NOMINAL

cu locuitorii români din comuna Mureșenii Bârgăului care au luat parte la Primul Război Mondial între anii 1914-1918

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Conform statisticii care a fost realizată de Societatea „ASTRA” din Sibiu la câțiva ani după terminarea războiului¹, Tabelul Nominal cu toți combatanții care au participat la Primul Război Mondial din localitatea Mureșenii Bârgăului a fost întocmit de către primarul comunal notar, preot și un plugar (numele lor nu le-am putut descifra) la 9 februarie 1922². În anii Primului Război Mondial (1914-1918) au fost mobilizați în Armata austro-ungară 198 de bărbați din localitatea Mureșenii Bârgăului, 193 economi, 2 învățători, 1 fierar, 1 păpuțar și 1 cârciumar. Din totalul de 198 de bărbați:

- au murit pe câmpul de luptă: 43.
- morți în temniță, în părăzie, în spital, în urma bolilor și rănilor: 1.
- au fost dați dispăruți: 8.

În urma lor au rămas:

- 19 văduve
- 62 orfani.

S-au întors acasă:

- Deplin sănătoși: 106.
- Invalizi: 15.
- Răniți, bolnavi, dar deveniți sănătoși: 18.

Din punct de vedere al gradelor militare avem următoarea situație:

- Soldați: 161
- Frunțași: 11
- Caporali: 15
- Sergenți: 5
- Plutonier: 5

Combatanții din Mureșenii Bârgăului au fost decorați cu un total de 36 medalii: 1 medalie de Argint clasa I, 1 medalie de Argint clasa a II-a, 14 Medalii de Bronz și 1 cu Medalia Crucea Carol și 14 medalii Crucea de Fier clasa I și a II-a.

¹ Arhivele Naționale Sibiu, *Fond Astra - Tablou nominal despre locuitorii români care au luat parte la războiul din anii 1914-1918, județul Năsăud, comuna Mureșenii Bârgăului*, f. 107-110 (f.-v.). Despre aceste documente din Fondul Astra au mai scris: Andreea Dăncilă Ineoan, *Investigând Primul Război Mondial din perspectiva unei anchete interbelice*, în „Astra Sabesiensis”, Sebeș, 2016, nr. 2, pp. 193-202; Ioan Popa, Laurențiu Toma, Tetiana Popa, *Românii din comitatele Sălaj, Sibiu și Solnoc-Dăbâca în Primul Război Mondial*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2019, 323 p.; Tetiana Popa, Laurențiu Toma, Victor Sibiianu, Rafael Țichindeleanu (coordonator Ioan Popa), *Românii din comitatele Bistrița-Năsăud, Ciuc, Mureș-Turda, Odorhei, Târnava Mare, Târnava Mică, Trei Scaune și Turda Arieș*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2019, 566 p.; Alexandru Bucur, Vasile Mărculeț, *Participarea românilor din fostul județ Timiș-Torontal la Primul Război Mondial*, în „Revista Bistriței”, Cluj-Napoca, Editura Accent, XXXIII/2019, pp. 101-123.

² Până acum am transcris în tabele numele tuturor participanților din toate comunele, dar începând cu comuna Mureșenii Bârgăului am publicat tabelele în facsimil deoarece riscam să scriu numele greșit. Cei din localitate își vor da seama de numele fiecăruia.

TABLEAU NOMINAL
cu locuitorii români din comuna Mureșenii Bârgăului care au luat parte la Primul
Război Mondial între anii 1914-1918

Județul: *Harghita* *Mureș*
Comuna: *Mureșenii Bârgăului*
Plasa: *Yad*
Poporațiunea română: *7073* suflete.

107

Tablou nominal

despre locuitorii români, cari au luat parte la războiul din anii 1914—1918

Numărul curent	Numele și prenumele	Născut în comuna	Ocupațiunea civilă	Credul avut la miliție	A fost decorat cu medalia	A luat parte la mișcările impuse de război				Soartea îndurată în timpul războiului				Observare			
						Chiamat fiind		mort pe câmpul de luptă	mort în temniță, în prăznic, în spital, în urma bolilor sau rănilor	S'a reîntors acasă		dispărut	văduv				
						în țară	în străinătate			ca invins	ca învingător						
7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19					
1	<i>Nicolai Vidican</i>	<i>Borgh</i>	<i>br.</i>	<i>br.</i>		1						1					
2	<i>Jan Majer</i>			<i>Solbat</i>		1						1					
3	<i>Sanita Hunos</i>			<i>Stom</i>		1							1				
4	<i>Teodor Năndu</i>			<i>fontan</i>		1						1					
5	<i>Nicolai Koltz</i>					1						1					
6	<i>Sanita Lungu</i>			<i>angist</i>		1						1					
7	<i>Mediu Forija</i>			<i>corp</i>		1						1					
8	<i>Jan Lopolan</i>			<i>Solbat</i>		1						1					
9	<i>Teodor Forija</i>					1						1					
10	<i>Teodor Forija</i>					1						1					
11	<i>Sanita Janos</i>					1						1					
12	<i>Nicolai Koz</i>					1						1					
13	<i>Jan Năndu</i>					1							1				
14	<i>Nicolai Kozis</i>					1											
15	<i>Teodor Forija</i>			<i>br.</i>		1											
16	<i>Lucia Forija</i>					1											
17	<i>Jan Tudici</i>					1						1					
18	<i>Teodor Lungu</i>					1						1					
19	<i>Jan Forija</i>					1						1					
20	<i>Jan Forija</i>			<i>br.</i>		1											
21	<i>Jan Forija</i>			<i>br.</i>		1											
22	<i>Jan Kozis</i>			<i>Solbat</i>		1							1				
23	<i>Teodor Forija</i>					1						1					
24	<i>Sanita Forija</i>					1						1					
25	<i>Teodor Vidican</i>			<i>br.</i>		1						1					
						25						47	97				

TABLOU NOMINAL
cu locuitorii români din comuna Mureșenii Bârgăului care au luat parte la Primul
Război Mondial între anii 1914-1918

Numărul curent	Numele și pronumele	Născut în comuna	ocupația civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat cu medalia	A luat parte la mișcările impuse de război			Soartea îndurată în timpul războiului				In urma de cedării sau dispărutului a rămas		Observare				
						Chiamat fiind		a fost refugiat	mort pe câmpul de luptă	mort în temniță, în prigoană, în spital, în urma bolilor sau rănilor	S'a reintors acasă		dispărut	văduvă		numărul orfanilor			
						la front	pe teritoriul său internat				ca invalid	ca în viață							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
26	Teodor Ștefan	Ștefan		Soldat		1							4	9	1				
27	Teodor Ștefan					1				1					1				
28	Teodor Ștefan					1				1									
29	Teodor Ștefan					1				1									
30	Teodor Ștefan					1				1									5
31	Vasile Ștefan			Soldat		1													
32	Teodor Ștefan					1							1						
33	Teodor Ștefan					1													
34	Teodor Ștefan					1													5
35	Teodor Ștefan					1													
36	Teodor Ștefan			Soldat		1				1									
37	Teodor Ștefan					1							1						
38	Teodor Ștefan					1							1		0				
39	Teodor Ștefan			Soldat		1							1		0				
40	Teodor Ștefan					1				1									
41	Teodor Ștefan			Soldat		1				1									
42	Teodor Ștefan					1													
43	Teodor Ștefan					1													
44	Teodor Ștefan					1													8
45	Teodor Ștefan					1													
46	Teodor Ștefan					1													
47	Vasile Ștefan					1													
48	Teodor Ștefan					1				1									3
49	Teodor Ștefan					1							1						
50	Teodor Ștefan					1							1						
51	Teodor Ștefan					1													1
52	Teodor Ștefan					1							1						
53	Vasile Ștefan					1													
54	Teodor Ștefan					1													
55	Teodor Ștefan					1				1									
						55				8			10	8	33	5	4	14	

TABLOU NOMINAL
 cu locuitorii români din comuna Mureșenii Bârgăului care au luat parte la Primul
 Război Mondial între anii 1914—1918

Județul: Giurgiu Comuna: Mureșenii Bârgăului
 Plasa: Județul Poporațiunea română: 1073 suflete.

108

Tablou nominal

despre locuitorii români, cari au luat parte la războiul din anii 1914—1918

Numărul curent	Numele și pronumele	Născut în comuna	Ocupațiunea civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat cu medalia	A luat parte la mișcările impuse de război				Soartea îndurată în timpul războiului				Observare			
						Chiamat fiind		a fost rețuș	mort pe câmpul de luptă	S'a reîntors acasă		dispărut	văduvă		numărul orfanilor		
						în partea activă, cu soldat pe front	în partea ascendentă, pentru servicii auxiliare, sau mobilizat pe loc			ca invadat	deplin sănătos						
56	Jean Lupșan	Mureșenii Bârgăului	comerciant	caporal	comandant	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
57	Mădălin Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
58	Dimitrie Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
59	Jean Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
60	Ștefan Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
61	Trigore Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
62	Jean Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
63	Ștefan Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
64	Jean Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
65	Ștefan Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
66	Jean Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
67	Ștefan Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
68	Ștefan Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
69	Ștefan Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
70	Ștefan Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
71	Ștefan Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
72	Ștefan Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
73	Ștefan Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
74	Ștefan Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
75	Ștefan Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
76	Ștefan Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
77	Ștefan Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
78	Ștefan Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
79	Ștefan Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
80	Ștefan Lupșan	"	"	"	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
						80				17	11	9	48	5	9	43	

TABLOU NOMINAL
 cu locuitorii români din comuna Mureșenii Bârgăului care au luat parte la Primul
 Război Mondial între anii 1914-1918

Numărul curent	Numele și pronumele	Născut în comuna	Ocupațiunea civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat cu medalia	A luat parte la mișcările impuse de război			Soarta îndurată în timpul războiului				În urma de cedatului sau dispariției a rămas		Observare				
						Chiamat fiind			mort pe câmpul de luptă	S'a reintrors acasă		dispărut	văduvă	numărul orfanilor					
						la peretea activă, ca soldat pe front	la peretea rezervă, pentru asigurarea, sau înlocuirea pe loc	pentru a fi arestat sau internat		ca invalid	deplin sănătos								
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
81	Samila Triska					1				1									
82	Georg Triska					1													
83	Tom Fering					1													
84	Vasile			lucru.		1													
85	Jan			lucru.		1													
86	Kipar			lucru.		1								1					
87	Kacalai			lucru.		1				1									
88	Tringus			lucru.		1													
89	Tringus			lucru.		1													
90	Valeriu			lucru.		1													
91	Jan			lucru.		1				1									
92	Epurios			lucru.		1													
93	Jan					1													
94	Jan					1				1									
95	Jan					1													
96	Samila					1								1					
97	Jan					1													
98	Jan					1													
99	Jan					1				1									
100	Jan					1													
101	Jan					1				1									
102	Jan					1													
103	Jan					1													
104	Jan					1				1									
105	Jan					1													
106	Jan					1								1					
107	Jan					1				1									
108	Jan					1													
109	Jan					1													
110	Jan					1													
						190	2	-	-	24	1	14	13	65	7	19	50		

TABLOU NOMINAL
 cu locuitorii români din comuna Mureșenii Bârgăului care au luat parte la Primul
 Război Mondial între anii 1914-1918

Numărul curent	Numele și pronumele	Născut în comuna	ocupația civilă	Gradul avut la mișcarea	A fost decorat cu medalie	A luat parte la mișcările impuse de război			Soarta îndurată în timpul războiului					In urma decesului sau dispariției războiului a rămas		Observare		
						Chiamat fiind	la partea activă, ca soldat pe front	la partea pasivă, ca medic, infirmier, etc.	ca refugiat	mort pe câmpul de luptă	moartea în teritoriul în prăerie, în spital, în urma boalei sau rănilor	S'a reîntors acasă	ca invalid	deplin sănătos	dispărut		văduv	numărul orfanilor
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
111	Horea Fălcuș					100	2	-	-	24	1	14	19	15	7	13	50	
112	Teodor Albuș					1								1				
113	Teodor Fălcuș					1								1				
114	Teodor Fălcuș					1								1				
115	Teodor Fălcuș					1							1	X				
116	Teodor Fălcuș					1								1				
117	Teodor Fălcuș					1								1				
118	Teodor Fălcuș					1								1				
119	Teodor Fălcuș					1								1				
120	Teodor Fălcuș					1								1				
121	Teodor Fălcuș					1								1				
122	Teodor Fălcuș					1								1				
123	Teodor Fălcuș					1								1				
124	Teodor Fălcuș					1								1				
125	Teodor Fălcuș					1								1				
126	Teodor Fălcuș					1								1				
127	Teodor Fălcuș					1					10							
128	Teodor Fălcuș					1								1				
129	Teodor Fălcuș					1				1						1		
130	Teodor Fălcuș					1								1				
131	Teodor Fălcuș					1								1				
132	Teodor Fălcuș					1								1				
133	Teodor Fălcuș					1								1				
134	Teodor Fălcuș					1				1								
135	Teodor Fălcuș					1				1								
136	Teodor Fălcuș					1								1				
137	Teodor Fălcuș					1								1				
138	Teodor Fălcuș					1								1				
139	Teodor Fălcuș					1								1				
140	Teodor Fălcuș					136	4	-	-	29	1	14	14	90	7	15	51	

TABLOU NOMINAL
 cu locuitorii români din comuna Mureșenii Bârgăului care au luat parte la Primul
 Război Mondial între anii 1914-1918

Numărul curent	Numele și prenumele	Născut în comuna	Ocupațiunea civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat cu medalia	A luat parte la mișcările impuse de război				Soartea îndurată în timpul războiului				Observare			
						Chiamat fiind		a fost refugiat	mort pe câmpul de luptă	mort în temniță, în prigoană, în epuiză, în urma bolilor sau ranilor	S'a reînțors acasă		în urma decesului sau dispărutului a rămas				
						la partea activă, ca soldat pe front	la partea sedentară, pentru servicii auxiliare, sau mobilizat pe loc				ca invalid	deplin sănătos			dispărut	văduvă	
7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19					
141	Tan Gornu	Gornu		1	4	-	29	1	14	14	90	7	15	51	
142	Vasile Focșan	"	"	"		1							1				
143	Foșan	"	"	"		1							1				
144	Foșan	"	"	"		1							1				
145	Stăncuț Gornu	"	"	"		1							1				
146	Șandru Șandru	"	"	"		1			1						1	2	
147	Foșan	"	"	"		1			1								
148	Foșan	"	"	"		1							1				
149	Tan Ciuga	"	"	"		1			0				1				
150	Foșan	"	"	"		1			1								
151	Șandru Șandru	"	"	Corp		1	1						1				
152	Foșan Șandru	"	"	Șandru		1							1				
153	Foșan Șandru	"	"	"		1							1				
154	Șandru	"	"	"		1											
155	Foșan	"	"	"		1			1								
156	Foșan Șandru	"	"	"		1			1								
157	Tan Șandru	"	"	"		1							1				
158	Foșan	"	"	"		1			1								
159	Șandru Șandru	"	"	"		1			1				1				
160	Foșan	"	"	"		1							1				
161	Foșan	"	"	"		1			1								
162	Șandru Șandru	"	"	"		1							1				
163	Șandru Șandru	"	"	"		1							1				
164	Șandru Șandru	"	"	"		1			1								
165	Tan Șandru	"	"	Corp		1							1				
166	Șandru Șandru	"	"	"		1							1				
167	Tan Șandru	"	"	Șandru		1							1				
168	Șandru Șandru	"	"	"		1			1								
169	Șandru Șandru	"	"	"		1											
170	Tan Șandru	"	"	"		1							1				
						167	5	-	38	1	14	15	109	7	16	53	

TABLOU NOMINAL
 cu locuitorii români din comuna Mureșenii Bârgăului care au luat parte la Primul
 Război Mondial între anii 1914-1918

Numărul curent	Numele și pronumele	Născut în comuna	Ocupațiunea civilă	Gradul avut la miliție	A fost decorat cu medalie	A luat parte la mișcările impuse de război			Soartea îndurată în timpul războiului					În urma decesului sau dispărutului a rămas		Observare		
						Chiamat fiind	mort pe câmpul de luptă	mort în temniță, în prigoană, în spital, în urma boalei sau rănilor	S'a reintors ocașă			dispărut	văduvă	numărul orfanilor				
									ca invalid	răni, bolnav, însă în prezent e sănătos	deplin sănătos							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
171	Taru Turgan	Mureșenii Bârgăului				162	5	-	-	58	1	14	15	199	7	16	53	
172	Taru Turgan	"				1												
173	Taru Turgan	"				1												
174	Taru Turgan	"				1												
175	Taru Turgan	"				1												
176	Taru Turgan	"				1												
177	Taru Turgan	"				1												
178	Taru Turgan	"				1												
179	Taru Turgan	"				1												
180	Taru Turgan	"				1												
181	Taru Turgan	"				1												
182	Taru Turgan	"				1												
183	Taru Turgan	"				1												
184	Taru Turgan	"				1												
185	Taru Turgan	"				1												
186	Taru Turgan	"				1												
187	Taru Turgan	"				1												
188	Taru Turgan	"				1												
189	Taru Turgan	"				1												
190	Taru Turgan	"				1												
191	Taru Turgan	"				1												
192	Taru Turgan	"				1												
193	Taru Turgan	"				1												
194	Taru Turgan	"				1												
195	Taru Turgan	"				1												
196	Taru Turgan	"				1												
197	Taru Turgan	"				1												
198	Taru Turgan	"				1												

Dec. 30
 Ian. 5
 Febr. 1918

194 6 - 43 + 15 18 100 8 19 62
 198

TABLOU NOMINAL
 cu locuitorii români din comuna Mureșenii Bârgăului care au luat parte la Primul
 Război Mondial între anii 1914-1918

1	2	3	4	5	6	A luat parte la mișcările impuse de război				Soartea îndurată în timpul războiului				18	19		
						Chiamat fiind		10	11	S'a reîntors acasă		17					
						7	8			12	13		14			15	
						<small>în partea activă, cu soldat pe front</small>	<small>în partea sedentară, pentru servicii de comunicație sau mobilizat pe loc</small>	<small>pentru a fi arestat sau internat</small>	<small>a fost refugiat</small>	<small>mort pe câmpul de luptă</small>	<small>moart în închisoare în prizonierat în spital, în urma boabelor sau stărilor</small>	<small>S'a reîntors acasă</small>	<small>deplin sănătos</small>	<small>dispărut</small>	<small>văduvă</small>	<small>numărul orfanilor</small>	Observare

Borgomureșeni la 9 Februarie 1922

Salovețiușcă
notar

Bălan dăruș
preot

N. Anuliu
președinte

Gușo Ștefan
plăcuș

4 file
12

Atitudinile unor ardeleni privind intrarea României în Primul Război Mondial

Dr. Alexandru Vaida-Voevod¹
Deputat

„Iată, dar, că tot s-a întâmplat altfel decât au sperat și năzuit românii cei mai buni și mai cumpătați din Bucovina și Ungaria. Toate străduințele neobosite de a îndupleca România, ca-n interesul viitorului românismului întreg, să se alăture de Puterile Centrale, s-au dovedit a fi o muncă zadarnică de Sisif.

Noi, însă, am avut motive temeinice nu numai să nădăjduim, dar să credem că punctul nostru de vedere tradițional, va fi cumpănit în ziua deciziei la București, va fi luat în considerare și va fi hotărâtor pentru ținuta ce o va lua România.

Două momente caracterizează punctul acesta de vedere, motive de considerații sentimentale și de politică reală.

Iubirea de patrie, devotamentul pentru dinastie ce sălășluiește în românii din Monarhie s-a dezlănțuit în forma de însuflețire pentru război și în acte de vitejie strălucite pe care le săvârșesc fiii poporului român pe toate fronturile.

Ca și fiecare popor de țărani, așa și nația română e în sentimentele sale conservator.

Majoritatea acestui popor a stat în robie și împărăteasa Mara Terezia și marele ei fiu Iosif al II-lea au rupt lanțurile ce încătușau nația noastră și sub domnia acestora a căpătat primele raze de lumină. La tradițiile acestea culturale și politice se mai adaugă și gloria militară dobândită de grănicerii români din Ardeal și Banat, care sub steagurile habsburgice s-au distins prin fapte de arme nemuritoare în curs de veacuri. Așa a trăit și s-a adâncit tot mai mult, generații după generații, în poporul român dragostea, loialitatea și credința nestrămutată în Casa domnitoare.

¹ S-a născut la 22 februarie 1872 la Bobâlna. A urmat studiile elementare în școala unitară din Cluj, studiile medii la Gimnaziul românesc din Brașov și Gimnaziul săsesc din Bistrița. A devenit apoi student al Facultății de Medicină a Universității din Viena și a obținut doctoratul în 1898. A propagat în presa românească ideea conform căreia autonomia greco-catolicilor nu este realizabilă. Din 1897 este membru al Comitetului românesc și este unul dintre cei care au dus la bun sfârșit activitățile la conferința din 1905. În timpul obstrucției croate din 1907 a intrat într-o polemică acerbă cu parlamentarii Partidului Independenței, dintre care mai mulți au cerut expulzarea sa din cameră. Din acest motiv, el nu a participat mult timp la ședințele Camerei Reprezentanților. În 1910 a fost reales în circumscripția Ighiu (Almanahul Parlamentului Ungariei, Date biografice ale membrilor Camerei Superioare și Camerei Reprezentanților, Parlamentul Ungariei 1910-15, Redactor și editor: Vásárhelyi Ferenc, Budapesta Institutul tipografic Jókai, 1910, p. 297).

Atitudinile unor ardeleni privind intrarea României în Primul Război Mondial

Toate acestea se știau în România se știau în România, Regele Carol și bărbații politici români sub domnia lui au înțeles totdeauna și au luat în considerare sentimentele dinastice ale românilor habsburgici. Și acum s-a uitat aceasta?

Din punctul de vedere al politicii reale, noi am crezut până la 28 august că România va interveni la război de partea Puterilor Centrale și va contribui la scurtarea războiului și la sfârșitul lui victorios pentru noi.

Pentru noi, românii din Monarhie, constituie o dogmă politică convingerea că Rusia este o primejdie vitală pentru întreg românismul, că vrea să ajungă prin România și Bulgaria la strămtorile Dardanelor.

În Basarabia zac în robie 2 milioane români. Le lipsește o conștiință națională. Față de 170 milioane locuitori ai Rusiei, românii formează acolo un procent disparent. Numai o înfrângere a Rusiei i-ar putea salva. Românii din Bucovina erau mulțumiți. În Ungaria am combătut sistemul politic. Ce era însă această luptă, ce era pericolul de maghiarizare în raport cu atotputernicia rusească?

Lupta politică ne-a oțelit și a dezvoltat conștiința națională a românismului, caracterul fiecărui român, ca și al nației întregi.

Democratizarea de neînălțurat a Ungariei după război ar fi deschis și poporului nostru perspective că încrederea cu care au plecat flăcăii noștri în război nu va fi înșelată și victoria va sigura poporului român toate garanțiile instituționale ale dezvoltării ei etnice libere.

Acestea era și este concepția tuturor românilor din Austro-Ungaria. Și astea toate s-au trecut cu vedere în România. Ce dezamăgire, ce lovitură pentru poporul nostru!

Până acum, atinse numai indirect de război, Ardealul și Banatul vor deveni de aici înainte teatru de război. Toate suferințele amenință neamul nostru. Și orice rezultat ar avea războiul, România nu va mai putea scăpa în viitor de atârănarea ei față de Rusia.

Poporul român din Austro-Ungaria însă va păstra același devotament față de dinastie și patrie, probat de veacuri, cu aceiași sinceritate și dragoste ca-n trecut. Căci instinctele populare și tradițiile nu se pot schimba de azi pe mâine.

Dacă însă ne închipuim toate suferințele românismului habsburgic și dacă luăm în considerare toate faptele de mai sus, – atunci nici nu putem concepe declarația de război a României și tot mereu trebuie să ne întrebăm: cum a fost cu puțință așa ceva? Autorului acestei catastrofe, de bună seamă, că-l va ajunge blestemul viitoarei generații române”¹.

¹ *Foaia Poporului Român*, Budapesta, Anul V, 1916, nr. 183, p. 1.

**Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „JUSTIN SOHORCA” SÂNGEORZ-BĂI**

**ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229**